

Õppekavareform Eesti kutsehariduses õpetajate pilgu läbi

*Eesti kutseõppeasutuste õpetajate hoiakud muutuste
suhtes seoses riiklike õppekavade rakendamisega
perioodil 2007-2011*

Sirje Rekkor

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
Kokkuvõte	5
1. Metodoloogia.....	12
1.1. Valimi moodustamine	12
1.2. Andmete kogumine	15
1.3. Andmete analüüs	16
1.4. Uuringu läbiviijad	17
2. Tulemused	18
2.1. Riiklike õppekavadega seotud tulemused	18
2.2. Kooli õppekavaga seotud tulemused	32
2.3. Õpilastega seotud tulemused	44
3. Järeldused ja ettepanekud.....	68
3.1. Hinnang riiklikule õppekavale	68
3.2. Kooli õppekava väljatöötamise praktika	73
3.3. Õpilased õpetajate pilgu läbi	79
3.4. Kutseõpetajate hoiakud õppekavareformi suhtes	85
3.5. Ettepanekud	90
Viidatud allikad	92
Lisad	93
Lisa 1 Teemad	93
Lisa 2. Intervjuu plaan.....	104
Lisa 3. Abistav tabel.....	106
Lisa 4. Transkriptsioonid.....	106

Sissejuhatus

Pärast taasiseseisvumist 1991. aastal alustati Eestis kutsehariduse reformimist. Reformi käigus on arengud kutsehariduses olnud kiired ning muutusi on selle aja jooksul toimunud palju. Sel perioodil on toimunud koolivõrgu korrastamine ja kutsehariduskeskuste moodustamine, koolide õppebaaside renoveerimine ja uute õppebaaside ehitamine jne. Üheks kutseharidusreformi keskseks probleemiks kogu perioodi vältel alates taasiseseisvumisest on olnud õppekavaarendus. Õppekavaarenduse Eesti kutsehariduses saab alates taasiseseisvumisest tinglikult jagada neljaks perioodiks: 1) 1991-1994 – periood alates Eesti taasiseseisvumisest kuni Phare Kutsehariduse Reformi programmi käivitamiseni. Seda perioodi võib iseloomustada kui õppekavade stiihilise arengu perioodi, mil koolid koostasid ja rakendasid õppekavu oma suva järgi; 2) 1995-2000- periood, mil kestis Phare programm (lõppes 1998.a.) ja selle Haridusministeeriumi poolt käivitatud jätkuprojekt (lõppes 2000.a.). Sel perioodil hakati pilootkoolides (13 pilootkooli 13-st majanduse valdkonnast), hiljem ka satelliitkoolides koostama ja rakendama töömaailma vajadustest lähtuvaid moodulõppekavu; 3) 2000-2005 – periood, mil toimus mitmete (kokku 14) valdkondade riiklike õppekavade projektide koostamine ning kutsestandarditele vastavate moodulõppekavade arendamine kutseõppeasutustes; 4) 2005-2010 – periood, mil toimus kutsehariduse õppekavade moodulite sisude, seejärel riiklike õppekavade väljatöötamine ning rakendamine koolides.

Selgitamaks, kuidas on muutused kutsehariduses, sealhulgas riiklike õppekavade rakendamine, mõjutanud kutseõpetajaid, kuidas muutused peegelduvad kutseõpetajate praktikas ning millised on kutseõpetajate hinnangud, reaktsioonid ja hoiakud toimunud muutustesse, viidi läbi kvalitatiivuuring.

Uuring viidi läbi INNOVE tellimusel Inimressursi arendamise rakenduskava prioriteetse suuna „Elukestev õpe” meetme „Kutseõppe sisuline kaasajastamine ning kvaliteedi kindlustamine” programmi „Kutsehariduse sisuline arendamine 2008-2013” (1.1.0501.08-0007) raames.

Uuringu planeerimisel toetuti 2011.a. OÜ Klaris Uuringud läbi viidud kvalitatiivuuringu „Riiklike õppekavade rakendumine kutseõppeasutustes” tulemustele ning 2010-2011.a. Tallinna Ülikooli Haridusuuringute keskuse poolt uurimisprojekti "Haridusuuendus kui sotsiaalne innovatsioon" raames läbi viidud kvantitatiivuuringu tulemustele (Tafel-Viia jt 2012). Uuringu metodoloogia planeerimisel lähtuti Tallinna Ülikooli Haridusuuringute keskuse poolt läbi viidud kvalitatiivuuringus kasutatud metodoloogiast (Kesküla, E. jt 2012).

Teoreetilise lähtealusena kasutati: 1) sotsiaalse innovatsiooni kontseptsiooni (Hämäläinen ja Heiskala 2007); 2) innovatsiooni difusiooni kontseptsiooni (Rogers 2003); 3)

õppekavareformide käsitleksi (Al-Daami & Wallace 2007, Bünning & Graubner 2009, Dariel, Bulte, Verloop 2008, Grootings 2009, Huisinga 2009, Rauner 2009 jt).

Uuring viidi läbi novembrist 2011 kuni märtsini 2012. Andmete kogumiseks kasutati poolstruktureeritud intervjuud, mille teemad kooskõlastati tellijaga. Kokku intervjueriti 33 enamasti pikaajalise töökogemusega kutseõpetajat erinevatest Eesti kutsekoolidest, erinevatest regioonidest. Intervjuusid viidi läbi nii eesti kui vene keeles. Kokku tehti 26 intervjuud eesti keelt ja 7 intervjuud vene keelt kõnelevate õpetajatega.

Andmete analüüsiks kasutati triangulatsiooni.

Andmete töötlemiseks kasutati andmetöötlusprogrammi Nvivo 9.

Uuringu käigus otsiti vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

- 1) Kuidas on mõjutanud Eesti kutsehariduse õppekavareformid kutseõppeasutustes töötavaid õpetajaid?
- 2) Kuidas peegelduvad õppekavareformid õpetajate praktikas?
- 3) Millised on õpetajate hoiakud õppekavareformide suhtes?

Uuringu tulemused võimaldavad saada ülevaate kutseõpetajate kogemustest muutuste protsessis, reaktsioonist muutustele ning hoiakutest muutuste suhtes.

Uuringu tulemused on aluseks edasiste kogu kutseõpetajaskonda hõlmavate uuringute kavandamiseks.

Aruanne koosneb kokkuvõttest ning kolmest osast ja lisadest. Esimeses osas on toodud uuringu metodoloogia, teises osa tulemused ning kolmandas analüüsist tulenevad järeldused ja ettepanekud. Lisades on toodud uuringu instrument eesti keeles, abistav tabel, andmete analüüsil selgunud teemad ning intervjuude transkriptsioonid.

Kokkuvõte

Eesti kutseõppeasutuste õpetajad rääkisid 2011 aasta lõpus ning 2012 aasta algul oma õppekavareformidega seotud kogemustest ning laiemalt kutseõppes toimunud muutustest ning nende peegeldumisest õpetajate igapäevases praktikas. Kokku andis intervjuu 33 kas eesti või vene keelt emakeelena kõnelevat kutseõpetajat 13 kutseõppeasutusest erinevatest Eesti regioonidest, nii suurtest ja väikestest õppeasutustest. Enamik õpetajaid oli suure õpetamiskogemusega ja näinud arenguid kutseõppes kahe viimase aastakümne jooksul. Järgnevalt tuuakse ära uuringu peamised tulemused teemade kaupa.

I Hinnang riiklikule õppekavale

Positiivsed hinnangud

Rõhuv enamik intervjuueeritud õpetajatest leidis, et riiklikud õppekavad on vajalikud ja nende rakendamine üldiselt positiivne.

Need intervjuueeritavad, kes olid riiklike õppekavade koostamise protsessis aktiivselt osalenud töörühmades ja end õppekavade autoriteks pidasid, olid tulemusega enamasti kas väga rahul või rahul.

- Riiklikud õppekavad on määratlenud nõudmiste taseme, on aidanud ühtlustada erialase ettevalmistuse taset erinevates koolides ning on olnud toeks koolide õppekava koostamisel.
- Riiklikud õppekavad on süstematiseerinud ja lihtsustanud õpetajate ja ka koolide jaoks orienteerumist, on kergendanud õpetaja töökava koostamist.
- Riiklike õppekavade rakendamisega on kaasnenud paindlikkus ning õpilaste mobiilsuse võimaluste suurenemine erinevate kutseõppeasutuste ning haridustasemete vahel (kutsekoolist kõrgkooli).
- Riiklikes õppekavades on jäetud vabadust koolile oma õppekavasse suuremas mahus valikaineid võtta.
- Riiklike õppekavade koostamise töörühmad olid laiapõhjalised ning riiklikud õppekavad on erineva taustaga inimeste koostatud. Toodi esile seda, et riiklikud õppekavad on koostatud toetudes kutsestandarditele, toetanud õppe viimist lähemale ettevõtluse ootustele.
- Riiklike õppekavade rakendamise periood on kaasa toonud olulise kvaliteedi tõusu.

Negatiivsed hinnangud

Õpetajad tõid välja vastuolu kiiresti muutuva tehnoloogia ja riiklike õppekavade koostamise, rakendamise ja muutmise kohmaka ja aeganõudva süsteemi vahel. Riiklik ja kooli õppekava on vananenud, mis on tingitud kiiretest muutustest valdkonnas.

- Riiklikud õppekavad koostati kiirustades, need ei ole korralikult läbi mõeldud.
- Riiklike õppekavade töörühmad olid tasakaalust väljas. Polnud piisavalt kaasatud õpetajaid. Või prevaleerisid kõrgkoolide õppejõud või insenerid, kes tõstsid nõudmiste taseme liialt kõrgele. Või ei kaasatud pädevaid praktikuid. Riiklikes õppekavades on tuntav kallutatus, näiteks mõnede konkreetsete ettevõtjate liigne mõju.
- Ühe valdkonna õpetajad leidsid, et riiklik õppekava on muutunud liiga töömaailma keskseks, liiga konkreetsele väljundile töömaailma ega võimalda noorele inimesele laiemapõhjalisemat valdkonnaalast ettevalmistust.
- Riiklike õppekavade rakendumine tõi kaasa õppeaja lühenemise.
- Riiklik õppekava tõi kaasa praktika mahu liigse suurenemise.
- Riiklik õppekava on õppe muutunud liiga kitsaks.
- Mõnede valdkondade kutseõpetajad leidsid, et riiklikud õppekavad on liialt "täis kirjutatud", üle reguleeritud. Ühelt poolt on õpetajate arvates liiga vähe mahtu jäetud valikaineteks. Teiselt poolt on riiklike õppekavade moodulid sisu osas üle paisutatud. Arvati ka, et moodulite sisu ja maht ei ole omavahel kooskõlas.
- Mõnede õpetajate arvates on riiklik õppekava kaasa toonud õppe kvaliteedi languse. Põhjuseks toodi välja, et riiklik õppekava on liialt üldine ega võimalda süvendatult erialaseid oskusi omandada. Või siis vastupidi, et riiklik õppekava ei võimalda tugevat laia valdkonna baasi luua.
- Õpetajad tõid ära rea parandamist vajavaid aspekte riiklikes õppekavades.

Moodulõppekava positiivsed ja negatiivsed aspektid

Enamiku õpetajate jaoks oli moodulprintsibi rakendamine täiesti enesestmõistetav ja loomulik.

Mõnede õpetajate ootused olid seoses moodulõppekavade tulekuga, et õpe muutub terviklikumaks ja integreeritumaks, kuid tegelikkuses muutus nende sõnul õpe seoses õppetöö korraldusega koolis (konkreetses pikkusega õppeperioodid, siseveebi tehnilised iseärasused, vajadus õpetajate koormust ühtlustada jne) hoopis fragmentaalsemaks ja oodatust ainekesksemaks.

Positiivsed aspektid:

- Õppe loogika on tänu moodulprintsibile paigas.
- Moodulprintsip võimaldab integratsiooni.

Negatiivsed aspektid:

- Moodulõppekava ei toimi nagu loodetud, et õpe on hakitud ega paku tervikpilti.
- Keeruline on, kui ühes moodulis õpetab mitu kas sama kooli õpetajat või siis on moodulisse kaasa haaratud väljastpoolt kooli tulnud õpetajaid. See teeb intervjueritud õpetajate arvates moodulprintsibi rakendamise keerukaks.
- Mitmes intervjuus toodi esile probleeme mooduli planeerimisel ja hindamisel mitme õpetaja poolt.
- Toodi ära kooli õppetöö korraldusest tulenevaid takistusi moodulprintsibi rakendamisele.
- Toodi välja ka, et mõnda varem kasutusel olnud head ja töötavat süsteemi õppetöö korralduses ei õnnestu moodulprintsipi rakendades kasutada ning seda loeti probleemiks.
- Oldi arvamusel, et moodulprintsip ei sobi hästi põhikooli järgsete kutsekeskharidusõppe õppekava õpilaste jaoks, kellel on õppekavas peale erialaste õpingute ka üldharidusained. Ja seda seepärast, et õppetöö korraldus, mille puhul üldharidusainete perioodid on mooduli teemade vahel või teemadega samal ajal, lõhuvad mooduli tervikut, niiöelda hakivad mooduli ära
- Keeruline on üldõpingute moodulite rakendamine õppekorralduslikult erinevate õppegruppide puhul.

II Kooli õppekava

Kooli õppekava koostamise protsess ja kaasatud osalised

Kooli õppekavaprotsessis osalesid selle erinevates etappides ning erineval moel ja mahus õpetajate sõnul valdkonna juhtõpetajad või osakonnajuhatajad, kutseõpetajad, üldainete õpetajad. Mõningatel juhtudel osalesid ka koostööpartnerid, tööandjate esindajad.

- Valdavalt oli riikliku õppekava tuleku järel sellele vastava kooli õppekava koostamise eest vastutav juhtõpetaja või osakonna juhataja.
- Aruteludesse kaasati kutseõpetajaid, toimusid ka üldised valdkondade vahelised arutelud. Või siis töötasid õppekava koostamisel selleks kokku pandud töörühmad.
- Kui koolis töötas metoodik, oli temal oluline roll õppekavatöö koordineerimisel ning ka õppekava koostamine oli tema roll. Kui koolis metoodikut polnud, oli osakonna juhataja või juhtõpetaja intervjueritavate sõnul ka see, kes kooli õppekava nõ „kokku kirjutas“.
- Suuremates koolides või suure õpetajate arvuga õppekavarühmade puhul toimus kooli õppekavade riiklike õppekavadega kooskõlla viimine etappide kaupa.
- Mõnel juhul koostati kooli õppekava elektrooniliselt, kasutades kooli siseveebi.

- Väiksemates koolides või kui suures koolis oli konkreetses õppekavarühmas vähe kutseõpetajaid, oli protsess mitteformaalsem. Väikestes õpetajate kollektiivides toimusid ühised õppekavaarutelud, protsessi juhtis osakonnajuhataja või juhtõpetaja.
- Intervjueeritav ise juhtis õppekava koostamist ning kaasas need, kes ise huvi üles näitasid, sealhulgas ka tööandjaid ning lõi koolis ettevõtjatele ning mujalt tulevatele õpetajatele võimalused õppekavatöös.
- Erialaspetsialist oli riikliku õppekava tulles koolis üksi ning õppekavad koostaski tema üksi. Mõnel juhul leidis ta siiski võimalus kaasata kolleege- üldharidusainete õpetajaid.
- Üks kutseõpetaja koostas kooli õppekava koos oma valdkonna tööandjatega.
- Mõnel puhul kooli õppekavad riiklike õppekavadega kooskõlastamisel suuri muutusi ei vajanud.
- Mõnel juhul oli ajaga sammu pidamiseks niikuinii vajadus koostada uus kooli õppekava. Seega koostatigi riikliku õppekava tulles koolis päris uued õppekavad
- Õpetaja ütles, et kuna oli ise riikliku õppekava tegemise juures ja pidas seda väga õnnestunuks, võeti koolis õppekava koostades kõik täpselt riiklikust õppekavast üle ja koostati uus õppekava.

Vabadus kooli õppekava koostamisel

Erinevate õppekavarühmade ja koolide kutseõpetajad tunnetasid riikliku õppekava rakendumisel vabadust erinevalt.

- Osad leidsid, et riiklik õppekava annab piisavalt vabadust kujundada kooli õppekavas välja oma kooli spetsiifika ja nägu.
- Mitmed õpetajad leidsid, et koolis on usaldus ja õpetajatel kui erialaspetsialistidel vabad käed õppekava koostamisel ja ka ajakohastamisel ning puudub range juhtkonna poolne kontroll.
- Positiivsena toodi esile seda, et riiklikus õppekavas ei ole kohustuslikku mahtu viimase piirini täis kirjutatud ning on jäetud piisavalt võimalust suurendada õppijate vajadustest lähtuvalt praktika mahtu või praktilise töö mahtu õppekeskkonnas, samuti lülitada õppekavasse kooli poolt vajalikuks peetud valikaineid.
- Riikliku õppekava moodulid dubleerivad üksteist ja see võimaldas vabadust koolil õppekava koostamisel võtta õppekavasse teemasid, mida vajalikuks peeti.
- Riiklikus õppekavas oli jäetud lahti kirjutamata suuremahuline moodul. See on võimaldanud koolil oma vajadust mööda kooli õppekava koostada ja annab suure vabaduse.

- Mitmed õpetajad nägid kooli õppekava koostamist kui kompromissi seni harjumuspärase õpetuse vastavusse viimisel riikliku õppekavaga või isegi kui natuke oskuslikku kombineerimist, et kooli õppekava ei läheks ajaga kaasas käies vastuollu ühelt poolt traditsioonide ja õpetajate väärtustega ning teiselt poolt riikliku õppekavaga.
- Oli neid, kes leidsid, et liiga palju vabadust kooli õppekava koostamisel on pigem negatiivne, eriti põhiõpingute osas.
- Enamik oli seisukohal, et neil on suhteliselt vabad käed rakendamaks kooli õppekava. Nad saavad oma parema äranägemise järgi koostada õpetaja töökava ja valida õppemeetodeid või pakkuda sobivat õppekeskkonda.

III Õpilased

Õpilastest rääkides tõid õpetajad väga erinevaid ja kohati vastandlikke aspekte.

- Oli neid õpetajaid, kes arvasid, et õpilased on üldiselt väga muutunud.
- Oli ka neid õpetajaid, kes arvasid, et õpilased ei ole muutunud.
- Ühtede arvates on tänased noored õppijad sihteadlikumad, avatumad ja julgemad võtma riske, nad on iseseisvamad, kogenumad, laiema silmaringiga ja aktiivsemad, kui varasemad õpilased ning õppijate üldine tase on tõusnud.
- Teiste arvates on õpilaste tahe ja oskus õppida madal, kohuse- ja vastutustunne jätavad soovida ning õppijate üldine tase on langenud.
- Oli neid õpetajaid, kes väljendavad selgelt austust, imetlust ning armastust oma õppijate vastu, nad võtavad õpilasi kui partnereid ja isegi õpivad oma õppijatelt meelsasti.
- Oli neid, kes meenutasid nostalgiliselt eelnenud aegade õpilasi kui häid ja tublisid ning ka neid, kes ütlesid, et motiveeritud õpilasi on kogu aeg olnud ja on ka praegu.
- Mõned õpetajad pidasid väga väärtuslikeks oma sidemeid vilistlastega või isegi nendega, kes kunagi õppisid, kuid lõpetamiseni ei jõudnud.

Toodi välja mitmeid positiivseid ja negatiivseid aspekte.

- Kõige tõsisema probleemina toodi välja põhikoolist tulnute nõrka ettevalmistust, eriti tehnikaerialadel õppimiseks. Samuti kerkis mitmel korral probleemina esile üldine õppima asujate taseme nõrgenemine võrreldes varasema ajaga.
- Samas oli ka neid õpetajaid, kes olid silmanähtavalt rahulolevad õppima asujate aina tõusva tasemega.
- Õpetajad pidasid selgelt motiveeritumateks ja küpsemateks gümnaasiumi baasil õppima tulnud noori ning täiskasvanuid.

- Mitmes intervjuus kerkis üles temaatika, et kolmandik õpilastest on väga tublid, kolmandik saab õppimisega hakkama, kui neid „tagant torkida“ ning kolmandik ei saa hakkama, nemad veetakse läbi või siis osa neist langevad välja.
- Toodi välja ka seda, et õpilased on füüsiliselt nõrgemad ning et õpilastel on palju terviseprobleeme.

Õpilaste tase ja motivatsioon

Mitmed õpetajad tõdesid, et motiveeritud õpilasi on kogu aeg olnud. Samas arvati, et gümnaasiumi järel õppima tulnute motivatsioon on kõrgem ja eesmärgid selgemad, kui põhikooli järel õppima tulnud noortel.

- Mõnede valdkondade õpetajad rääkisid rahulolevalt, et õpilased on aasta-aastalt aina paremad. Toodi välja kooli vastu võetud õpilaste väga kõrge tase.
- Mitmed õpetajad erinevatest valdkondadest olid rahulolevad, et õpilased on läbinud kutseksamid või näidanud lõpueksamitel või konkurssidel ja kutsemeisterlikkuse võistlustel (sh rahvusvahelistel) häid tulemusi. Muusikavaldkonnas toodi ära väga suur kvaliteedi tõus lõpueksamite tulemustes.
- Õpetajad rääkisid oma rahulolust õpilaste edusammude üle, nende arengu üle õppimise kestel.
- Toodi välja ka õpilaste väljalangevusega seotud probleeme. Väljalangevuse põhjustena tõid õpetajad välja mitte hakkama saamist õppimisega, aga ka rahaprobleeme või tööle asumist, isikliku elu probleeme, samuti pere loomise või emapuhkusega seotud või muid perekondlikke põhjusi.
- Toodi välja, et õpilaste motivatsiooni tase on madal, tahe ja oskus iseseisvalt õppida on minimaalne.
- Põhikoolijärgsetel õpilastel jääb puudu sotsiaalsest küpsusest ja vastutustundest.
- Põhikoolist tulnud õpilased ei tea, mida nad tahavad.
- Toodi välja, et kohusetunne, suhtumine ja õpiharjumused jätavad soovida ning õpioskused puuduvad.
- Õpilaste suhtumine on selline, et küll kolm ikka kuidagi ära pannakse.
- Toodi välja probleeme noorte kasvatuses, õigemini nende kasvatamata jätmises.
- Toodi välja trend, et üldiselt õpitakse vähem, pealiskaudsemalt ja puudutakse rohkem.
- Praktikal on probleeme õpilaste töödistsipliiniga.

Õpetajad tõid välja, et see, milline on grupi tase ja motivatsioon, oleneb konkursist ja aastakäigust, et suhtumine grupiti on väga erinev ning et on ka väga säravaid põhikoolijärgsete gruppe. Samas on ka gümnaasiumilõpetajate hulgas neid, kes ei tea, mida tahavad.

Õpetajad tõid esile, et nende arvates on kutseharidusel ebaõiglaselt halb maine. See on nende arvates väär arvamus, et kutseõppesse tulevad vaid need, kes mujal hakkama ei saa. Rääkides õpilaste usust oma tulevikku, tõid õpetajad välja, et majandussurutise ajal kadus osade õppijate usk oma tulevikku ning vähenes lootus peale lõpetamist töökohta leida.

Rääkides internetiajastu ja tehnoloogia arengu mõjust õppijate arengule, e-õppest ja selle kasutamisest kutseõppes ning õpilaste võimest e-õppe kaudu õppida, oldi arvamusel, et e-õpe ei sobi tänapäevasele põhikoolijärgsele õpilasele, küll aga gümnaasiumist tulnud õpilastele. Internetiajastu tulekul leiti olevat nii positiivseid kui negatiivseid mõjusid.

Õpetajate arvates on teavitustöö põhikooli noorte hulgas põhihariduse baasil kutsehariduse õppimisvõimaluste, valdkondade, erialade kohta koolis ebapiisav. Nende arvates paljud õpilased ei oma ettekujutust erialast, mida nad õppima tulevad. See toob kaasa õpilaste väljalangevuse õpingute algul või vähese motivatsiooni õppimise kestel. Keskkooli baasil tulejate osas on olukord parem.

Õpilaste muutumisega kaasnevad muutused õpetajate töös

Õpetajad tõid intervjuudes välja, et nad õpivad õpilastelt. Et õpilased saavad õppeprotsessis kaasa rääkida, et õpilasi kaasatakse. Arvati, et tänapäeva õpilast tuleb võtta kui võrdset.

Kutseõppe ja tööturu suhestumisest rääkides tõid õpetajad esile erinevaid seisukohti:

- Enamik õpetajaid on arvamusel, et õpe on eelkõige suunatud õpilase tööturule suundumiseks,
- Mõnel puhul toodi erilisena välja see, et õpe ei ole eelkõige suunatud mitte õpilaste ettevalmistamiseks tööturule, vaid on sisendiks nende edasisteks õpinguteks.
- Mõnel juhul rõhutati, et õpe on suunatud eelkõige hakkamasaamisele elus või laiemale kultuurilase ettevalmistuse andmisele.

Õpetajad tõid välja, et seoses õpilaste muutumisega väga erinevaks nii vanuse, eelneva hariduse, kogemuste, motivatsiooni kui muude omaduste osas on õppeprotsessi juhtimine muutunud keerulisemaks.

Toodi välja, et kuna õpilasi on vähem, nõuab see iga õpilasega individuaalset tegelemist ja vastutulemist.

Enamik õpetajaid töötab kas tasemeõppes või täiskasvanute tööalases koolituses õppivate täiskasvanutega. Erinevas vanuses ja erineva taustaga inimeste, sealhulgas töötute osakaalu kasv õppijate hulgas, samuti õppijad kinnipidamisasutustes, on kaasa toonud märgatavaid muutusi õpetajate töös.

Venekeelsete õpilastega töötavad õpetajad pingutavad õppijate integreerimise nimel Eesti keele- ja kultuuriruumi ning müütide kummutamise nimel venekeelsete õpilaste suhtes.

1. Metodoloogia

Uuringu eesmärgist ning uurimisküsimustest lähtuvalt on valitud peamiselt kvalitatiivne lähenemine. Tegemist on *fenomenograafilis-hermeneutilise uuringuga*.

1.1. Valimi moodustamine

2010/11. õppeaastal sai Eestis kutseharidust omandada kokku 51 õppeasutuses. Igas Eesti maakonnas oli vähemalt 1 kutseõppeasutus, kokku 43 kooli, kutseõpet pakuti ka 8 rakenduskõrgkoolis. Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) andmetel töötas 2010 a. 10. nov. seisuga Eesti kutseõppeasutustes kokku 2224 kutseõpetajat, neist 802 (36%) mehed ja 1422 (64%) naised, ametikohtade järgi 1402 (63%) kutseõpetajad, 863 (37%) üldharidusainete õpetajad. Suurimad vanusrühmad on kutseõppeasutuste õpetajate seas 40-49 ning 50-59-aastaste vanusgrupid, mis hõlmavad vastavalt 27% ning 29% kõigist kutseõppeasutuste õpetajatest. Niisiis kuulub nimetatud vanusgruppidesse veidi enam kui pool kõigist kutseõppeasutuste õpetajatest.

Valimi moodustamisel järgiti eesmärgipärasuse printsiipi. Valimi moodustamise kriteeriumid olid järgmised:

- 1) Valimis on esindatud eri piirkondade kutseõpetajad;
- 2) Valimis on esindatud proportsionaalselt mehed ja naised;
- 3) Valimis on esindatud erinevat tüüpi kutseõppeasutuste (kutsehariduskeskused jt), linna- ja maakoolide, väikeste (alla 500 õppija) ja suurte kutseõppeasutuste kutseõpetajad;
- 4) Valimis on proportsionaalselt esindatud erinevate õppekavarühmade õppekavadel õpetavad kutseõpetajad;
- 5) Valim moodustatakse kindlate õppekavarühma õppekavadel õpetavatest õpetajatest. Õppekavarühmade valikul on jälgitud seda, et oleks esindatud nn traditsioonilised ja innovatiivsed valdkonnad;
- 6) Valimis on peamiselt esindatud keskealised või vanemad õpetajad (vanusegrupp 40-59), kes on soovitatavalt töötanud koolis pikema perioodi vältel läbi kutseharidusreformi perioodi alates 1991.a.;
- 7) Valimis on esindatud eesti- ja vene keelt kõnelevad õpetajad.

Valimisse võeti samade valdkondade kutseõpetajad, keda oli uuritud 2010-2011.a. uurimisprojekti "Haridusuuendus kui sotsiaalne innovatsioon" raames läbi viidud kvantitatiivuuringus (Tafel-Viia jt 2012). Valimisse lülitati kokku kaheksa õppekavarühma:

kaks teenindusvaldkonna õppekavarühma, kolm tehnikavaldkonna ning kolm loomemajanduse valdkonna õppekavarühma. *Õppekavarühmad, mis valimisse lülitati, olid järgmised:*

- 1) Majutamine ja toitlustamine
- 2) Reisimine, turism ja vabaajaveetmine
- 3) Mehaanika ja metallitöö
- 4) Elektroonika ja automaatika
- 5) Ehitus ja tsiviilrajatised
- 6) Muusika ja esitluskunstid
- 7) Disain
- 8) Audiovisuaalne ja muu meedia

Valimi suuruseks otsustati võtta 30 kutseõpetajat lisaks üks kutseõpetaja esimese pilootintervjuu läbiviimiseks. Tegelikult intervjueeriti 33 kutseõpetajat.

Valimis esindatud koolid on toodud tabelis 1.

Tabel 1. Valimis esindatud koolid

Õppekavarühm	Kool	Kutseõpetajate arv	Kokku
Majutamine ja toitlustamine	Tallinna TK	2	6
	Kuressaare AK	1	
	Rakvere AK	1	
	Valgamaa KHK	1	
	Tartu KHK	1	
Reisimine, turism ja vabaajaveetmine	Kuressaare AK	1	5
	Tartu KHK	1	
	Võrumaa KHK	1	
	Narva KHK	1	
	Rakvere AK	1	
Mehaanika ja metallitöö	Tallinna Lasnamäe Mehaanikakool	3	6
	Narva KHK	2	
	Tartu KHK	1	
Elektroonika ja automaatika	Kuressaare AK	1	6
	Narva KHK	1	
	Võrumaa KHK	1	
	Rakvere AK	1	
	Tartu KHK	2	

Ehitus ja tsiviilrajatised	Tallinna Kopli AK	1	1
Muusika ja esitluskunstid	Georg Otsa nimeline Tallinna Muusikakool Heino Elleri nimeline Tartu Muusikakool	2 1	3
Disain	Tartu Kunstikool	2	2
Audiovisuaalne ja muu meedia	Tallinna Polütehnikum Narva KHK Tartu KHK	2 1 1	4
Kokku		n=33	n=33

Eesti piirkondade esindatus valimis on toodud tabelis 2.

Tabel 2. Esindatus valimis piirkonniti

Piirkond	Kutseõpetajate arv
Tallinn / Põhja- Eesti	10
Lääne-Eesti	3
Lääne-Virumaa	3
Ida-Virumaa	5
Tartu	9
Lõuna-Eesti	3
Kokku	n=33

Meeste ja naiste osakaal valimis on toodud tabelis 3.

Tabel 3. Meeste ja naiste osakaal valimis.

Mehi / Naisi	Arv
Mehed	19
Naised	14
Kokku	N=33

Eesti ja vene keeles läbi viidud intervjuude arv on toodud tabelis 4.

Tabel 4. Eesti- ja venekeelsete intervjuude vahekord valimis.

Keel	Arv
Eesti	26*
Vene	7
	N=33

*üks vene keelt emakeelena kõnelev õpetaja andis intervjuu eesti keeles.

1.2. Andmete kogumine

Andmete kogumise meetod on poolstruktureeritud intervjuu. Intervjuu instrument (Lisa 2) töötati välja algul eesti keeles, peale pilootimist ja parendamist tõlgiti see ka vene keelde. Intervjuude läbiviimisel kasutati abimaterjalina kaarti (Lisa 3), millel olid fikseeritud kutsehariduses sealhulgas õppekavaarenduses toimunud olulisemad sündmused perioodil 1991-2011.

Intervjuu esimeses osas keskenduti õpetaja taustale, tema töö- ja õpetuskogemusele ning karjäärile kutsealases koolituses. Intervjuu teises osas keskenduti Eesti kutsehariduses, üksikasjalikumalt õppekavaarenduses toimunud muutustele ning nende peegeldumisele õpetajate kogemustes. Kolmandas osas käsitleti õppekavaprotsessi koolis ning koostöövõrgustikega seotut.

Õpetajate intervjuuerimisel kasutati abimaterjalina kaarti, millel olid fikseeritud kutsehariduses sh õppekavaarenduses toimunud olulisemad sündmused perioodil 1991-2011. Õpetajatel paluti selle abil rääkida, mida nad tunnevad muutuste suhtes ning mõtlevad muutustest ja kuidas see on mõjutanud nii õpetajate või kooli toimimist ja õpetamispraktikat.

Intervjuu kestuseks oli planeeritud 45-60 minutit ning enamasti mahtusid intervjuud ka tegelikult sellesse ajavahemikku. Mõned intervjuud võtsid kauem aega, põhjuseks enamikel juhtudel intervjuueeritavate sõnarohkus intervjuu esimeses osas. Intervjuud käsitleti uuringus kui interaktiivset protsessi, milles intervjuuerija täitis samuti olulist rolli. Samuti olid intervjuud avatud nende käigus esile kerkinud uutele teemadele.

Esimest pilootintervjuud ei salvestatud. Selle kohta tegi intervjuuerija märkmeid. Ülejäänud intervjuud lindistati diktofoni või telefoni salvestiga ning transkribeeriti.

Intervjuud viidi läbi novembrist 2011 kuni veebruarini 2012. Algul viidi läbi üks pilootintervjuu, et testida intervjuu instrumenti, ajakava, läbiviimise metoodikat praktilist ajakasutust. Esimese pilootintervjuu käigus selgus, et küsimused olid loogilises järjestuses ning arusaadavad, kuid küsimusi oli liialt palju ning intervjuu aeg oli liialt pikk. Intervjuu instrument vaadati üle ning küsimused koondati teemadeks. Seejärel viidi läbi 3 pilootintervjuud, mis transkribeeriti *verbatim*. Pilootintervjuude tulemusi analüüsiti uurimisgrupis. Analüüsi tulemusel tehti muudatusi intervjuu instrumendis ning ajakavas. Lühendati intervjuu esimese osa aega ning pikendati intervjuu teise osa, muutuste osa kutsehariduses, aega. Intervjuueeritavate leidmiseks ning loa saamiseks koostati ning saadeti koolidesse asjakohased kirjad ning positiivse vastuse saamise korral määratleti koostöös

koolide esindajatega intervjuueeritavad kutseõpetajad. Seejärel viidi läbi ülejäänud intervjuud. Kõik intervjuud transkribeeriti analüüsiks *verbatim*.

1.3. Andmete analüüs

Andmete analüüsi meetodina kasutati triangulatsiooni, milles osales 3 uurijat. Uurijad analüüsisid transkriptsioonide tekste, kokku üle 500 lehekülje, kokkulepitud teoreetilistest käsitlustest lähtuvalt, identifitseerisid individuaalselt ja sõltumatult erinevad teemad ja diskursused. Järgmises etapis uurijad arutlesid tulemuste üle, määratlesid kõikide uurijate poolt välja toodud teemad ning sünteesisid neid seejärel, arvestades väljajoonistuvaid mustreid. Teksti edasiseks analüüsiks kasutati andmetöötlusprogrammi NVivo 9.

Andmete analüüsimisel kerkis esile 12 suuremat kutsehariduse reformidega seonduvat teemat. Teemad on järgmised:

1. Õppekavad
2. Muutused kutseõppevaldkondades (töömaailma mõju kutseõppele)
3. Materiaalne baas ja infrastruktuur
4. Koolisisene töökorraldus
5. Õppematerjalid
6. Õpetus, õppemetoodika
7. Kvaliteedisüsteem, akrediteerimine
8. Koolivõrgu ümberkorraldamine
9. Kutsesüsteem ja kutseeksamid
10. Õpilane
11. Õpetaja
12. Koostöö

Täpsemalt on teemad välja toodud Lisas nr 1.

Seoses antud analüüsis püstitatud eesmärgiga ja uurimisküsimustega analüüsiti järgmisi teemasid:

1. Õppekavad
 - a. Riiklik õppekava
 - b. Kooli õppekava
2. Õpilane

Andmete analüüsil on kasutatud fenomenograafilisele uurimusele iseloomulikke elemente. Ühelt poolt püüti välja tuua õppekavadearenduse ning õppijatega seonduva eri tahke ja probleeme õpetajate seisukohalt, teisalt anda edasi õpetajate hoiakulist tausta ehk kuidas eri valdkondade õpetajad mõtestavad ja tõlgendavad õppekavaprotsessi ja sellega

seonduvat ning õppijate muutumisega seonduvat. Antud uuringu kontekstis on tõlgenduste aspekt väga oluline, sest kogemustest, tõlgendusest ja hoiakulisest tagapõhjast lähtuvalt mõjutavad õpetajad ka reaalsust.

Analüüsi tulemuste esitamisel on kasutatud:

- Alateemade kaupa eri valdkondadest õpetajate seisukohtade väljatoomist arvestades nende variatiivsust. Sama seisukohta või mõtet mõnevõrra teises sõnastuses pole reeglina korratud juhul, kui see ei lisa juurde täiendavat infot ega eristu teistsuguse mõttevarjundi poolest. Juhul kui õpetaja poolt öeldust on tsitaadis üks või mitu sõna või lauset välja jäetud (lühendamise ja selguse huvides) või jätkab ta oma mõtet pärast teist osalejat, on see tähistatud punktiiriga (...). Tsitaatidest on eemaldatud parasiitsõnad, köhatused jne. Tsitaatides on säilitatud õpetajale omane sõnakasutus ja keelekasutus;
- Terviktsitaatide esiletoomist, et avada paremini mingi probleemi või tegevuse tausta.

1.4. Uuringu läbiviijad

Uuringu läbiviijateks olid Tallinna Ülikooli teadustöötajad:

Sirje Rekkor MA - *Tallinna Ülikooli Kasvatusteaduste Doktorikooli doktorant – uuringu planeerimine, intervjuude läbiviimine, triangulatsioon, andmete analüüs, aruande koostamine*

Krista Loogma PhD- *Tallinna Ülikooli Haridusuuringute keskuse juhataja – nõustamine uuringu planeerimisel, instrumendi väljatöötamisel, triangulatsioon*

Meril Ümarik MSc - *Tallinna Ülikooli Sotsiaalteaduste Doktorikooli doktorant – triangulatsioon, andmete analüüs*

2. Tulemused

Kasutatud lühendid:

I – intervjuu

V-vastaja

In- intervjuueerija

(...) - õppekavarühma täielik või lühendatud nimetus või eriala nimetus

2.1. Riiklike õppekavadega seotud tulemused

Riikliku õppekava suhtes tõid intervjuueeritavad nii positiivseid kui negatiivseid hinnanguid. Samuti pakkusid välja parendusvõimalusi.

Positiivsed aspektid. Positiivne hoiak

Rõhuv enamik intervjuueeritud õpetajatest väljendas poolehoidu riiklikele õppekavadele. Õpetajad pidasid riiklikke õppekavasid vajalikeks, seega nende rakendamist üldiselt positiivseks. Mitmed õpetajad, kes tõid intervjuus esile riikliku õppekava mõningaid puudujääke, olid samas seisukohal, et riiklikud õppekavad kui sellised on siiski vajalikud.

Need intervjuueeritavad, kes olid riiklike õppekavade koostamise protsessis aktiivselt osalenud töörühmades ja end õppekavade autoriteks pidasid, olid tulemusega enamasti kas väga rahul või rahul. Suurt rahulolu näitab, kui riikliku õppekava koostamise töörühmas osalenud intervjuueeritav ütleb, et õpiks ka ise heameelega sellisel õppekaval või et riikliku õppekava töörühma liige saatis oma lapse selle õppekava alusel tehtud kooli õppekavale õppima.

I 24 (disain) V: ...minu arust tuli meil päris hea õppekava, ma ise õpiksin küll... Jah, et kui see lõpuks valmis sai, siis meile tundus, et ooo, sellele õppekavale tahaks ise minna ja üks õppekava koostajatest saatiski oma tütre.

I 2 (meedia) V: ... mul oli väga hea meel, et mul õnnestus olla autor riiklikul õppekaval, sest see tuleb tagasi kooli ja see on üks-ühele mulle tuttav. Mul ei ole mitte kellegi peale karjuda ja pahane olla, see on täpselt see, mis ma olen ise kirjutanud.

Intervjuueeritavate hinnangul on riiklikud õppekavad aidanud ühtlustada erialase ettevalmistuse taset erinevates koolides. Positiivsena märgiti seda, et riiklik õppekava määratleb nõudmiste taseme. Riiklik õppekava aitab ühtlustada õpet ning on toeks kooli õppekava koostamisel.

I 4 (toitlustus) V: ...kõik see töö, mis selle õppekavaga on tehtud läbi aastate.. see ainult on siinamaani aidanud parendada erialast ettevalmistust.. ta on ainult aidanud ühtlustada ja selliste ühiste arusaamisteni jõudmist aidanud parendada. Ma ei oskagi seda paremini öelda...

I 29 (toitlustus) V: ...loomulikult, eks iga asi viib paremuse poole. Aga eks siin vahepeal oli selline suund, eksole, laseme latti madalamaks, ma mäletan, ... oli too aeg, ... ütles... laske siis latti madalamaks. Aga noh kui (riiklik) õppekava on ees, kuidas sa siis saad seda latti madalamaks lasta...

I 23 (turism): V: ...Mingi asi peab aluseks olema. Kuskilt tuleb alustada. See ei ole mõeldav, et kõik koolid hakkavad tegema päris nagu, leiutavad jalgratast. Siis oleks näiteks võimalik õpilasi, et ühes koolis õpivad, nii, niukest asja, ja siis läheb teise kooli, jätkab seda eriala kuskil mujal. Et see selline seotus peab olema ja riiklik peab kindlasti aluseks olema, ma arvan. Aga nüüd seesama asi, et kus on selle, noh, kui paindlik ta on...

I 21 (mehhatroonika)V: Kui meil hakati õppekavasid tegema siin üheksakümnendate keskel, siis anti igale koolile võimalus hakata oma õppekava leiutama. No aga iga kool hakkas siis oma jalgratast leiutama tegelikult. Ja noh ei olnudki siis sellist ressursi tegelikult. Ma arvan, et ega need õppekavad tol ajal ei olnud paremad, mis meil eelnevalt kasutada olid..... Varem oli tihti nii, et koolid tegid õppekavasid, umbes, ma tean, selle järgi, et millised olid õpetajad. Pandi ka tihtipeale aineid niimoodi, et oleks tagatud töö õpetajatele. Aga põhimõtteliselt on vale niimoodi. Aga riiklik õppekava nagu välistab toda, et seal jääb üks väike osa, jääb kooli valikaineid, aga üldjoontes ta ikkagi on selle riikliku kava järgi.

Intervjueeritavate arvamus oli, et riiklik õppekava on süstematiseerinud ja lihtsustanud õpetajate ja ka koolide jaoks orienteerumist, et see on kergendanud õpetaja töökava koostamist, et õppekavad on selgemad. Mitmes intervjuus märgiti riiklike õppekavade rakendamisega kaasnenud paindlikkust ning õpilaste mobiilsuse võimaluste suurenemist erinevate kutseõppeasutuste ning haridustasemetel vahel (kutsekoolist kõrgkooli).

I 16: (toitlustus) V: ... minule mingil hetkel meeldis ikkagi see, et ta (õppekava) muutus süstematiseeritumaks. Ehk siis see sama, et kuna ta (õppekava) on moodulipõhine, et siis need omavahel loogiliselt seotud osad said nagu kompaktselt kokku võetud.

I 17: (turism) V: No see esmane positiivne muutus ongi, et olemas on riiklikud õppekavad, et kõigil järeltulijatel on palju lihtsam ja endal ka ülevaadet saada. Ja nõustada mentorina on palju parem. Et selline riiklik süsteem on paigas. Ja ikkagi nüüd alus ka, millele üles ehitada ainekava või õpetaja töökava, mida ju varasematel aegadel ei olnud. Hea, kui veel keegi küsis nõu, ...rääkis seda, mis ta ise arvas. Et

me ikkagi eeldame, et üks ja sama aine erinevates koolides, et kas on kõrgkoolis või on kutsekoolides, tähendab ühte ja sama asja ja õpilastel on VÕTA süsteemis lihtne üle kanda hindeid.

I 10: (toitlustus)V: ...mu meelest oli see asi rohkem segasem, et õppekavad olid, nüüd ongi tõesti nagu lihtsamad.... ...et võrreldes algusaastatega oli, on ikka muutunud küll.... et nagu selgemad on need väljundid ka...

I19 (toitlustus): V: Võib-olla päris iga mooduliga ma ei ole päri, kindlasti võiks ümber tõsta ja muuta, aga põhimõte on ikkagi väga hea, et nad järgnevad sujuvalt üksteisele. Üks on teise läbimise... ühe läbimine on teise läbimise eeldus ja alus ja see on koostöö.

Positiivsena toodi esile, et riiklike õppekavade koostamise töörühmad olid laiapõhjalised ning et riiklikud õppekavad on erineva taustaga, nii kutsekoolidest, kõrgkoolidest kui töömaailmast pärit inimeste koostatud.

I:24 (disain) V: Ja just see, et olid nagu erinevad inimesed selles, kellel kõigil oli nagu oma õpingute taust.

Intervjueeritavad leidsid positiivse olevat, et riiklikes õppekavades on jäetud vabadust koolile oma õppekavasse suuremas mahus valikaineid võtta.

I:24 (disain)V: ...et ega me ise nagu üritasime, et me ei kirjutaks neid õppekavasid liiga kinni. Et me kirjutaks, noh, et see riiklik õppekava ei oleks liiga detailne. Et see ikkagi annaks hingamisruumi, et kogu aeg maailm on nii muutuv, et kui me praegu kirjutame siis viie aasta pärast nagu ikka toimib veel.Meie põhiprobleem oli, et kuidas kirjutada nii, et see (riiklik õppekava) oleks avar, sinna alla oleks panna seda ja teist. Et see ei oleks nagu nii üheselt riiklikus seadusena fikseeritud.

Toodi esile seda, et riiklikud õppekavad on toetanud õppe viimist lähemale ettevõtluse ootustele.

I 20 (turism) V: Võib-olla üks kõige suurem muudatus, mis siin ajapikku on toimunud, ongi see (riikliku) õppekava lähenemine ikkagi siis tegelikule ettevõtluse ootusele.

Mitmed intervjueeritavad rõhutasid, et nende arvates on oluline asjaolu, et riiklikud õppekavad on koostatud toetudes kutsestandarditele.

I 20 (turism) V: ... ja riikliku õppekava aluseks on kutsestandard...

I 21 (elektroonika) V: No jah, seal (riiklike õppekavade koostamisel) ikkagi olid mingid kokkulepped ikkagi ettevõtete, koolide ja aluseks oli ka juba kutsestandardid, millede baasil siis hakati neid tegema.

Eriti positiivsena võib käsitleda nende õpetajate arvamust, kes arvasid, et riiklike õppekavade rakendamise periood on kaasa toonud olulise kvaliteedi tõusu.

I 31(muusika) V: ... ei oska niimoodi suisa öelda, aga ma mõtlen, et tegelikult see, üks asi on see moodulõppekavades... see resultaat mida me näeme riigieksamil. ... on olnud tegelikult väga oluline kvaliteedi tõus, et see on märgatav.

INT 14 (elektrotehnika) V: ..Kahekümne kolmest poisist ainult üks ei olnud tööl. Üks läheb sõjaväkke ja üks oli siis elektroonikatehases, mitte elektrikuna ei töötanud. Jah, aga teised kõik töötasid elektrikuna. Et noh, ma leian et väga hea saavutus selles suhtes.

Negatiivsed aspektid. Väga kriitiline hoiak

Õpetajad tõid intervjuudes esile vastuolu kiiresti muutuva tehnoloogia ja riiklike õppekavade koostamise, rakendamise ja muutmise kohmaka ja aeganõudva süsteemi vahel. Ei kaheldud üldiselt küll hetkel kehtivate riiklike õppekavade vajalikkuses ja headuses, kuid toodi välja, et riiklik ja kooli õppekava on vananenud, mis on tingitud kiiretest muutustest valdkonnas.

I 3 (meedia) V: Et et kuivõrd tehnoloogia, eriti mis puudutab... muutub ajas nii kiiresti, et meil tuleb, tulevad peale digitaalsed seadmed ja tarkvara, et ametikohad, inimeste oskused muutuvad mitte poole aastaga, vaid lausa mõne kuuga, mida tööstus vajab, siis need, see riiklik õppekava, kooli õppekava, mis puudutab ..., on täiesti ajast ja arust täna....Jah, oleme seisukohal, et see (riiklik õppekava) tuleks tervenisti nii-öelda algusest peale ümber teha, üle vaadata. Et need inimesed on olemas, teevad praegu tööd selle nimelt, et tegelikult teeme tööd sellega nii-öelda paralleelselt. Nii kutsestandardit kui riiklikku õppekava tehakse või vähemalt mõeldakse paralleelselt valmis.... Nagu ma juba ütlesin, riiklikus õppekavas ei ole tegelikult häda midagi. Ee peale selle, et ta on ajast natukene maha jäänud.

Intervjuudes kõlas arvamus, et riiklikud õppekavad koostati kiirustades, et need ei ole korralikult läbi mõeldud.

I 29(toitlustus)V: ...Aga kui näiteks mingisugused ained seal välja tuua, erialast just. Mõnedes ainetes on küll sellised teemad pandud sisse, näiteks... et kas see on ikka korralikult läbi mõeldud. Ja ma leian seda, tunni mahtusid on, mul on niisugune tunne, on ka nagu vähendatud.... Jah, ei ole päris hästi läbi mõeldud.... Ja võib olla äkki selle pärast, et aeg pressib peale, et jäetakse viimasele minutile, siis saadetakse laiali, nii nagu riigikogus eksole ju, otsustage nüüd ära.... Rohkem aega arutamiseks. Põhjalikumalt, rohkem aega arutamiseks. See on minu arvamus.

Avaldati arvamust, et riiklike õppekavade töörühmad olid tasakaalust väljas. Et riiklike õppekavade koostamisse polnud piisavalt kaasatud õpetajaid. Et õppekava koostanud tööandjatel puudub reaalne kokkupuude ja pilt kutsekoolis toimuvast. Siin peeti silmas eelkõige seda, et koolis toimub mitte pelgalt õppeprotsess, vaid õppe-kasvatustprotsess.

Arvati, et tööandjatel on riiklikke õppekavasid koostades kasvatus aspekt ja õpilase isiksuse areng tahaplaanile jäänud. Või siis, et riiklike õppekavade töörühmas prevaleerisid kõrgkoolide õppejõud või insenerid, kes tõstsid nõudmiste taseme liialt kõrgele, teadvustamata, kes neid rakendama ja nende järgi õppima hakkavad.

I 3 (meedia)V: ...Et me oleme siin õpetajatega koos istunud ja vaadanud seda õppekava. Esiteks selle panid kokku, see pandi kokku kiirustades, pandi kokku selliselt, et seal ei olnud kaasatud mitte ühtegi õpetajat, vaid selle panid kokku niiõelda tööandjad sisuliselt, selle riikliku õppekava. ... neil ei olnud mitte mingisugust kokkupuudet reaalse koolieluga või nende õpilastega või nende õpetajatega, kes seda asja pidid andma või peaksid andma... Peale selle et ta (riiklik õppekava) on natukene aegunud, ei ole tal häda midagi. Üks asi muidugi, mis selles riiklikus õppekavas on, on see, et seda koostasid puhtalt erialainimesed. Nad ei näinud tõenäoliselt niiõelda seda inimeseks kasvamise protsessi. Meil on see kasvatusprotsess ju ka hästi oluline. Et meil (riiklikus õppekavas) väga keskendutakse erialale ja nendesse moodulitesse ei tooda ära nagu selliseid kutset väärtustavaid osasid...

Samas oli mõnede intervjuueeritavate arvamusel nende valdkonna riiklike õppekavade koostamise puhul puuduseks, et ei kaasatud pädevaid praktikuid.

I 29 (toitl): V: ... Aga ma leian, kas peaks äkki rohkem tööd tegema ja kas ei peaks seal osalema rohkem pädevad, sellised, kes on praktikud, mitte teoreetikud laua taga.

Ühe valdkonna õpetajad leidsid, et riiklik õppekava on muutunud liiga töömaailma keskseks, liiga konkreetsele väljundile töömaailma ega luba noorele inimesele laiemapõhjalisema valdkonnavalase ettevalmistuse võimaldamist.

I 24 (disain): V:...et riik hästi surub peale seda, et kui õpilane kooli lõpetab, et siis ta peab valmis olema, ta peab mingit eriala oskama, et nagu ... see eriala on kõige tähtsam, kõik muu nagu ei ole enam tähtis, aga mulle nagu tundub, et see iga on selline, et noh nagu väga kitsast asja anda, noh mulle see ei meeldi. Et ma ikkagi nagu tahaks, et nad saaksid natukene laiemapõhjalist.

Negatiivseks peeti, et riiklike õppekavade rakendumine tõi kaasa õppeaja lühenemise.

I 24 (disain): ... meil on ju pool aastat ära võetud koolilt, et need programmid on nii kokku surutud.

Leiti ka, et riiklik õppekava on õppe muutunud liiga kitsaks.

I 13 (metallitöö) V:... Ega meie ei saa ju olla ühe ettevõtte õppeklass...

I 24 (disain) V: Et noh, ma vaatan, et on nagu täiesti selline erialale keskendatus ja see nagu üldine silmaring jääb kitsaks. Ja see käelise oskuse väljaarendamine, et see on nagu prügikasti visatud. Või ütleme et, et riik, mulle tundub, pressib peale, et seda ei ole vaja, et see ei ole nagu mingi asi, mis oleks väärtuslik.... Et muutus on nii

drastiline olnud ja see hirmutab mind. Ma ei pea seda õigeks. Noh öeldakse, riigi poolt tulevad ettekirjutused, et nad ei peagi seda oskama ja see on kõrgkooli teema, te ei peagi seda õpetama, aga minu meelest... Tuleks ikkagi anda laiemabaasilist haridust, mitte nagu väga kitsaks minna.... Ma vaatan, et kunstikoolist on kunst praktiliselt välja visatud....

I 2 (meedia) V: ...väga väga spetsiifiline on see, on see õppekava, seda tuleks natukene rohkem laiali tõmmata ja vaadata, mis sinna... mis seal sees on.

Ühe valdkonna õpetajad töid negatiivse aspektina esile praktika mahu suurenemise oma valdkonna riiklikus õppekavas. Selle põhjusena toodi välja poliitiline otsus riigis rakendada kõigi kutseõppe õppekavade koostamisel samu praktika miinimummahtusid. Arvati, et kõiki erialasid ei saa käsitleda ühtmoodi, et tuleks rohkem arvestada erialade spetsiifikat.

I 24 (disain) V: Nende õppekavade juures nagu meie valdkonnas mind häirib, et hästi palju on seda praktikat ettevõttes. See on tohutud ajad, mis nad sinna.. See tundub mulle suhteliselt absurdilähedane. Ütleme, ma saan muidugi aru, et siin löödi ühe vitsaga kõik neid autoparandajaid ja müürseppi. Eks autotöökojas on natuke teine situatsioon ilmselt, kui noh mingis kunsti või reklaamifirmas. Me ei saa saata inimest reklaamifirmasse tööle, kui tal puudub mingigi algharidus. Ta ei saa seda seal õppida, ta peab seda koolis õppima... Ja selleks harjutamiseks.. seda nagu ei väärtustata riigi poolt, nende (riiklike) õppekavade poolt. Öeldakse, et minge hakake kohe praktiseerima. Noh, see tundub paljuski absurdina. Ma arvan, et erialad on siiski natuke teistsugused. Neisse võiks teistmoodi suhtuda. Aga ma näen, praegu ei taheta mingit erinevat suhtumist, kõiki lüüakse ühe vitsaga..... See praktika, liiga palju praktikat, see on nagu häiriv. Mulle tundub, et see käib üldise taseme arvelt, sellise üldise baasi arvelt, kus inimene peaks lihtsalt harjutama, enne kui ta hakkab midagi tegema.

Mõnede valdkondade kutseõpetajad leidsid, et riiklikud õppekavad on liialt "täis kirjutatud", üle reguleeritud. Ühelt poolt on õpetajate arvates liiga vähe mahtu jäetud valikaineteks. Kuna seadusandlusest lähtuvalt on minimaalne valikainete maht 5%, siis riiklikes õppekavades ongi miinimumist lähtutud ning koolile jääb väga vähe vaba mahtu omanäolise, oma õppijate, regiooni ja kooli vajadustest lähtuva õppekava koostamiseks. Teiselt poolt on riiklike õppekavade moodulid sisu osas üle paisutatud. Arvati ka, et moodulite sisu ja maht ei ole omavahel kooskõlas.

I 21 (mehhatroonika) V: No seal (riiklikus õppekavas) on ette pandud peaaegu täismaht ja ei jäänd koolil valida. Ma ei mäleta, kas ... nädalat, või kui seal oli, et suurem jagu oli ette pandud.No ta ikka reguleerib rohkem tegelikult, ta paneb mahud paika, need ained, mis nüüd on.

I 14 (mehhatroonika) V: ...mis nii üldiselt, ma kaldun arvama, et et see õppekava on noh teatud mõttes nagu ülepaistutatud...

I 20 (turism) V: Aga noh üks häda nendel riiklikel õppekavadel ja tänu sellele siis ka meie õppekavadel on see, et nad katavad hästi palju, nad on niiõelda maksimumvariandid ettevõtte või siis selle kutse nõuetest ja see toob kaasa teatava pealiskaudsuse.... liiga reguleeritud, või liiga sarnaseks muudab see ühe või teise õppekava.... liiga täiskirjutatud, liiga kõige ülene. Selles mõttes, et, kuidas ma seda ütlen, et ta (riiklik õppekava) võiks olla natuke rohkem konkreetsele kutsele orienteeritud, kui üldist maailmapilti kirjeldav, ütleme siis nii, et võibolla see ütleb natuke paremini.

I 13 (metallitöö) V: No mis ta (riiklik õppekava) kannatas, aga teatud mõttes ta läks vana traditsiooni kohaselt... Kuna tookord tehti see õppekava siniunelma järgi, palju me õppe kohast läbi jõuame võtta, ega me ei jõua ju 100%. Võib-olla 10-15%, mis me jõuame, ütleme põhilisi asju õpetada, ülejäänd me lihtsalt nagu tutvustame. Pole võimalik selle järgi õpetada...

Negatiivse aspektina kerkis intervjuudes esile see, et riiklikes õppekavades on tuntav kallutatus, näiteks mõnede konkreetsete ettevõtjate liigne mõju.

I 21(mehhatroonika) V: Kas nad nüüd muidugi kõige paremad on, siin see metallipinkide omagi, noh, võibolla kahtlen isegi siin, siin on ka teatud, jälle ikkagi teatud ettevõtjate mõju, kes seal komisjonis olid ja üks nigu omast vaatevinklist püüdis sinna asju panna, et kujundada seda õppekava. Et aga ta on ikkagi riiklik, et siis on ikkagi aluseks...

Mõnede õpetajate (metallitöö, turism) arvates on riiklik õppekava kaasa toonud õppe kvaliteedi languse. Põhjusena toodi välja, et riiklik õppekava on liialt üldine ega võimalda süvendatult erialaseid oskusi omandada. Või siis vastupidi (disain), et riiklik õppekava ei võimalda tugevat laia valdkonna baasi luua.

Parendamist vajavad aspektid riiklikus õppekavas

Intervjuudes leiti, et riiklikud õpekavad vajaks rohkem selgust eesmärkide ja õpiväljundite osas.

I 10: (toitl) V: ...Ei oskagi selle kohta öelda, et eks sellel ajal mu meelest oli see asi rohkem segasem, et õppekavad olid, nüüd ongi tõesti nagu lihtsamad, aga kuigi ma ütlen, et ikkagi need, mõnes (moodulis) seal näiteks.... on üsna pikad ja lohisevad eesmärgid või siis need õpiväljundid või need, mida ta peaks oskama. Et hästi palju tegelikult kuluks neid veel selgemaks teha ...Aga ikkagi veel, et võrreldes selle algusaastatega oli, on ikka muutunud küll..... Ikka on positiivsed, et need riiklikud

õppekavad on koostatud, aga jah, ma arvan, et seal just on ka... et seal on vist tööd veel küllalt ka, et neid hindamisi mitte väga pikaks, et nagu selgemad on need väljundid. Peaks olema, et mida siis oskab ja mida õpilane peab siis selle juures oskama, et võibolla väga palju on seal, väga pikalt on kirjeldatud... I: Kas sa mõtled nüüd neid sisusid või sa mõtled riiklikku õppekava, kus on nagu lühikesed mooduli kirjeldused? V: Ei, ma mõtlesin sisusid praegu...

Õpetajad leidsid ka, et riiklikud õppekavad tuleks kas sisu osas või siis moodulite mahtude osas kriitiliselt üle vaadata, et viia tasakaalu õppe maht ja sisu.

I 14 (mehhatroonika)V: ...(riiklik) õppekava on noh teatud mõttes nagu ülepaistutatud. Sest meie õpetajal ei ole mitte kuidagi aega, ma mõtlen tunnis, et kui tekib see moment, eks ole, et õpilane ei saa milleskist aru, siis sa pead väga ruttu talle uuesti selle asja selgeks tegema, sa ei saa mitte kuidagi seda aega raisata, sellepärast et sul, nagu öeldakse, sa pead selles tunnis nii palju ära tegema.... Meil sellist võimalust ei tuleks mitte kunagi, vähemalt praeguse õppekava juures. Et ma suudaksin kodust ülesannet rahulikult uuesti seletada... Jah, väga suur sisu on meil sattund, sest kõik õpetajad tahavad näidata, kui väga tähtsad on nende erialad. Noh kindla peale ta on ka, aga siis tuleb välja, et me lihtsalt selle aja jooksul ei suuda niipalju seda asja edasi anda.

I 17 (turism): V: Et osade ainete mahud vajaksid läbivaatamist, et osad mahud ikkagi said tehtud kõrgkooli järgi ja kutsehariduses ei õigusta, sest maht on liiga suur. Sest meil ikkagi on palju praktilist õpet ja mitte nii suures mahus iseseisva töö tunde, et on selliseid teooriaaineid, nagu näiteks ... ja mis olid väga suure mahu mahuga. Et meie õppija kutsehariduses nii palju kõike ei loe, iseseisvalt ei tee, et meil tundidena niipalju tunde ka vaja ei ole.

Leiti, et valikainete maht peaks olema nii suur, et see võimaldaks paindlikult, lähtuvalt töömaailma vajadustest, sisse viia spetsialiseerumist.

I 14 (elektrotehnika) : In: Koolis võiksid kah olla, või erialaselt võiks olla õpisuunad ja et elektris siis konkreetselt näiteks, et kes teeb ainult installatsiooni Või kes teeb näiteks välisvõrke. Kas kõrgepingelisi või madalpingelisi või kaabelliine, noh see on oma spetsiifika... In: Aga kas see praegune riiklik õppekava annab võimaluse selliseid spetsialiseerumisi pakkuda. V: ... praegune kahjuks ei anna. Esiteks, ta on liiga täis ja noh kui näiteks võrguelektrikust rääkida, siis sellest nagu üldiselt ei olegi. Sellest me räägime, on olemas selline moodul nagu elektrivarustus, aga see on noh nagu öeldakse, teoreetilised teadmised, midagi tehakse, kuidas ollakse, kuidas Narvast elekter Tallinnasse või Tartusse või Pärnu jõuab, aga kuidas seda masti püsti panna, kuidas seda juhet kinnitada sinna, kuidas kaabel maa alla panna, sellest nagu...

Osade valdkondade kutseõpetajate arvates võiks praktika ja praktilise õppe osakaal riiklikes õppekavades suurem olla.

I 14 (elektrotehnika) V: Jah kui nüüd rääkida noh, mida poisid ise tahaksid... kuskil oktoobris-novembris ma teen tagasiside. Aga mida poisid ütlesid, et ma noh küsisin, et noh mida te teistmoodi oleks tahtnud vist üks ei ütelnud, teised kõik ütlesid, et oleks tahtnud rohkem praktikat. Sest noh ettevõtte ikkagi tahab rohkem valmis spetsialiste, mitte et midagi on kuulnud sellest. Seda praktiliselt. Et vot kuskilt me peame selle aja leidma. Kahjuks meil ei ole eriti seda aega. Sellepärast, et me saame ainult pool aastat ju juurde panna, sest kui me aasta juurde paneme, siis haridusministeerium ütleb kohe kindla peale, et see on rakenduslik kõrgharidus eksole.

I 17 (turism) V: Et mahtude osas oleks muuta vaja osade teooriaainete mahtu. Et pigem rohkem selliseid praktilisi tegevusi ja praktilisi aineid.

Intervjueeritud õpetajad leidsid, et riiklik õppekava ei peaks pakkuma mitte pelgalt kitsast spetsialiseerumist, vaid üldisemat ettevalmistust, et tuleks anda laiemapõhjalist kutseharidust.

I 13 (metallitöö)V:...et kui paika panna, siis peab ikkagi paika panema niimoodi. Kui me õpetame mingit tehnilist eriala, on ta siis luksepp või midagi, et mis õppeained, selles mahus, peab saama. Et me oleme ikkagi üldettevalmistus. Annab ta üldise tehnilise ettevalmistuse ja erialalise ettevalmistuse saab ta seal töö juures, mis pingi peale ta konkreetset tööle läheb.

I 24 (disain): Tuleks ikkagi anda laiemabaasilist haridust, mitte nagu väga kitsaks minna.

Leiti, et riiklik õppekava on ikka veel liialt detailne (lähtunud perioodil 2005-2008 koostatud detailsetest moodulite kirjeldustest) ning võiks olla tunduvalt üldistatum.

I 16 (Toitlustus): V: Minule mingil hetkel meeldis ikkagi see, et ta (riiklik õppekava) muutus süstematiseeritumaks. Ehk siis see sama, et kuna ta on moodulipõhine, et siis need omavahel loogiliselt seotud osad said nagu kompaktselt kokku võetud. Samas, kuna minu käes on ka üks tööversioon sellest riiklikust õppekavast, siis kui ma seda praegu vaatan, siis ma tunnen, et äkki me oleme nagu liiga detailseks muutunud. Võib-olla oleks vaja nagu veel üldistada. Kui ma mõtlen tagasi neid mooduli sisusid. See nüüd küll Riigi teatajas ja riiklikus õppekavas, seal mooduli kirjeldustes välja ei paista, aga et tegelikult ta võiks olla tõesti veel üldistatum.Samas kui võtta lahti Riigi Teataja, siis ta on juba tegelikult piisavalt ju üldistatud ja annab õpetajale tegelikult ka piisavalt palju niiöelda vabu käsi interpreteerimiseks, et kuidas mingisugusele teemale läheneda, et ei pea ju olema selles mingisuguses vahepealses versioonis kinni.

Toodi esile, et üldõpingute maht on liiga suur, et lähtudes teiste riikide samade erialade õpetusest tuleks suurendada erialaõpingute mahtu ja vähendada üldõpingute mahtu.

I 16 (toitlustus): V: Niipalju kui ma olen oma käe peal vaadanud näiteks inglaste ... koolitusprogrammid .., siis tekib küsimus, et kas neid selliseid üldiseid asju on nii palju vaja. Et näiteks vähemalt kui me nüüdõpetame, siis on kohati siuke tunne, et neid üldõpinguid on võibolla liiga palju, et noh, nad tahaksid saada rohkem erialaseid õpinguid. Aga noh, ma saan aru, et meie õppekaval on niuksed teistsugused eesmärgid, kui inglaste koolitusprogrammil.

Oldi seisukohal, et õppekavade rakendamise osas vajaksid õpetajad koolitust, eelkõige kutsekoolides töötavad üldhariduse ainete õpetajad. Ka õppijatele oleks tarvis rohkem selgitada, mida endast kujutab ja mismoodi toimib moodulprintsip, mis riiklike õppekavadega kutseõppesse on tulnud.

I 19 (toitlustus) V: ...segadust on just nimelt selle hindamise koha pealt hästi palju..... õpetajad, kes on praktilise poole õpetajad, kes on, ma julgen öelda, väga hästi koolitatud. Me oleme ju sellega, kui ma siit vaatan 2005 aastast tegelenud ja meie saame aru, mis on moodul ja meie saame sellest asjast aru. Meil on hunnik suhteliselt noori inimesi, just nimelt ikkagi pigem üldhariduse poole peal, kes põrnitsevad ja küsivad. ...Teevad töökavad ja aine lõpeb kontrolltööga. Mina ... loen ja küsin, mis asja alusel sa selle teed. Millega su aine lõpeb? Kas sa oled õppekava lahti teinud. See on see moodul ja see lõpeb hoopis praktilise õpitegevuse ja õpimapiga näiteks. Mis õpimapiga?... Et noh et kuigi kolmandale kursusele on jõudnud need õpilased, kellega nad kõik töötavad, meil ei ole ühtegi päris uut inimest. See on see, mida mina näen, et ma vist järgmine aasta näen sellega päris suurt vett ja vilet, kui kõik need moodulid hakkavad nagu lõppema... ja õpilaste jaoks on ka hästi segane, arusaamatu.

Arvati ka, et riiklikud õppekavad vajaksid kiirustamata koostamist ja põhjalikumat läbimõtlemist.

I 29 (toitlustus)V: Rohkem aega arutamiseks. Põhjalikumalt, rohkem aega arutamiseks. ...Aga ma leian, kas peaks äkki rohkem (riiklike õppekavadega) tööd tegema.

Õpetajate arvamus oli, et riiklikes õppekavades võiks jätta rohkem vaba ruumi koolile õppekavas oma näo kujundamiseks. Riiklikud õppekavad võiksid võimaldada rohkem paindlikkust töömaailma arengutega kaasas käia, spetsialiseerumisi luua.

I 20 (turism): V: Jah, teemasid on liiga palju, mida kajastada. Et võibolla siin võiks jääda piirkondlikele koolidele natuke rohkem vabadust selle riikliku õppekava sees, mis annaks eri koolidele ka välja töötada eristumise või eripära, mis lubaks siis

õppuritel teha täpsemaid valikuid oma õppe koha ja kutse valikus. Et täna kõik läheb ühe riikliku õppekava järgi ja noh, kui väga aus olla, siis, kui me liigitame näiteks, et ... on spaadele orienteeritud, nende nõudlus tööjõule on eelkõige spaadele. nõudlus on võibolla natuke rohkem välisturistile ja ärituristile.võibolla siis pigem maaturismile, väikeettevõtlusele ja sellisele kõike tegevale maaturismi teenindajale. Et see lubaks tegelikult neid eristumisi ka ühe õppekava sees natuke rohkem välja tuua. Et võibolla see võiks olla järgmine areng.

I 17 (turism)V: Ja noh ikkagi aja nõue, kui ajaga midagi muutub, et see uuendamine on oluline. Et natukene seda me oleme saanud seda valikainetega kompenseerida, mida me oleme avastanud, et mida juurde on tarvis, et mis on oluline.

Moodulõppekava positiivsed ja negatiivsed aspektid

Üldiselt rääkisid õpetajad intervjuudes peamiselt ainetest. Olulisteks peeti niiöelda "oma aineid", mis viitab fragmenteeritud lähenemisele moodulõppekavale.

I 29(toitlustus) V: No mina mina võtan konkreetset lahti, millised ained mul seal tarvis on. Mina võtan need, kõigepealt loen, loomulikult ma tutvun, alguses vaatan ära, mis seal on ja siis ma võtan konkreetset, mis mind puudutab. Ma võtan selle, selle alusel teen töökavad.

Mõned õpetajad ei maininud mooduleid kordagi kogu intervjuu kestel, kuigi rääkisid nii riiklikust kui kooli õppekavast, enda töökavadest ja õpetusest. Mõned õpetajad rääkisid moodulitest vaid seoses hindamisega.

I 23 (turism) V: ...kui peab koos hindama, siis..

Samas enamiku õpetajate jaoks oli moodulprintsipi rakendamine täiesti enesestmõistetav ja loomulik.

Mõnede õpetajate ootused olid seoses moodulõppekavade tulekuga, et õpe muutub terviklikumaks ja integreeritumaks, kuid tegelikkuses muutus nende sõnul õpe seoses õppetöö korraldusega koolis (konkreetses pikkusega õppeperioodid, siseveebi tehnilised iseärasused, vajadus õpetajate koormust ühtlustada jne) hoopis fragmentaalsemaks ja oodatust ainekesksemaks.

Paljudest intervjuudest võib välja lugeda, et kui rääkida õpetajatega riiklikest õppekavadest, siis õpetajad peavad silmas perioodil 2005-2008 koostatud moodulite passe ja kirjeldusi. Mitme intervjuu puhul, kui intervjuerija seda täpsustas, ütles intervjueritav selle ka sõnaselgelt välja. Osade intervjuude puhul võis aga selgelt aru saada, et õpetaja jaoks tähendaski riiklik õppekava vaid perioodil 2005-2008 koostatud õppesisusid. See viitab sellele, et koolides käib õppekavatöö suures osas, vähemalt õpetajate osas, eelnimetatud mooduli kirjelduste alusel. Keeruline on täpselt määratleda, kui paljud õpetajad väga selgelt

teavad, millised on nende õpetusvaldkonna (paljud intervjuueeritud õpetajad töötavad mitme õppekavarühma õppekavadel) riiklik(ud) õppekava(d) ning kui paljud õpetajad neid riiklikke õppekavu süvitsi tunnevad.

Moodulõppekavast ja moodulprintsibist üldiselt rääkides tõid intervjuueeritavad välja nii positiivseid kui negatiivseid aspekte.

Positiivsed aspektid

Positiivsena toodi intervjuudes välja, et õppe loogika on tänu moodulprintsibile paigas.

I 17 (turism) V: Ja, meil ikkagi on nüüd õppeaasta planeeritud paremini, jagatud viienädalateks perioodideks ja need perioodid on eelneva õppeaasta lõpus kõik ära planeeritud. Et kuidas ained siis paremini sobivad moodulitesse kokku ja mis järjekorras me õpetame. Alati see ei õnnestu, kui on ka välislektorite kasutamine, aga järjest paremini. Et on ainete loogika täiesti paigas, et mis varem oli selline suhteliselt stiihiline, et aine, mille jaoks õpetaja oli olemas, see sai õpetatud. Aga praegu ikkagi jooksevad need ained loogiliselt... Teema meeldib, ainete järjestikku paneku loogika, moodulid, et see meeldib.

I 19 (toitlustus)): Võibolla päris iga mooduliga ma ei ole päris nõus, kindlasti võiks ümber tõsta ja muuta, aga põhimõte on ikkagi väga hea, et nad järgnevad sujuvalt üksteisele. Üks on teise läbimise, ühe läbimine on teise läbimise eeldus ja alus ja see koostöö.

Toodi esile, et moodulprintsip võimaldab integratsiooni.

I 23 (turism) V: ... mooduli hindamisel, kui näiteks sellised ained, kus mina olen ainukene õpetaja, kus kõik on minu ained, seal on imelihtne. ... Aga just siis kui on erinevad õpetajad, siis saabki olla ainult nii, kui nad käivad ühistel õppereisidel, siis toimub, nad peavad siis paratamatult ju omavahel rääkima, mis toimub. Ja no ma arvan, et kui näiteks on toitlustusained, siis nad kindlasti nii tihedalt suhtlevad omavahel seal, et siis toimub ka selline ühildumine asjades selles õppes. Ja kui nüüd on sellised asjad, kus on erinevad õpetajad, ei ole nagu need, toitlustusega kõik, siis see saab paratamatult hindamisel. Tagantjärele, niiöelda, vaata mis asjad on nagu teoks saanud.

Negatiivsed aspektid

Mitmetes intervjuudes tuli esile see, et moodulõppekava ei toimi nagu loodetud, et õpe on hakitud ega paku tervikpilti.

I 16: (toitlustus) V: Mhmh, nonii, kui tulid moodulõppekavad, no siis eee ideaalis mina ootas ka, et nüüd ongi nii, et meil saab nagu, mooduli teemad saavad kõik ühe sellise kompaktse tervikuna käsitletud, õpilane saab mingi tervikpildi ja siis läheme jälle uue terviku juurde. Aga et praegu kohati selline mulje, et nüüd asjad niimoodi õppeaastate peale ühtlaselt ära jagada ja õpetajate koormust ühtlaselt jagada, et siis need moodulid on tegelikult uuesti väikesteks tükkideks tihtipeale tagasi hakitud... Nad kipuvad olema nagu ajaliselt täiesti erinevates hetkedes.

Ühe moodulprintsipi rakendamist keerukaks muutva asjaoluna toodi välja, et keeruline on, kui ühes moodulis õpetab mitu kas sama kooli õpetajat või siis on moodulisse kaasa haaratud väljastpoolt kooli tulnud õpetajaid. See teeb intervjuueeritud õpetajate arvates moodulprintsipi rakendamise keerukaks. Mitmes intervjuus toodi esile probleeme mooduli planeerimisel ja hindamisel mitme õpetaja poolt. Samuti toodi esile kooli õppetöö korraldusest tulenevaid takistusi moodulprintsipi rakendamisele.

I 17 (turism):V: Et, mida me oleme nüüd läbi proovinud ja mis täiesti ei toimind, on see mooduli hindamine.... Jah, et no siin võiks olla neid häid näiteid, et näiteks mis projekt see võiks olla, et mida siis teha, kuidas teostada. Ja jällegi see, et kuskil väikses kohas, kus õpetavad ainult oma maja õpetajad, on lihtsam teha. Aga meil tulevad ka väljast inimesed. Mida me kutsume neid mitme kuu pärast midagi tegema, hindama, arutama. Selleks ei ole jäetud mingisugust aega ega ka rahastust. Kuidas peaks seda siis teostama. See on väga suur suur töö, teha mingisugune kasvõi väljasõit. Kõik need võtavad meilt palju rohkem aega, kui meil üldse tundegi on selleks ette nähtud. See tuleb siin, kõik see missioonitöö pool juurde, et me teeme igasuguseid erilisi projekte ja väljasõite.

I 10 (toitlustus): In: Ütlesid, et töökorraldus teinekord, see tunniplaani asi, et see võib olla takistuseks moodulõppekava rakendamisel. V: Jah, eks see õpetajad kokku saada, et planeerimist, pärast kokkuvõtvat, kui nüüd näiteks mingi rühm.... Või kui hakib ära, et ei saa moodulit ühel ajal. Aga samas ka õpetajad, et just see alguse (mooduli planeerimise) suur töö peaks olema tehtud. Ja kui on moodulis õpetajaid palju, et seda raskem on kokku saada. Et õpetajad juba töötavad, võibolla.... Seal septembris hakkab pihta, et samas peaks juba kiiresti-kiiresti rääkima, aga ei olegi seda võimalust nagu.... Et see on ka takistus kindlasti.

Toodi välja ka, et mõnda varem kasutusel olnud head ja töötavat süsteemi õppetöö korralduses ei õnnestu moodulprintsipi rakendades kasutada ning seda loeti probleemiks. Näiteks sissejuurdunud ja hästi töötav süsteem, kus õppenädal jagunes teooria- ja praktikapäevadeks, ei rakendunud moodulõppekava puhul.

I 2 (meedia): V: Ainult üks (puudus). Meil lohistasin seda vana süsteemi, eriti teisel aastal, kui õpilasel on teatud oskused ja kogemused olemas. Meil oli nii, et kolm päeva

nädalas olid teooriapäevad, esmaspäev, teisipäev, kolmapäev. Neljapäev, reede olid praktikapäevad, pool gruppi oli praktiliselt kohal ja pool oli nii-öelda väljas..... Peale selle, aga see et, uue õppekavaga nuditi jälle see variant ära.

Oldi arvamusel, et moodulprintsip ei sobi hästi põhikooli järgsete kutsekeskharidusõppe õppekava õpilaste jaoks, kellel on õppekavas peale erialaste õpingute ka üldharidusained. Ja seda seepärast, et õppetöö korraldus, mille puhul üldharidusainete perioodid on mooduli teemade vahel või teemadega samal ajal, lõhuvad mooduli tervikut, niiöelda hakivad mooduli ära.

I 10 (toitlustus): V: Ja eks seda on nagu tunda, et nagu seal (keskkoolijärgses kutseõppes) on see mooduliõpe hästi läinud, aga põhikoolijärgsetel kuidagi ei ole nagu see hästi läinud. Aga ma ei teagi, tõesti väga suured takistused on kuidagi. Ma ei tea, millest see siis võiks olla, kas need üldainete perioodid seal vahel, kõik see võibolla mängib ka suurt rolli selles, et see moodul võib-olla jääb kuskile poolikuks ja ununeb ära... Aga põhikooli omadel hästi ei toimi see. Jah, et just need tundide, need hakkimised.

Intervjuudes toodi välja, et keeruline on üldõpingute moodulite rakendamine õppekorralduslikult erinevate õppegruppide puhul.

I 17 (turism): V: Et on ainete plokke, mooduleid, kus see (mooduli hindamine) on väga hästi teostatav, mis on näiteks ...eriala ained, aga keerulisem on selline üldainete omavaheline sidumine, sest nad on.. ei ole väga järjestikku koos ja siis teha mingisugust ühtset projektitööd... Meie suures süsteemis võivad need ained olla väga erineval ajal ja ka on ikkagi parem teha ühtset tööd ühel aastal. Seda me oleme ka juba nendel REKKi kogunemistel arutanud, et mõned asjad lahku lüüa ja ühe aasta ained moodustavad siis koos ühe mooduli ja saab koos hinnata. Et idee iseenesest on väga hea. Ja meil siin näiteks panna kokku.. meil oli just siin viimane selline projekt, viimane õppereis Lääne-Virumaa mõisatesse ja siis et oli koos Eesti turismigeograafia, hotellimajandus, kultuurilugu ja spaa-teenindus. Tegime nende ainete peale ühisreisi. Kõikide ainetega olid õpilastel siis ülesanded, esinemised, analüüsid seotud. Et oligi üks käik ja sai hinnatud mitu asja, et seda me saame teha. Aga mitte jah siiski kõikide ainete puhul.

2.2. Kooli õppekavaga seotud tulemused

Kooli õppekava koostamise protsess ja kaasatud osalised

Kooli õppekava koostamisest rääkides töid kutseõpetajad välja erinevaid teid, kuidas riikliku õppekava tuleku järel koolis õppekavasid välja töötati ning erinevaid osapooli kaasati. Kooli õppekavaprotsessis osalesid selle erinevates etappides ning erineval moel ja mahus õpetajate sõnul valdkonna juhtõpetajad või osakonnajuhatajad, kutseõpetajad, üldainete õpetajad. Mõningatel juhtudel osalesid ka koostööpartnerid, tööandjate esindajad.

Valdavalt oli riikliku õppekava tuleku järel sellele vastava kooli õppekava koostamise eest vastutav juhtõpetaja või osakonna juhataja. Aruteludesse kaasati kutseõpetajaid, toimusid ka üldised valdkondade vahelised arutelud. Või siis töötasid õppekava koostamisel selleks kokku pandud töörühmad. Kui koolis töötas metoodik, oli temal oluline roll õppekavatöö koordineerimisel ning ka õppekava koostamine oli tema roll. Kui koolis metoodikut polnud, oli osakonna juhataja või juhtõpetaja intervjuueeritavate sõnul ka see, kes kooli õppekava nõ „kokku kirjutas“.

Suuremates koolides või suure õpetajate arvuga õppekavarühmade puhul toimus kooli õppekavade riiklike õppekavadega kooskõlla viimine etappide kaupa. Esmalt arutleti õppekava üle töörühmas, seejärel jagati töörühma liikmetele individuaalsed tööülesanded. Nende täitmise järel saadeti materjalid juhtõpetajale või osakonna juhatajale kokku ning kas arutati tulemused taas läbi või saatis juhtõpetaja või osakonna juhataja need töörühmale laiali arvamuste avaldamiseks. Kui arvamused kogutud ja parandused juhtõpetaja või osakonna juhataja poolt sisse viidud, saadeti kokkupandud õppekava laiemale aruteluringile. Kes täpselt selle suure ringi moodustasid, sellest õpetajad konkreetselt ei rääkinud. Mõnel juhul koostati kooli õppekava elektrooniliselt, kasutades kooli siseveebi.

I 4 (toitl) V:....Valdkonda juhtivõpetaja initsiatiivil, koosolekud, töörühm, arutelud kõigi õpetajatega, siis valdkonnas, siis valdkondade vahel. Ja siis on meie koolis ka metoodik..... kes selle, kogu töö üle vaatab. Ja siis nüüd kui töörühma juurde, töörühma ülesanded, et siis töörühm ühiselt arutab. Siis igale töörühma liikmele jagatakse oma ..osa, mida tema teeb. Seejärel arutatakse jälle kõik ühiselt läbi ja siis läheb... suurele ringile ja seejärel Kindlasti on oma osa ja oma sõna siis metoodikul.

I 10 (toitl) V:igaüks nagu.. saab ka ülesande tegelikult oma vallas seda läbi

vaadata ja mõelda ja pärast ikkagi koos ka... Saatsime nagu, töörühmad, aga pärast me saatsime, siis need töörühmad saatsid siis tegelikult juhtõpetajale.... mingil ajal me saatsime. Et siis tegelikult pandi kokku need, ... kui see oli kokku saanud, kogu see õppekava, siis tuli jälle nagu meili pealt jälle tagasi, nagu et üle vaadata ka teiste osad, kas oli veel mingisuguseid... midagi kuskil märgata, et mida võiks paremuse poole, .. muidugi kõigega me ei tegelenud. ... aga samas ikkagi pärast siis see ülevaatamine, et mis keegi arvab sellest ja kas on veel midagi lisada või parandada või.. .In: ja siis juhtõpetaja pani selle kokku? V: Mhmh, juhtõpetaja paneb kokku ja...

I 16 (toitl): V: ...Siis enam-vähem nagu vaadati üle, kes oleks see töörühm, kes võiks tegeleda mingi konkreetse eriala õppekavaga, kes võiks tegeleda teise eriala õppekavaga. Siis just sellised niiöelda ühised, ühised moodulid... teemad. Me sisestasime, niiöelda sisestasime ... vaatasime üle, et mis jääb, mida ei jää, mida tuleks parandada, mida tuleks täiendada, mida tuleks kohendada omakorda. Meie küll toona nimetasime neid minu meelest ainekavadeks, aga need said niiöelda meie kooli siseveebi sisestatud ja siis hiljem said need niiöelda summeeritud, et neist tekisid moodulid. Siis, need mooduli, eesmärgid ... täpsustatud. Nad on ju riiklikus õppekavas kirjeldatud, aga nüüd vaadata ja võrrelda, kas need asjad omavahel veel kokku ka klappisid või on siin mingeid ebakõlasid. Ja et sisu pool oli valdavalt õpetajate teha. ... kooli õppekava sissejuhatus, õppebaasi kirjeldus, see pool on meil siiamaa ainult nagu osakonna juhataja rida, et tema teab seda kõige paremini, kõige täpsemalt kogu osakonna ulatuses.

Väiksemates koolides või kui suures koolis oli konkreetsetes õppekavarühmas vähe kutseõpetajaid, oli protsess mitteformaalsem. Väikestes õpetajate kollektiivides toimusid ühised õppekavaarutelud. Protsessi juhtis osakonnajuhataja.

I 14 (mehhatroonika) V: No siis lihtsalt võtsime selle (riikliku õppekava) lahti ja arutasime läbi eksle, et vot mida selle all tuleks rääkida. I: Et teie olite siis, osakonnajuhataja ja õpetajad või?

V: Just just just. Et noh, osakonnajuhataja oli, et noh, omavahel arutasime, et mida me seal selle või selle all peaks... Noh kasvõi umbes see, et meil on, noh see meie õpetajate tuba on kolm õpetajat on ühes toas, ...(osakonnajuhataja) on küll teise õpetajaga nüüd teises toas. I: Et teil on siuke väike tihe kollektiiv? V: Väike tihe kollektiiv jah, et kolm ühes ruumis ja kaks teises ruumis eksle, nagu öeldakse. Et meie saime konsensussele, siis sai nende juurde mindud eksle, et kuidas seda mõelda. Tähendab küsimus on ka selles eksju, et mida, mis õppeainet keegi annab eksle...

I 13 (metallitöö) V: Osakonnajuhataja jah. No mis seal nüüd on, kui ma, pean tunnistama, et ega seal osakonnas on kolm õpetajat ja rohkem polegi, et põhimõtteliselt ütleme, et ...õpetan ma ainuisikuliselt, et rohkem polegi. I: Et õpetajad oma osad... V: Jah, õpetajad ise oma osas jah.

I 17 (turism) V:... meil on põhikohaga ongi ainult kolm inimest, siis põhained me teeme ise ära. Ja muid siis vaatame. Et ..et ühiste jõududega ja külaliselektoritega ja üldained on nagunii ka majas, kes siis vaatavad oma ained üle....

I 15 (mehhatroonika) V: Edasi on selline asi, et siis panime kamba kokku ja hakkasime vaatama, mis seal panna. Sest noh, kõik see, mis seal on, on kohustus, aga õnneks seal on ka... suhteliselt noh üldsõnalised, nii et siin noh, ... iga kool vaatab oma seda, milline on ta baas, mida ta anda saab ja ka seda, millised on õpetajad, kellega seda läbi viia .

Ühe intervjuueeritava jutust selgus, et ta ise juhib õppekava koostamise protsessi ja kaasab need, kes ise huvi üles näitavad, sealhulgas ka tööandjaid ning loob koolis ettevõtjatele ning mujalt tulevatele õpetajatele võimalused õppekavatöös.

I 3 (meedia): V:... kui meil siin ...erialadest räägime, siis kaasatakse niiöelda, kuidas ma seda ilusti ütlen nüüd, kaasatakse need, kes selleks kõigepealt ise huvi üles näitavad. Jah, peaauglikult need. Ja enamusi inimesi, näiteks ..erialadel ja ka ..., enamusi inimesi töötavad tegelikult täiskohaga koolis, et neid on suhteliselt lihtne kaasata. ...erialal on see oluliselt keerulisem, kuna need teadmised, mis siia majja sisse tulevad, pärinevad hoopis kusagilt mujalt. Ja noh mingisugune ring on tekkinud neist ettevõtjatest või nendest väljast poolt tulnud õpetajatest, kes on huvitatud ise selle eriala arengust. Enamus on tegelikult huvitatud, iseasi, kui palju neil aega jätkub selleks. Ja kooli poolt, ütleme, kasvõi minu poolt on ainult selline administratiivne pool, et ma hoian need inimesed koos ja noh annan neile võimaluse, noh kasvõi ruumi näol koos istuda ja need asjad ära teha. Eehm et ma ei ole jah, pigem pigem mitte selles mõttes eestvedaja, et ütlen et nüüd teeme seda või teist või kolmandat, et vaid et pakun niiöelda seda ümbritsevat, seda keskkonda, kus kus seda tehakse.

Mõned intervjuueeritavad rääkisid, et kuna erialaspetsialist oli riikliku õppekava tulles koolis üksi, ei olnud tal meeskonda, kellega koos teha ning õppekavad koostaski üks inimene, kas siis kutseõpetaja, juhtõpetaja või juhtkonna esindaja. Mõnel juhul leiti siiski võimalus kaasata

kolleegide- üldharidusainete õpetajaid. Üks kutseõpetaja rääkis, et koostas kooli õppekava koos tööandjatega.

I 2 (meedia): V: .. Siis on noh ... kes selle eest vastutab, see annab mulle korralduse riiklikust õppekavast lähtudes ja siis laiali kirjutada. I: Kooli õppekava teha? V: Jah. Ja siis ma teen omal, vaatan lakke vahel ja vahel vaatan, mida ma seal kaks aastat tagasi kirjutasingi ja siis kribin selle valmis ja nii ongi ja keegi ei kontrolli või noh ei ole tösist põhjust.

I 19 (toitlustus): Kooli õppekavad, kõik kolm on küll minu tehtud ja kuigi ma tean, et see ei ole õige ega hea, aga need on ainuisikuliselt minu tehtud. Selles mõttes, et mul ei olnud meeskonda, meie väikeses koolis, kellega seda teha. .. Muidugi ma tegin selle koha pealt küll koostööd, no ma üldainete osas me nagu rääkisime läbi ja ütleme, ja selle koha pealt. I: Kaasasid teisi õpetajaid? V: Kaasasin teisi, ja näiteks ka need, noh, nendes (riiklikes õppekavades) on ju ka juba olemas see kutseala toetav matemaatika ja sellised asjad. Et need ma rääkisin kõik aineõpetajatega läbi ja lasin neil kaasa rääkida, et kas nad tahavad midagi täiendada, parandada. Et näiteks keemia koha pealt ütles õpetaja, et tema arvates on see liiga keeruline ja liiga ... palju maha võtta. Ja võtta palju loogilisemana neid asju. Et selle koha pealt küll koostööd tegime, aga see, see läbinärimine oli nagu minu teema.

I 31 (muusika) V: Kooli õppekava tegi meil ...(kolleegi nimi) kui ma õigesti mäletan.

I 12 (elektroonika): I: Kuidas see kooli õppekava tegemine käis, oligi koos tööandjatega? V: See oli, selle vaatasime koos üle. Jah. Jah ikkagi püsisime sellel kuidagi kokku. Ära ta kinnitati. Aga kahjuks ei ole keegi kolm aastat õppinud. Ei kujuta ette. Et võib-olla on seda põhikooli järgsetele ikka liiga palju. Seda arvan mina.

Mil määral nõudis kooli õppekava muutmist, et viia see vastavusse riikliku õppekavaga

Intervjuudes toodi välja erinevaid seisukohti selles osas, mil määral nõudsid riikliku õppekavaga kaasa tulnud muutused senises kooli õppekavas muutuste sisseviimist.

Mõned intervjuueeritavate sõnade kohaselt nende kooli õppekavad suuri muutusi ei vajanud.

I 13 (Metallitöö) V: Ma sellist väga valulist momenti nagu isegi ei mäleta, sellepärast, ega seal mingit kardinaalset muutust iseenesest ei toimunud selles mõttes, et midagi oleks pea peale pööratud... meil see kooli õppekava enam-vähem oligi juba selles kandis. In: Et palju muutmist ei vajanud? V: Jah, jah. Seal palju seal ümbertegemist ei vajanud. Et ainukene asi oligi, et ta (riiklik õppekava) andis veidikene isegi rohkem

vabadust. Sellepärast, et metalli eriala jäi ikka lahti kirjutamata, et see riiklik õppekava, seal on näiteks üks moodul on 33 õppenädalat, see on praktiliselt üks õppeaasta. Ja see on üks moodul. Ja sinna andis hästi palju siis nagu koolile jäi lahtisi käsi sinna alla neid õppeaineid panna, mida me siin reaalselt õpetame. Et mõnes mõttes ta oli nagu ajapuuduse aps, aga teisest küljest ta jättis jälle koolile rohkem võimalusi.

I 31 (muusika) V: Ma olin ise selle töötamise juures, tegelikult vist isegi selle riikliku kava töötamise juures. Seda välja töötades tegelikult manasime kogu aeg oma kooli niiöelda silme ette ja mõtlesime, kuidas midagi toimub... No meil oli, meil oli tegelikult kaks kooli ... mis nagu selle konkreetse, selle juhtumi alla käis. Meil oligi niimoodi, et minu rühmas olid mõlemast koolist õpetajad ja me pidime kogu aeg pidama silmas, nii-öelda, mis me sinna kirjutame, mõlemat kooli. Et kas see on reaalne ja kas see on vajalik, kas see on oluline, kas see on teostatav, ei ole teostatav. Et me tegelikult lähtusime konkreetset nendest koolidest.

Arvati ka, et ajaga sammu pidamiseks oli niikuinii vajadus koostada uus kooli õppekava. Seega koostatigi riikliku õppekava tulles koolis uued õppekavad.

I 16 (toitlustus) V: ... kuna olukord oli vahepeal muutunud, siis me hakkasime tegelikult kuskilt... ma ei oskagi kohe praegu niimoodi öelda, kuskohast me nüüd päris täpselt pihta hakkasime, ehk siis kindlalt oli olemas otsus, et tuleb teha uus õppekava.

Üks intervjuueeritav ütles, et kuna oli ise riikliku õppekava tegemise juures ja pidas seda väga õnnestunuks, võeti koolis õppekava koostades kõik täpselt riiklikust õppekavast üle.

I 17(turism) V: Kuna me ise tegime riiklikku õppekava, siis me olime sellest vaimustuses ja selle pooldajad ja me võtsime kõik üle. Ainult valikainete osas siis tegime mõningaid valikuid. Aga muidu me võtsime üle.

Kooli õppekava muutmine, ajakohastamine, ülevaatamine

Rääkides sellest, kuidas on toimunud peale riiklikele õppekavadele vastavate kooli õppekavade rakendumist nende analüüs, hindamine ja parendamine, tõid intervjuueeritavad välja erinevaid valikuid, mida koolid on teinud.

Ühelt poolt toodi välja pidevad ja paindlikud muutused. See tähendab, et monitooring, analüüs ja hindamine toimuvad pidevalt õppeprotsessi käigus ning alles hiljem formaliseeritakse muudatustena kooli õppekavas.

I 2 (meedia) V: Õpilastele ma ütlen niimoodi, et te olete eelmiste kursustega vähemalt 80% samad ja siis jätan endale vabaduse 10-20% muuta. Kui ikkagi ... tuleb, kaks aastat tagasi märtsis tuli Ameerikas, sügisel tuli Eestisse ja jaanuaris üritame kooli osta ..., et väikse hilinemisega. Ma ei saa oodata viis aastat, seni kuni õppekava muutub ja et kohe.... Mida ma ...ajakirjast loen, internetist loen, telekast näen, ei keela mul tunnis seda kohe rääkida ja aasta pärast saab ka seda ka (õppekavas) fikseerida.

Teiselt poolt rääkisid mitmed õpetajad, et kooli õppekavades pole peale uute moodulõppekavade rakendamist muutusi tehtud või vähemalt ei ole nemad sellest teadlikud, et oleks tehtud.

I 10 (toitlustus) V: Ma arvan, et pärast seda neid.... vist päris muudatusi küll ei ole, aga võibolla siin noh õppetegevuses natukene üht-teist, noh paberi peal küll ei ole, aga võibolla on need tööandjatega ümarlaudade puhul, et on arvestatud ka neid. Näiteks ma tean, et nende aeg, mingi konkreetsete praktikaegade muutmised.... Need on juba korraldusliku poole pealt, on küll muudatusi toimunud, aga õppekavades ...minu teada... küll ei ole.

I 14 (mehhatroonik) V: Põhimõtteliselt me oleme ikkagi vaadand, eksole, et vaatame, mis saab. Kuidas see asi toimib, selles suhtes. Sellist, et noh aasta läbi vaatame ja arutame, mis on, kas läks midagi paremaks või halvemaks. Noh seda (muutmist) nagu ei ole. Vähemalt mina küll ei ole teind.

Intervjuudest selgus, et õpetajad samas tunnetavad vajadust muudatuste järele.

I 31 (muusika) V: Praegu me tegelikult natukene, oma kooli õppekava jällegi selle järgi natukene moderniseerime juba tegelikult. Ma saan aru, et seal oleks vaja natukene, kooli suhtes, üht teist natukene muuta. Kohandada.

Kahes intervjuus oli juttu uutest valdkonna juhtidest, kes on aktiivselt muudatusi asunud sisse viima.

I 31 (muusika) V: Meil hakkas, meil vahetus osakonna juht ... ja ta viis kohe väga palju muudatusi sinna teooria ja praktika.... teooria ühendamise nagu selle praktilise tegevusega. Et see, selle tõttu, see oli, see muutus. Sellest õppeaastast, ütleme. Kool aitas. Väga väga palju tegi...

Oli ka selliseid juhtumeid, kus kooli õppekavades oli tehtud üksikuid muudatusi. Näiteks mahtude, moodulite sisu osas või järgnevuse osas.

I 15 (mehhatroonika): V: No meil on selline asi, et nendesamade keskkooli omadega, noh see kaks aastat sai läbi ja tuli uus teha, nii et eks me seal väikese korrektuuri tegime. Aga põhiline jäi ikka samaks, ega suurt ei olnud vaja.

I 17 (turism): V: No natukene ikkagi, et me oleme mõningaid aineid muutnud või vahetanud aineid esimese ja teise aasta vahel. Aga mingeid suuremaid muudatusi ei ole teinud... jah, ei olegi vaja olnud. Et on, natuke ju seda paindlikkust on muutmise osas, et mahte me oleme ka muutnud. Mooduli siseselt neid vahetanud ja muutnud. Et mida prooviti läbi ... et on liiga palju.

I 19 (toitlustus): V: See on enamasti olukorrapõhine, et näiteks üks, mis mind üle pani vaatama, oli majanduse ja ettevõtluse alused, et vana süsteemi järgi oli ta kolmandal kursusel, alles olid jäänud need õpilased, kes olid nagu suht motiveeritud. Praegu meil tekkiski probleem sellega, et esimesele kursusel me selle panime ja õpetaja ütleb, et seal ei ole võimalik nende õpilastega, nende praeguste baasteadmiste ja vanuse ja kõigega koos. Noh, et mina sügisel või mis meie tahtsime sügisel head, et panna rohkem nagu neid, et see oli nüüd praegu puusse, see tuleb järgmisel aastal üle vaadata. Ja teine aine, millega me ka puusse panime, oli õiguse alused.

Valdavalt toimub õppekavade regulaarne analüüs ja hindamine ning vajadusel ka muutmine.

I 3 (meedia): V: ...et meil on iga kuu esimesel esmaspäeval niiöelda osakonna koosolek, .. aga peaaesjalikult ongi siis see koosolek mõeldud selleks, et me vaatame üle niiöelda õpetajate töökavad, vaatame üle selle kooli õppekava ja kuulame ära õpetajad, mis on valesti. Et noh alati on midagi valesti ja siis lepime kokku, mida või kuidas me muudame. Et selles mõttes on see tagasiside kogu aeg nagu olemas, et ja kõik teavad...

I 16 (toitlustus): I: V: Meil on olnud selliseid üksikuid mõtteid. Ennekõike see, mis me oleme kooli õppekavas, siiski on lisaks mooduli mahule määratletud ka veel mooduli sisesed niiöelda teemade mahud, et seda me oleme siis isekeskis küll mõtelnud, et mõnda asja, mahtu peaks niiöelda vähendama ja teist peaks nagu suurendama. Et et selliseid ettepanekuid on tulnud. Siis ka selles osas, et miks on mõne teema sees nii palju omakorda alateemasid, et kas on järjekordselt vaja minna nii detailidesse, et võiks nagu üldistatumalt. Et selliseid märkusi on ka olemas. ... noh, see tulevik on lähedal, et ma saan aru, et me sisuliselt ikkagi juba selle poolaastaga alustame uuesti kooli õppekavade täiendamist, sest meil oleks vaja need uuesti esitada.

I 15 (elektroonika) In: Ma saan aru, et see õppekavatöö on teil pidev ja et te olete üldiselt rahul, mis teil, kuidas teil on? V: Elektri osas küll jah. Mehhatroonikutele see tuleb järgmiseks aastaks. Selle aasta, selle aasta kevadel vaatame. ..Noh, elektrikute oma on jah enam-vähem paika loksunud.

I 4 (toitlustus) V: Jah.... selles suhtes, et kindlasti vähemalt poole aasta jooksul korra vaatame selle (kooli õppekava) üle. Ja just see tagasiside, et kuidas ta on nüüd toimind, et mida on vaja parandada, et selline arendustöö käib kogu aeg.

I 17 (turism): V:... jah, praegu vaatame üle ja kuna me siin oma osakonnas.... Et praegu on vorm meil välja töötatud, terve kooli jaoks, et õppeinfosüsteemis ja me juba siin vaheajal koolitusime, kuidas me sinna sisestama hakkame, väljundipõhise hindamisega oma aineid. Et muidu me ikka jätkame seda riikliku õppekava kasutamist, et muutusi meil üldiselt ei ole, ainult muudame siis ära hindamise osa.

Vabadus kooli õppekava koostamisel

Erinevate õppekavarühmade ja koolide kutseõpetajad tunnetasid riikliku õppekava rakendamisel vabadust erinevalt. Osad leidsid, et riiklik õppekava annab piisavalt vabadust kujundada kooli õppekavas välja oma kooli spetsiifika ja nägu. Mitmed õpetajad leidsid, et koolis on usaldus ja õpetajatel kui erialaspetsialistidel vabad käed õppekava koostamisel ja ka ajakohastamisel ning puudub range juhtkonna poolne kontroll.

I 2 (meedia) V: ... In: Teil on nagu vabadus? V: Jah, suht vabadus, et see, mida ma heaks pean, see läheb reeglina läbi. Ainus on jah, et see kaks keelt võeti ära....

I 3 (meedia) In: Nii et pigem soodustatakse seda õppekava uuendamist ja rakendamist?

V: Ehm, selles mõttes väga ei, ütleme ausalt, ega väga ei sekkuta.

In: Antakse vabadus?

V: Jah, just.

In: Toimetada oma valdkonnas?

V: Et kui on, tähendab, noh mis ... puutub, et kui need inimesed on siia tööle võetud, need õpetajad, siis tõenäoliselt neid ka usaldatakse. Et päris sellist piitsaga järgikäimist ja kontrollimist, et kas sa teed nüüd asju õieti, siukest asja ei ole. Et et selles mõttes juhtimine, noh kuivõrd ma ei tea, ma ei ole eelmise niiöelda juhtkonna ajal siin koolis olnud, aga ... juhtkond üritab õppekava sisestesse asjadesse küll võimalikult vähe sekkuda. Et pigem üritatakse luua jälle seda keskkonda sinna ümber

ja mitte mitte niivõrd sinna sisse minna.

Mitmed intervjuueeritavad tõid välja selle, et riiklikus õppekavas on loodud valikõpingute piisava mahu jätmisega võimalus koolile paindlikult enda vajadustest lähtuvalt kooli õppekava koostada. Positiivsena toodi esile seda, et riiklikus õppekavas ei ole kohustuslikku mahtu viimase piirini täis kirjutatud ning on jäetud piisavalt võimalust suurendada õppijate vajadustest lähtuvalt praktika mahtu või praktilise töö mahtu õppekeskkonnas, samuti lülitada õppekavasse kooli poolt vajalikuks peetud valikaineid.

I 19 (toitlustus): V: ... praegu mulle tundub, et meil on muidugi, (kooli õppekava) hästi toores on veel. Ma arvan, me räägiks nüüd viie aasta pärast, kui see õppekava jätkuks sellisena nagu ta on..... mina praegu ei tunne, et see mind takistaks elamast nii nagu, või tegemast asju nii nagu mina õigeks pean. Praktika mahu suurendamine on võimalik, valikained on võimalikud, ainete ümberpaigutamine on võimalik, ei tunne praegu probleemi.

I 15 (elektroonika) V: Jah, aga siin siis tuleb kokku panna see miinimum, mis ette on nähtud, see peab seal sees olema, aga siis kui palju sealt, mida seal juurde võtta... Meie elektrikute poole pealt oleme läinud praegu sedasi, et sellest samast valikainetest oleme suurendanud töökojas oleva praktika tundide arvu. Sest kahjuks ettevõtted ei ole ikkagi, no ei ole suurettevõtteid, kellega... Mõned on, kellel on koolitatud praktikajuhendajad, aga väga sageli praktikant on ..poiss peab ju seal üksinda, või kaaslaste abil toime tulema.. no see ei ole, see ei ole ka hea praktika. Siis me suurendasime oma praktikamahtu, et nad, algajad ikkagi, saavad, enne kui nad ära lähevad praktikale, siin vähemalt selgeks.

Toodi välja ka seda, et õpetajate arvates riikliku õppekava moodulid dubleerivad üksteist ja see võimaldas vabadust koolil õppekava koostamisel võtta õppekavasse teemasid, mida vajalikuks peeti.

I 3 (Meedia): In: Kuidas see praegune riiklik õppekava teile vabadust jätab? V: Tegelikult jätab. Jätab muidugi! Jätab ka selles mõttes, et paljud moodulid on nii-öelda, katavad teineteist osaliselt, et see ühisosa on mõne mooduli puhul suhteliselt suur. Et me saame nende ühisosade arvelt nii-öelda tuua sisse ka selliseid asju, mida on vaja lastele õpetada, aga mida seal otseselt kirjutatud ei ole. Et selles mõttes me ei ... saa nagu, me ei lähe vastuollu selles mõttes riiklik õppekavaga, meie oma kooli õppekavaga. Et ta on ühest küljest küll väga tehniline ja väga tihe, aga teisest küljest saame sinna niiöelda juurde haakida muid asju, mida meil on vaja õpetada tegelikult.

Ühe õppekavarühma õpetajad tõid välja selle, et riiklikus õppekavas lahti kirjutamata jäetud suuremahuline moodul on võimaldanud koolil oma vajadust mööda kooli õppekava koostada ja annab suure vabaduse.

I 13 (metallitöö): V: Seal ega palju seal ümbertegemist ei vajanud. Et ainukene asi oligi, et noh ta andis veidike veidikene isegi rohkem vabadust, sellepärast et metalli eriala jäi ikka lahti kirjutamata, et see riiklik õppekava. Seal on näiteks üks moodul on 33 õppenädalat, see on praktiliselt üks õppeaasta. Ja see on üks moodul. Ja sinna andis hästi palju siis nagu, koolile jäi lahtisi käsi sinna alla neid õppeaineid panna, mida me siin reaalselt õpetame. Et mõnes mõttes ta oli nagu ajapuuduse aps oli, aga teisest küljest ta jättis jälle koolile rohkem võimalusi.

Mitmete intervjuueeritavate arvamustest kõlas läbi, et nad nägid kooli õppekava koostamist kui kompromissi seni harjumuspärase õpetuse vastavusse viimisel riikliku õppekavaga või isegi kui natuke oskuslikku kombineerimist, et kooli õppekava ei läheks ajaga kaasas käies vastuollu ühelt poolt traditsioonide ja õpetajate väärtustega ning teiselt poolt riikliku õppekavaga.

I 3 (meedia) V: Et me oleme nüüd nii-öelda kompromissi leidnud selle riikliku õppekava ja kooli õppekava vahel, nii et me päriselt ei läheks vastuollu sellega, mis riiklikus õppekavas on, aga et me päris rumalusi ka lastele ei räägiks, mis on nüüd juba aastate taha jäänud. Üldiselt, .. õnneks meil on sellised õpetajad, justkui oma peaga suudavad mõelda ja üritavad, kui on vaja, ka ajaga kaasas käia.

I 24 (disain) V... Aga mulle siiski tundub, et meie kool suudab suhteliselt hästi vingerdada.

Oli neid intervjuueeritavaid, kes leidsid, et liiga palju vabadust kooli õppekava koostamisel on pigem negatiivne, eriti põhiõpingute osas. Mõned intervjuueeritavad tuletasid nostalgiliselt ja positiivselt meelde väga standardiseeritud, teaduslike uurimisinstituutide poolt välja töötatud riiklikke õppekavu enne taasiseseisvumist.

I 4 (toitlustus): V: ... ma arvan, et ei tohiks jätta väga suuri valikuvabadusi kõigile koolidele, sest suurim probleem, mida ma siin aasta-aastalt nagu olen koolis töötades, tundnud seoses õppekavaga, lihtsa rühmajuhendaja madalal rohujuure tasandil, on see, et kui tuleb kooli õppima keegi õpilane, kes on eelmised aastad lõpetanud kusagil teises koolis, et, siin ma pigem pooldan seda, et mida vähem sellist

mänguruumi põhiõpingutes, seda parem. Et, pigem ma pooldan seda, et ei tohiks üldse seda mänguruumi anda. Et, mänguruum on siis valikõpingute osas, et kui ei ole tõesti õpetajat näiteks, kes oskaks õpetada noh lilleseadet või, et on ilmselge, et siis ei ole vaja nagu igasse kooli seda nišši nagu leida, selle lilleseadete juures. Aga need põhiõpingud ikkagi peaksid kõik samamoodi olema ja ühistel arusaamadel. See on paratamatus, õpilased liiguvad. Väga kurb on vaadata õpilasi, kes siis tulevad teisest koolist ja põhimõtteliselt on neil tehtud pool õppekava sellest, mida me ei ole veel teiste õpilastega läbinud ja samas pool sellest, mida meie oleme läbinud, on neil läbimata. Et, siis tihti ongi, et neil läheb terve aasta kaduma.

I 14 (mehhatroonika): V: Peaks olema ühtlustatud, aga ta peaks olema... teatud kohani ainult ühtlustatud ja pärast edasi minema, noh nagu öeldakse... gümnaasiumis nimetatakse vist seda õppesuundadeks jah vot. Koolis võiksid kah olla, või erialaselt võiks olla õpisuunad ja noh et elektris siis konkreetset näiteks, et kes teeb aint installatsiooni, see tähendab seda, et kuidas elumajades, tööstushoonetes pistikupesid, valgusteid paika panna eksole jah. Või kes teeb näiteks välisvõrke. Kas kõrgepingelisi või madalpingelisi või kaabelliine, noh see on oma spetsiifika...

Vabadus kooli õppekava rakendamisel

Enamik intervjuueeritavaid olid seisukohal, et neil on suhteliselt vabad käed rakendamaks kooli õppekava. Nad saavad oma parema äranägemise järgi koostada õpetaja töökava ja valida õppemeetodeid või pakkuda sobivat õppekeskkonda.

I 4(toitlustus): V: .. kui soovin õppekäigule minna, siis on mul see võimalus olemas, et ei pea olema klassiruumis, ei pea olema koolimajas. Nii et saab ka käia väljas. Ja ise harrastan, kui siit nüüd natukene minna, ise ma harrastan, et eriti kevadel, et ... siis selline õues õpe oli meil ikka väga levinud, et võtsime endale toolid kaasa ja... ja kui on selline tund, kus ei ole vaja konspekteerida ja kus saab kasutada erinevaid aktiivõppe meetodeid, et siis ma ei näe mingit põhjust, et miks me peame olema kinnises ruumis, kus on väga palav, et pigem siis läksime kuhugi välja.

I 17(turism) V: Noh jah loominguliselt, et ..erinevaid teemasid saab ju erinevalt käsitleda. Kui me vaatame filmi, või käime õppekäigul või arutame tunnis... Või teeme rühmatööd, see on ikka õpetaja otsustada, aga ma ise eeldan küll, et enamasti kõik siin ikkagi ajavad näpuga järke, et need teemad siin nüüd peavad käsitletud saama, et need ikkagi saavad käsitletud. See meie eesmärk ju on.

Loomerialade õpetajad tõid esile ka õpetajate vahelise sünergia õpetuses.

I 31(muusika)V: No ma arvan, et see... see on ikkagi selle sünergia tulemus, mida me seal lõpueksamil näeme, et ega, ütleme mina erialaõpetajana teen oma tööd nii nagu ma oskan, kogu aeg, aga lihtsalt, et ma praegu näen, mitu aega näen ja tunnen seda, et see, kuidas ma ütlen, niiöelda abi, abistavate ainete või teoreetiliste ainete osakaal, see mis tuleb kõikidelt muudelt õpetajatelt nagu juurde, et see, selle kvaliteet on ütleme ikkagi mingi kümne aastaga nii palju tõusnud, et see see resultaat, mis seal on, praktiliselt lõppresultaat on nii palju parem, et seal ei olegi nagu (õpilasel) mingit pääsu enam. Tuleb õppima ja kui ta kõik tõesti selle läbib, mida talle õpetatakse ja kui ta ise ka on töökas, siis see peab lihtsalt minema sinna paremuse suunas.

...

In: Ma tuleks ikka selle õppekava juurde tagasi. Kooli õppekava järgi te kuidagi planeerite seda oma õppetegevust, mida te õpilasega teete? Et kuidas see konkreetselt teie puhul käib?

V: See oleneb õpilasest, et tegelikult ... väga suur muutus on seal olnud selles valdkonnas, et kui vanasti olid eriala tund oli väga oluline, siis praegu meil on see, et on väga oluline tund on ansambli tund, igasugused erinevad koostööd ja projektid ja tegelikult see õpilane või tema see mängu kvaliteet tegelikult tõusebki läbi selle, et tal on väga palju erinevaid ütleme neid mängukogemusi ja millega erialatund siis toetab seda ja üritab seda kvaliteeti tõsta.

In: Aga siis koostöö toimib, ma saan aru, nende inimestega, kes tegelevad ansambliõppega?

V: Jah, me koos, käime ansambli arvestusi kuulamas, kuidas me nagu näeme, mis ...

In: Et millele nagu individuaalõppes tähelepanu pöörata?

V: Ja siis alati on õpilasel, kui tal on probleeme, eksle, siis nagu erialatunnis on täiesti enesestmõistetav, et kui tal on mingi asi, millest ta ei saa aru, või mida ta ei oska või ta tahab nõu küsida, mida kuidas lahendada, siis me võtame ansamblitunni materjali läbi ja vaatame kuidas saame aidata või kuidas ta saaks seda asja kõige lihtsamalt lahendada, kui seal on mingisugused keerulised või tehnilisemad asjad. Et need ansambli või bigbandi asjad, mis kellegil on, need on erialatunnis nagu alati väga teretulnud.

2.3. Õpilastega seotud tulemused

Õpilastest rääkides töid õpetajad väga erinevaid ja kohati vastandlikke aspekte.

Ühtede arvates on tänased noored õppijad sihiteadlikumad, avatumad ja julgemad võtma riske, nad on iseseisvamad, kogenumad, laiemas silmaringiga ja aktiivsemad, kui varasemad õpilased ning õppijate üldine tase on tõusnud.

Teiste arvates on õpilaste tahe ja oskus õppida madal, kohuse- ja vastutustunne jätavad soovida ning õppijate üldine tase on langenud.

Oli neid õpetajaid, kes väljendavad selgelt austust, imetlust ning armastust oma õppijate vastu, kes võtavad õpilasi kui partnereid ja isegi õpivad oma õppijatelt meelsasti.

Oli neid, kes meenutasid nostalgiliselt eelnenud aegade õpilasi kui häid ja tublisid ning ka neid, kes ütlesid, et motiveeritud õpilasi on kogu aeg olnud ja on ka praegu.

Mõned õpetajad pidasid väga väärtuslikeks oma sidemeid vilistlastega või isegi nendega, kes kunagi õppisid, kuid lõpetamiseni ei jõudnud.

Toodi välja mitmeid negatiivseid aspekte. Valdavalt toodi kõige tõsisema probleemina välja põhikoolist tulnute nõrka ettevalmistust, eriti tehnikaerialadel õppimiseks. Samuti kerkis mitmel korral probleemina esile üldine õppima asujate taseme nõrgenemine võrreldes varasema ajaga.

Samas oli ka neid õpetajaid, kes olid silmanähtavalt rahulolevad õppima asujate aina tõusva tasemega. Õpetajad pidasid selgelt motiveeritumateks ja küpsemateks gümnaasiumi baasil õppima tulnud noori ning täiskasvanuid.

Mitmes intervjuus kerkis üles temaatika, et kolmandik õpilastest on väga tublid, kolmandik saab õppimisega hakkama, kui neid „tagant torkida“ ning kolmandik ei saa hakkama, nemad veetakse läbi või siis osa neist langevad välja.

Õpilaste tase ja motivatsioon

Mitmed õpetajad tõdesid, et motiveeritud õpilasi on kogu aeg olnud. Samas arvati, et gümnaasiumi järel õppima tulnute motivatsioon on kõrgem ja eesmärgid selgemad, kui põhikooli järel õppima tulnud noortel.

I 12.(elektroonika) V: ...on väga motiveeritud õpilasi, kogu aeg on olnud... Minu meelest ei ole, mingit erilist muutust küll ei ole põhikooli järgsetel. Keskkooli omad on niikuinii motiveeritud, kui mina õpetan. Aga põhikoolijärgne on ikkagi veel vähem.

I31 (muusika). V:Enamasti on, muidugi selles mõttes õpetamine on lihtsam, et nad on ikkagi keskkooli baasil, gümnaasiumi baasil, et selles vanuses ikkagi inimene teab

suhteliselt konkreetselt, mida ta tahab, tal on motivatsioon olemas, tal on nagu eesmärk. Et sellist asja on ikkagi väga vähe ette tulnud.. et inimene tuleb kooli ja ta ei tea, miks ta seal on ja mis ta üldse nagu tahab elult või iseendalt. See on kindlasti suur vahe muu eriala kooliga.

Intervjuudes kerkis üles temaatika, et õpilased jagunevad õpetajate arvates kolmeks.

I15.(elektroonika) V: ... ikka enam-vähem koguaeg ühesugune olnud, 1/3 on sellised, kes ikka tahavad väga oma eriala, teevad tõsist tööd, teine kolmandik on selline, kes noh nii väikese tagantutsitamisega saavad päris korralikult hakkama. Ja see viimane kolmandik, midagi välja ei tule. No seda näitab väljalangevus ka, esimestel kursustel ikkagi peaaegu 20% langeb välja. Nad ei ole endale selgeks teinud seda, mida siis ikkagi õppimine tähendab. No seda just põhikooli baasil. Keskkooli baasil on vähem. Keskkooli baasil on rohkem perekondlikud asjad, mille tõttu välja langetakse. Aga põhikool on küll jah, see näitab ainult seda, et nad ei ole harjunud õppima. Iseseisev töö, mis on kodus töö, mida peab tegema...

I 2.(meedia) V: ... Aga lõpptulemus on alati ühesugune: 10, 10, 10. Kümme tublid, kümnega võib rahul olla ja noh, kümnest, kümnest ei saa noh

I14.(elektroonika) V:...Sest kahjuks on see ikkagi niimoodi, mina nimetan seda asja 1/3 - seadus. Mida see tähendab see 1/3 seadus minu mõiste järgi? 1/3 on siis selliseid, et sa ei pea ütlema, et poiss, õpi nüüd, ta õpib nagunii ära. 1/3 on selliseid, kellele peab ütlema, et ole nüüd, vaata nüüd, ja ta teeb ära. Ja 1/3 on selliseid siis, et räägi või ära räägi, niikuinii ta ei tee ära. Õnnetuseks, õnnetuseks peab ütlema, et kohe, kui selle viimase kolmandiku koolist välja viskame, tekib kohe momentaalselt uuesti see viimane kolmandik. Et see on selline imeline fenomen, sest alati jääb mingisugune grupp selliseid, kes ei taha mitte kuidagi teha. Et noh ühte pidi nagu hoian neid, kes midagi ei tee, või noh teevad minimaalselt, teisipidi nad muidugi veavad õppegrupi õpimotivatsiooni alla. Sest mille pärast see esimene kolmandik peab pingutada või noh tahtma õppida, kui tagumine ei taha õppida ja veetakse ikka aastast aastasse edasi. See on selline raske probleem, et mida nendega teha.

Õpetajad rääkisid oma õpilastest-pärlitest.

I 31 (muusika). V:...Aga ma arvan, et kui ma vaatan tagasi, siis samm on umbes selline, et... kuskil 3 aasta tagant tuleb mingisugune särav kuju koguaeg

õppeprotsessis, kes on, kellest tulebki väga hea mängija ikkagi, et kui koguaeg, iga aasta.

I 29 (toitlustus). V: Ikka, ikka, aga neid (pärleid) sa pead avastama. Mida iganes, iga õpetaja peab avastama, kasvõi järgmine näide eksole. ...Mida ma avastasin möödunud aastal teooria tunnis vaatan, üks joonistab. Lähen lähemale, fantastiliselt hea käsi... Aga seda tuleks arendada..... kõik on, ma ütlen, et ega ei saa öelda, et, jah, kutsekooli tulevad need, kes ei taha, nii et ka väga andekaid tuleb.

I 2 (meedia) V:..... kullatükid on, konkurss on minu ajal kogu aeg on viis ja üle viie. Viimane aasta oli seitse koma kaheksa inimest kohale.

I 17 (turism) V:... Jah, et alati on väga tublisid huvilisi õppijaid, selliseid õpetaja jaoks ideaalsed, kes käivad kohal, kes on tänulikud ja kiidavad ja tahavad midagi rohkem teha, kui neilt eeldatakse.

Mõnede valdkondade õpetajad rääkisid rahulolevalt, et õpilased on aasta-aastalt aina paremad. Toodi välja kooli vastu võetud õpilaste väga kõrge tase. Muusikavaldkonnas on õpetaja selles osas tublit tööd teinud vilistlased, kes oma töökohtadel õppima asujaid ette valmistades on aidanud tõsta õppima asujate ettevalmistuse taset.

I 31 (muusika) V:...No muutused on sellised, et tegelikult positiivne tegelikult see, et need inimesed, kes kunagi on ...kooli lõpetanud, need on läinud kuhugi tööle, nende õpilased tulevad nüüd tagasi niiöelda teisele ringile. ..Need inimesed tegelikult, kes on selle kooli lõpetanud ja tegelikult tänu sellele see kvaliteet on hoopis midagi muud. Nad juba tulevad selle teadmise, et neil õpetajad teavad, mis on siin koolis okei, kui nad üldse eksamile tulevad.... Väga palju on ...sisseastunute tase, tänu sellele ka tõusnud, et on olemas mingid tugipunktid, kus on algõpe väga normaalselt õpetatud.... Neid kohti on juurde tulnud ja see tase on väga palju muutund. See on isegi, ma arvan, mingisuguse viie viimase aastaga on see... väga palju muutund... kuidagi need, kes on vastu võetud, nende see ...alus ja ..soov on kõrge.... Positiivses suunas on kõik.... Noh jah, meil on see niimoodi olnud. Näiteks 20 aastat tagasi, siis see oli nagu öö ja päev..

INT 4 (toitlustus). V:...Et, kui nagu õpilasi vaadata läbi aastate või aegade... aina paremaks lähevad! ..Praegust minu kogemus on selline ja ma tõesti fännan seda aega, mis mul praegust on.

Mitmed õpetajad erinevatest valdkondadest olid rahulolevad, et õpilased on läbinud kutseksamid või näidanud lõpueksamil või konkurssidel ja kutsemeisterlikkuse võistlustel (sh rahvusvahelistel) häid tulemusi. Muusikavaldkonnas toodi ära väga suur kvaliteedi tõus lõpueksamite tulemustes.

I 31 (muusika) V: ...Ma ei oska öelda, kust see täpselt tuleb, aga igal juhul, lõpueksamite tulemused on meie koolis väga tugevad. See võib olla alati ka kinni kursustes, sest meil on ju näiteks, kui ma ei eksi, siis kaks aastat tagasi lõpetas ... selline kursus, kes said kõik viied, absoluutselt kõik viied, et seda pole, seda varem ei ole kindlasti juhtunud. ...Vahepeal tekkis juba selline tunne, et et ohhoo, et kas nii saabki olema meie tulevik. Aga tegelikult see ikkagi natukene kõigub, sest me, see sõltub väga palju inimestest, kes parajasti sinna kursusele satuvad. Et kui seal väga hea sünergia omavahel ja kõik on väga loomingulised, andekad, lahtiste peade kujud, siis muidugi on see väga huvitav ja jõuavad kaugele. Aga tegelikul, see on küll fakt, et see kvaliteet või see, mida me näeme eksamil kooli lõpus, on väga palju tõusnud.

I 25 (kunst) V:...Aga kui tagant järgi nüüd vaadata, siis tundub, et mingid õpilased ja mingilt erialalt just eriti on ikka väga tasemel asju teinud. Tulid ju kõik lapsed, kes olid võibolla noh ainult natuke ...maakoolidest tulnud ja... ikkagi mõnel oli diplomitööd ju väga edukad

....kaks korda on minu õpilased võitnud Prantsusmaal ühe ...konkursi, mille auhinnaks on siis olnud..... On siis kaks korda meie õpilased saanud Prantsusmaal õppida. Üks noor õpetaja, tema siis minu õpilasena võitis selle konkurssi, käis Prantsusmaal õppimas ja nüüd õpetab. Ja see eelmine poiss, kes võitis nagu esimese, esimest korda, kui meil selline asi juhtus, siis tema on, tema praegu õpib kõrgemas kunstikoolis, ta pole veel lõpetanud.

Õpetajad rääkisid oma rahulolust õpilaste edusammude üle, nende arengu üle õppimise kestel.

I 24 (kunst) V: ...kui ma olen nagu mõelnud, millised õpilased mulle meeldivad. Ma olen aastaid õpetanud neid õpilasi, kes on siis värskelt tulnud peale 9. klassi kooli.. ja veel esimest ja teist kursust õpetanud. Noh enamuse oma õpetajaoleku ajast olengi nagu seda alguse ABC-d paika pannud. Noh, nüüd ma nagu tundsin, et olen sellest väsinud, nüüd ma sellest aastast õpetan vanemaid. Aga tegelikult mulle see nooremate õpetamine on väga meeldinud just sellepärast, et kui noored niimoodi värskelt tulevad, nad on vähe tegelenud kunstiga, et see samm, see areng ja edasimineku, et see on hästi suur. See annab rõõmu, et sa näed, kust ta alustab ja kuhu ta jõuab. Selle lühikese ajaga sa näed hästi suurt arengut. Kui õpetada

vanemaid, siis arengu nägemine, vanem inimene on välja kujunenud, ta enam nii kiiresti ei arene. Noh näed ikka, aga see pole nii suur ... Jah, erinevad kogemused on, aga siin noorte puhul mulle meeldib see areng ja entusiasm muidugi, et mõnes mõttes on siin selles kutsehariduse baasil seda entusiasmi isegi rohkem, kui kõrgkoolis..

Kogenud õpetajad töid intervjuudes välja mitmeid positiivseid muutusi õppijates ning iseloomustasid õppijaid positiivsest küljest. Toodi välja, et tänased õppijad on julgemad ja võtavad rohkem riske. Et nad on avatumad, iseseisvamad, kogenumad (sh saanud rahvusvahelisi kogemusi), ka elukogenumad, laiema silmaringiga, aktiivsemad, entusiastlikumad. Nad käsitsevad osavalt arvuteid ja erinevaid tehnikavidinaid ning oskavad leida informatsiooni erinevatest allikatest, on selles kohati õpetajatestki paremad. Noored on sihiteadlikumad, adekvaatsemad ellu sisenemisel, neil on hoopis teised väärtushinnangud kui olid õpetaja enda koolipõlves. Õpilased on targad, nad tulevad elus toime ja on hästi edasipürgivad, teevad oma eesmärkideni jõudmise nimel tööd.

I 24 (kunst) V: Hästi oluline on muidugi praegu see rahvusvaheline koostöö. Praegune õppija on igal juhul julgem, ta hüppab vette, kuhu iganes. Aga ma arvan, et see rahvusvaheline kogemus on ikkagi väga suur erinevus ja see on hästi suur pluss. ... see, et kunst on kolinud arvutisse. Kunst on läinud rohkem sõnalisemaks, teoreetilisemaks, selline käsitöö oskus on vähenenud. Noh mis mulle tundub, et on miinus..

I 21 (elektroonika) V: No õpilased on üldisemalt niimoodi või julgemaks muutunud, avatumaks, kuna nad noh suhtlevad muu maailmaga, need vahendid on kõik olemas. Selline võibolla üldine silmaring on laiem ja võibolla tole, tollega tegelemiseks lähebki rohkem aega ära nigu, mis võiks olla võibolla puht õppimise jaoks, et tolles mõttes jah. On nigu õpilased sellised... rohkem aktiivsed.

I 20 (turism) V: See on väga huvitav küsimus. Ma aeg-ajalt ise ka mõtisklen selle üle, et mis nende õppijatega siis nüüd toimub. Et mina olen see õnnelik õppejõud, kes puutub enamasti kokku nende õppijatega, kes on tulnud kooli õppimaEt noored on muutunud iseseisvamaks. Nad ei sõltu niiväga enam õpetajast või õpikust, neil on oma allikad ja nad oskavad neid allikaid teinekord kasutada paremini kui õpetaja oskab. Pigem on siis nagu see, et et kui me saaksime õppureid rohkem välja viia, et nad näeksid tegelikult rohkem seda maailma ja head teenindust, et see on nagu meie jaoks siin koolis võtmekoht. Et me suudaksime nad välja viia, et me suudaksime iga

kutseõppija viia välispraktikale, et ta näeks maailma ja et ta näeks head teenindust.Kui ma võrdlen oma seda mõtet, kui ma olin keskkoolis ja võrdlen neid noori, kes täna, noh näiteks oma laste sõpru ja, et nad on ikka märksa sihiteadlikumad ja nendeni on juba jõudnud see kutsenõustamine ja neil on hoopis teised väärtushinnangud. Et noh, minu arvates on ikkagi ellu sisenemisel adekvaatsemad, kui meie omal ajal olime.

Õpetajad tõid välja ka mitmeid negatiivseid aspekte. Mitmetes intervjuudes kerkis esile õppima asujate taseme langus. Mõne õpetaja puhul oli on kadunud lootus töötada selliste õpilastega, keda ta sooviks õpetada.

I 13 (metallitöö) V: ...Kuidagi, et lihtsalt pole seda kaadrit, kellele õpetada...

I 14 V (elektroonika)

... Aga põhikooli baasil, et just see, et loodetakse, et küll saab selle kolme niisama või küll kuidagi viiakse järgmisesse klassi. Ühesõnaga, see motivatsioon nagu on väheke viletsam. Ei tahaks nagu ütelda, et üldse motivatsiooni on. Ma arvan seda, et ükstaskõik mis eriala ta õpiks, vahet ei ole, et tal lihtsalt motivatsiooni ei ole.

Intervjuudes toodi esile, et õpetajate arvates on põhikooli õpetuse tase langenud. Võrreldes viie-kuue aasta taguse ajaga on õpilaste eelteadmised üldainetes oluliselt nõrgemad (mehhatroonika). Eriti tuli see esile tehnikavaldkonna õpetajate arvamustest ja ettevalmistuses reaalainete osas (matemaatika). Probleemsena nimetati mitme valdkonna õppijate puhul ka eesti keelt. Mitmes intervjuus toodi välja, et õpilastel on kirjutamise ja lugemisega ning tekstide mõistmisega tõsisemid probleeme. Õpetajate arvates nõuab õppekava maht ka marulist tempot, millega põhikoolijärgsed õpilased ei tule toime.

I 21 (elektroonika) V: No on muutunud on see kontingent, keda me õpetame. Kui võrrelda nüüd praeguseid õpilasi, siis 15 aastat tagasi, on suur vahe õpilastes. Aga kahjuks mitte paremuse poole, et hoopis teisele poole. Ja see nigu see noh baasettevalmistus, see põhikool. Ma mõtlen, praegu need põhikoolijärgseid, et tol ajal oli märksa tugevam see tase, aga praegusel ajal on noh tollega võrreldes palju palju madalam. See, kes tuleb meile põhikoolist. Ma ei tea, mis seal põhikoolis tehakse, et selline, iseseisva töö oskus ja tahe ja see, see on väga minimaalne. Võib-olla ära harjutatud ka sellega halvas mõttes, et meil on need töövihikud olnud, et ainult täida seal, vali siit variantidest. Aga kui valge lehe annad ette, midagi teha, siis on see juba katastroof.

I 15 (elektroonika) V: Jah, me näeme seal ikka väga tõsist vaeva, et see asi, mis peaks ikkagi põhikoolis selgeks saama, see on väga paljudel isegi keskkooli lõpetajatel mitte selge. Hakkame a-st ja b-st peale. Ja kuna tehnika on tehnika, põhimõtteliselt ikkagi matemaatika on see alus, siis me, jah, näeme sellega ikka väga suurt vaeva, et midagi välja pigistada.... kahes põhiaines, eesti keeles ja matemaatikas nende, kes eriti toime ei tule, nende jaoks on organiseeritud täiendõppused, et kes tahab, sellele on see kasulik.

I 12 (elektroonika) V: Ja mis veel on, et kui alguses ei olnudki probleeme, kui mõni asi tuli üles kirjutada. Minu meelest jällegi. Minu arvamusel kinnistub paremini, kui me kirjutame läbi selle, niikuinii ma tean, kuidas kodus on selle õppimisega. Ega kutsekooli õpilane kodus eriti nagu vaeva ei näe. Mis nad teevad, nad istuvad arvutis kogu aeg

INT 29 (toitlustus) V: Eks see õpilase kvaliteet on läinud nõrgaks. Sa pead lihtsalt neile puust ja punaseks värvima ja ette tegema.... aga eks alguse saab ikka põhikoolist, põhikoolist tuleb ikka väga nõrk kaader. ... üks asi on see, et ta ei oska ...(juhust) lugeda. Ta eesti keelt valdab, aga ta ei ta ei oska ... (juhust) lugeda ja ta ei mõista

I 14(mehhatroonika) V: Negatiivsest küljest on muidugi ka see, et... õpilased ei ole enam need, mis olid viis aastat tagasi. Alustame kasvõi sellega, et kuna elektris tuleb võrdlemisi tihti rääkida kas millivoldist või kilovoldist ja siis on see pikk maadlemine, et et millega nad korrutama või jagama peab. Kui seletad ära, et vot näed, et palju sentimeetris on millimeetreid ja palju sentimeetreid on meetris, noh siis kuidagi saadakse kokku. Aga tuhandega jagada või korrutada peast on noh, alla pooled saavad hakkama. Kahjuks on selline tendents, et ei suudeta nii mõndagi tehet teha enam peast, kui mobiili näpu vahel ei ole. Annan ülesande jooksul kahega või kolmega jagada, siis see on täpselt sama moodi. Et kui tunnis oled, siis tuleb nagu noh selline nutt peale. No tooks ühe ilusa näite... räägin õpilastele ja siis toon näite, et noh ütleme, et meil on üks 4x5 meetrit, et kui palju, mitu meetrit ta peab ostma seda küttegaablit. Tuleb õpilane tahvli juurde ja seisab. Ma ütlen, et noh mis sa seisad, joonista üks tahvli peale. No tark poiss teadis, mis on üks, joonistas ära. Ja seisab edasi. Jaja... ma ütlen, et kirjuta need mõõdud ka peale. No ja kirjutab, 5, 5, 5, 5. No mis sa nüüd teed? Aga no, et ise ütlesite et 4x5....Aga noh anekdoot küll, aga see on reaalne elu. Noh ta lõpuks sai ise ka aru, et noh läks nagu natukese mööda.

Et noh need eelteadmised, need eelteadmised võiks nagu natukese suuremad olla. Kahjuks ta tulebki sellise teadmisega, et küll talle see 3 ära pannakse.

I13 (metallitöö) V: No see, kes põhikoolijärgne õpilane tuleb, tema ei seosta seda, ma räägin talle teooriat, ta ei seosta seda praktikaga enne, kui ta kõik on oma käega läbi proovind seda asja.

I 14 (mehhatroonika) V: .. aga ma leian et see on ... maruline tempo, ta lihtsalt ei võta seda vastu, sest vahel tundub niimoodi, et me oleme, noh eeldame, et ta õpib esiteks korralikult, me eeldame, et tal on maru hea, fenomenaalne mälu ja kõik sellised, kõik head asjad kokku.

Toodi välja ka õpilaste väljalangevusega seotud probleeme. Väljalangevuse põhjustena tõid õpetajad välja mitte hakkama saamist õppimisega, aga ka rahaprobleeme või tööle asumist, isikliku elu probleeme, samuti pere loomise või emapuhkusega seotud või muid perekondlikke põhjusi.

I 4 (toitlustus) V: Jah, rühmas on ka neid, kes annavad alla. Annavad nad siis alla sellepärast, et raha ei ole või siis, vastupidi, tekib armastus raha vastu. Või annavad nad alla sellepärast, et, kuidas ma ütlen, et isiklik elu või need tunded ja armastus ja soov luua pere. Et, aga, et siis ma tunnistan, et kõigi nendega, kes on ka klassist lahkunud, ma saan jätkuvalt väga hästi läbi jaaaa me suhtleme ja nemad ka ikkagi, siinkohas tuleb niimoodi öelda, et teenivad oma igapäevast leiba ikkagi toitlustuses edasi. ...Et, selles suhtes on ainult hea meel tõdeda.

I 6 (turism) V: ... siin on väga suured majanduslikud pinged. Kui inimene leiab tööd, siis minu eriala omad on just see, et natuke õpivad, noh see esimene aasta saavad mingid teadmised, siis juba ... (ettevõtted) võtavad värisevate kätega, tahavad endale. ...pooltoorikud, aga kõlbab küll.

Toodi välja, et õpilaste motivatsiooni tase on madal, tahe ja oskus iseseisvalt õppida on minimaalne. Põhikoolijärgsetel õpilastel jääb puudu sotsiaalsest küpsusest ja vastutustundest. Põhikoolist tulnud õpilased ei tea, mida nad tahavad. Toodi välja, et kohusetunne, suhtumine ja õpiharjumused jätavad soovida ning õpioskused puuduvad. Suhtumine on selline, et küll kolm ikka kuidagi ära pannakse. Toodi välja ka probleeme noorte kasvatuses. Toodi välja trend, et üldiselt õpitakse vähem, pealiskaudsemalt ja puudutakse rohkem. Praktikal on probleeme õpilaste töödistsipliiniga.

I 3 (meedia) V:...See seltskond, kes tuleb kooli .. on ikkagi sotsiaalselt suhteliselt ebaküps. ...see on kõige suurem probleem tegelikult. Kui tuleb põhikooli baasil inimene õppima ... ta lõpetab... 18 aastasena, no 19. Ja tegelikult on nüüd sel kevadel mitu juhtust sellist, kus lõpetasid väga hästi... said ka kohe tööle ja tulid sealt töölt ära paari kolme kuu pärast. Ise tulid ära.... see on suhteliselt spetsiifiline amet, ta nõuab väga kiiret otsustusvõimet ja tal on tohutu vastutus. See vastutuse koorem lihtsalt jõudis kohale neile ja nad ei suutnud sellega hakkama saada.... Jah, sotsiaalne küpsus on absoluutne probleem. Nad ei saa, nad ei adu siin selle ametikoha vastutust ja kui nad lõpuks lähevad tööle ja saavad aru, et kõik ongi nende kukil ja sellest tekib stress, stressi tulemusena kohe otsustusvõime läheb absoluutselt nulli ja tulevad vead ja ongi. Et siin oli isegi küsimus, et kas on mõte sellist eriala põhikooli baasil õpetada üldse. Keskkooli omad on märksa küpsemad, nad saavad aru, milles milles, milles see asi seisneb üldse ja ja nendega justkui sellist probleemi ei ole olnud.

I 17 (turism): Selle taga on väga palju selline kohusetunne, vastutustunne. Et kui ma lihtsalt ütlen, et ah mul on täna kehv enesetunne ja ma ei lähe.

I 29 (toitlustus):kohusetunne, suhtumine, see just. Ma ei tea, millest see tingitud on ... Läheb raskemaks, läheb raskemaks ja olen tähele pannud, et just aastate lõikes, seal mingisugune aasta väljalase, kus on niisugused rahutud õpilased, siis tulevad jälle eks ole teotahtelised, õpihimulised... Jah, aastad on erinevad, seda võrdselt ei saa võtta, ja ei saa üheselt võtta, et kõik on head ja teine eks ole, kõik on must, ei saa. Kindlasti on seal üksikuid musti lambaid ka sees. ... Õpiharjumused, kohusetunne... See on see miinuse poole jah. Kohusetunne, õpiharjumused, need on nagu kadunud. Et selles suunas oleks tegelikult põhikoolis väga palju teha. Ja kui see on tegemata jäänud, loomulikult teeme meie, sa pead iga päev neile positiivsust süstima. ...See kasvatuslik pool jah, see on nagu kellegi poolt jäänud nagu eks ole.. Ei, ma leian, et see on meie kõigi õpetajate töö.

... Aga see on kohusetunne. Kui sa lähed näiteks tööle, sa ei saa tööandjale öelda, et kuule, jäin magama, tulen kaks tundi hiljem. Sul on ettevõtte on lahti, ukSED peavad olema avatud, toodang juba tehtud. Sa ei saa seda öelda. Siin sa võid õpetajaga mängida, aga tööandjaga sa ei saa. See on natuke kurb, aga sellegi poolest peab olema optimistlik ja süstima neile seda positiivsust.

I 15 (elektroonika) V: 15 aastat tagasi oli kohusetunnet tunduvalt rohkem kui praegu, sest praegu on ikkagi see see kohusetunne läinud niimoodi, et järjest ära. Teine asi on muidugi see, et ka see metoodika, mille alusel seda kohusetunnet kasvatati, see on oluliselt muutunud. Ei tohi ju õpilasi traumeerida, ei tohi ju midagi öelda, äkki solvub ja nii edasi. Eks see omab ikka oma tagajärgi. See, et sul õigeks ajaks noh, jah, kui õigeks ajaks kooli jõuab 2/3 siis ma ei imesta ka. Ja tööandjad on ka põhiliselt hädas sama asja pärast, isikuomaduste pärast. Mitte nii väga teadmiste ja siukeste asjadega.

I 13: (metallitöö) V: Need poisid, kes meile tulevad, nendel puudub sisuliselt õpioskus.

I 17 (turism) V: ...Kahjuks peab ütlema, et selline üldine muutus on sinna poole, et õpitakse vähem, et õpitakse pealiskaudsemalt, puudutakse rohkem. Et selline kaugjuhtimise teel õppimine, pinnapealne õppimine, et see süveneb, et... et õppetööst osavõtu % järjest väheneb ja noh ütleme, et pooled nendest käivad tõesti tööle. Et ära elada, mis on mõistetav. Aga pooled on lihtsalt tundub, laisad, et vähemalt kui nende käest uurida, siis ei käi nad tööle ja lihtsalt, lihtsalt ei tule ja ei osale. Ja pähe õppimist, sageli tuleb see küsimus, et kas me peame seda peast teadma, et kõiki asju tahetakse teha, et ma vaatan kogu aeg kuskilt järele, aga mõned.. me nagunii teeme väga palju asju loominguliste töödena, et rühmatöödena. Mõningaid asju erinevates ainetes on tarvis ju ka ära õppida. Et sellega läheb iga aasta raskemaks. Kui midagi peab tõesti ära õppima.

I 13 (metallitöö) V: Jah, praktikakohti on, küsimus on nende poiste töödistsipliiniga, sellepärast, et see sama, nad pole ikkagi veel pihta saand, et nad ei ole enam põhikoolis. Meil on kutsekool, meil on töödistsipliin ... tähendab me ei saa seal lähtuda antud juhul kutsekoolis mitte sellest klassikalisest pedagoogikast, me ehitame selle tunni üles, niimoodi noh tunni ülesehitus ikka nagu ta on, aga kõige selle alus peaks ikka olema kutse-eetika.... Kui ta hommikul sinna pingi taha läheb, siis õhtul selle pingi ära koristab ja mujal ta vahepeal ei käi.

Õpetajad tõid välja, et see milline on grupi tase ja motivatsioon, oleneb konkursist ja aastakäigust, et suhtumine grupiti on väga erinev ning et on ka väga säravaid põhikoolijärgsete gruppe. Samas on ka gümnaasiumilõpetajate hulgas neid, kes ei tea, mida tahavad.

I 4 (toitlustus): V: Et mina olen see väga-väga-väga õnnelik õpetaja, kes sai endale rühma, kus sissesoojivate arv oli viis õpilast ühe koha peale ja ma tunnistan, et ma

jätkuvalt väga-väga-väga-väga fännan oma lapsi. Ja kui ma tulin kooli, siis tõenäoliselt ma sain sellise rühma, kus oli sisseastujate konkurss, et üks ühele. See oli suhteliselt meeldiv rühm, esimene rühm. Teine rühm oli see, kus sisseastujate konkurss ühele kohale oli 0,8 tõenäoliselt, sest me otsisime veel septembris õpilasi. See oli väga selline masendav periood. Et, kui olid mingid võistlused või mingid projektid, et, ei olnud õpilastel seda sära, ei olnud seda tahtmist... et miks mina pean ja-ja ja miks te, umbes niimoodi.. miks te niimoodi kutsute mind siia kooli, et mul on tööl vaja käia. Miks ma üldse koolis pean käima? Ja minu kõrvad kuulsid ka selle ära, kui üks õpilane küsis õpetaja käest, kui õpetaja küsis iseseisvat tööd: „Kas ma pean ikka seda tegema vä?“ ...eks laiskvorste ja venivillemeid on igal pool, aga ütleme niimoodi, et sellisesse rühma kus õpilased tahavad õppida, kus on selline tahtmine ja kus on, neil on kindlad eesmärgid, nemad teavad, mida nad tahavad, nad tahavad kokaks saada ja nad õpivad. Hästi hea on olla sellise rühma rühmajuhendaja, kus on konkurss olnud 5 inimest ühele kohale. Et, silmnähtavalt rõõmus, rõõmustav. Et võistlused... on õpilasi, kes tahavad osaleda...

I 15 (elektroonika) V: Aga kahjuks on seal ka, isegi keskkoolilõpetajate seas on selliseid, kes ei oskagi öelda, pole veel lasteaia tasemest välja kasvanud. Pole aru saand, et on täiskasvanud inimene, et iseseisvalt peab tööd tegema.

INT 16 (toitlustus) V: See on see... et tegelikkuses on vist lugu selline, et meie valdkonnas kunagi oli nagu õppima asujate valik oli, oli suurem. Ehk siis me saime vastu võtta tõesti selles suhtes nagu parimad, et kes suutsid enda motivatsiooni, huvi ja tahet kuidagi väljendada, ka vestlusel. Et siis praeguseks on see olukord muutunud mitte enam nii roosiliseks. Mis tähendab seda, et me saame siia õpilasi, kes on endiselt väga huvitatud, motiveeritud ja me saame selliseid ka, kes mõtlevad, et see toiduvalmistamise oskus mööda külgi maha ei jookse, et küll ma selle kooli kuidagi ära lõpetan. See annab siis tegelikult igal sammul tunda. Et alates sellest, kuidas nad nagu asju omavahel seovad, ütleme teemasid, teadmisi, noh mida iganes omavahel seovad. Kuivõrd loomingulised nad on, kui nendele mingisugused ülesanded lahendada anda ja lõpetades kasvõi seesama, et milliseid praktika kohti endale valitakse. Et kas selleks et lihtsalt linnuke kirja saada või seal praktilal tõesti midagi õppida. Et selle koha pealt on, võiks öelda, olukord nagu kehvemaks läinud.

Õpetajad tõid esile, et kutseharidusel on ebaõiglaselt halb maine. See on nende arvates väär aramus, et kutseõppesse tulevad vaid need, kes mujal hakkama ei saa. Kutseõppes on õppimas väga tublisid ja sihiteadlikke õpilasi.

I 9 (meedia) V: ... sest vanast ajast on tõesti selline nagu mentaliteet, et noh ei tea, kes seal kutsekoolis küll õpivad. ... ikka on noored siuksed elavad, aga pigem on niimoodi, et ma näen siin maja peal noori meeldivaid ja noh oma vanuse ja teadmiste piires kultuuriselt käituvaid inimesi, et see (uus õppehoone) nagu distsiplineerib.

INT 10 (toitlustus) V: Tegelikult on ju nende õpilaste hulgas ka väga tublisid õppijaid, et ikka on neid, kellel on motivatsioon kõrge, kes ise tahavad väga igalt poolt osa võtta, alati on ka neid. Eks see on ka olnud aastast aastasse niimoodi... et arvatakse, et kutsekoolis, ma ei tea. Enda laps on seal gümnaasiumis ja mõtleb, et siia tulevad kõik niuksed, kes hakkama ei saa. See on täitsa vale arvamine. Ma ütlen kogu aeg talle, et meil on väga-väga tublisid õpilasi, et tegelikult on targad õpilased. Ja just, et nad tulevad elus toime ja hästi edasi pürgivad Ja eks nad ole laia silmaringiga ka tänapäeval, et kõik seal tehnikaalaselt on hästi-hästi arenenud ja tänu sellele ka, et teavad väga palju elust.... Mingil määral on mugavust ka tulnud rohkem õpilastesse. Aga loomulikult nad õpivad, nendel on omad eesmärgid ka paljudel olemas juba, et kuhu nad tahavad jõuda ja siis selle nimel ikka tehakse tööd küll.

Oli neid õpetajaid, kes arvasid, et õpilased on üldiselt väga muutunud.

... Praegu tulevad lihtsalt nagu mingit eriala omandama, neil ei ole nagu siirast ...huvi, noh nagu see on pisut väikemaks jäänud. Noh ütleme selline eristumine, noh boheemlaseks olemise kaudu ülejäänud koolidest, et see on väikseks läinud. Ma ei tea, kas see on hea või halb, aga see erinevus on jah.

Oli ka neid õpetajaid, kes arvasid, et õpilased ei ole muutunud.

I 2 (meedia) I: Nagu olulist vahet siis selle õppija vahel, kes tuli 90ndate alguses ja praeguste vahel ei ole? V: Ei ole kindlasti.

Õpetajad tõid välja, et hariduslike erivajaduste ning terviseprobleemidega õpilasi on üha rohkem, samas on andmed salastatud ning õpetajad saavad õpilaste erivajadustest probleemidest teada läbi ootamatute olukordade, mis on ohtlikud nii õpilasele endale kui ümbritsevatele.

Õpetajad rääkisid õpilaste usust oma tulevikku. Majandussurutise ajal kadus osade õppijate usk oma tulevikku ning vähenes lootus peale lõpetamist töökohta leida.

I2 V: Kuigi, võib öelda, et näiteks see lend, aga võib olla ka eelmine, et see masu muutis õpilaste meeleolu, esimene aasta näiteks nad õppisid nagu kõik, et ma praegu ei oska ja kui ma selle ära õpin, siis minust tuleb see. Neil nüüd see teine mina ütleb, et ma vist ei saagi tööle, mind ei ole üldse vaja... Võiks arvate, et nüüd jah see lend, et see masu ja järsku ma ei saa, et noh vähemalt see üks 10 mõtleb niimoodi, teine 10 kahtleb, aga see paremik kümme, ma usun, et et nendel ongi põhjust optimistlikum olla.

Õpetajad rääkisid internetiajastu ja tehnoloogia arengu mõjust õppijate arengule, e-õppest ja selle kasutamisest kutseõppes ning õpilaste võimest e-õppe kaudu õppida. Oldi arvamusel, et e-õpe ei sobi tänapäevasele põhikoolijärgsele õpilasele, sest tal puuduvad iseseisvad õpioskused. Gümnaasiumist tulnud õpilastele e-õpe aga sobib. Internetiajastu tulekul leiti olevat nii positiivseid kui negatiivseid mõjusid. Toodi välja, et tehnoloogia areng on tänased noored muutnud telefonikeskseks.

I 13 (metallitöö) V: Jah, nüüd ta peab põhikoolijärgselt meie kooli tulema, et puudub see õpioskus, aga e-õpe eeldab ikkagi ju õpioskust. Noh ta (e-õpe) on kuskil nii ütleme ülikooli tasemel.

... Tähendab, kui on seotud kutseõppega, kohe mitte kindlasti. Kutseõpet saab ikkagi anda ainult selle eriala inimene, vahetus kontaktis. Kunagi, kui see e-õpe tuli, nagu tuli päevakorda, siis ma ütlesin, et õpetame kõigepealt poisid lugema, kirjutama ja suhtlema. Kõige suurem probleem on suhtlemisprobleem. Nad ei oska ennast väljendada, nad ei oska omaks võtta seda, mida temale räägid, ... meie ülesanne oleks ta arvuti tagant välja saada, mitte sinna arvuti taha teda kinnitada.

I 14 (elektroonika) I: Te leiate, et praegusele õppijate kontingendile e-õpe ei ole kõige sobilikum? V: Jah, ma arvan küll, sest nad ei suuda iseseisvalt, ta ei õpi iseseisvalt. I: Õppimisoskust jääb väheks? V: Tähendab see on hästi kergelt öeldud, et väheseks, ma arvan, et tal puudub. I: Aga gümnaasiumi baasil? V: Gümnaasiumi baasil praeguseni saavad nad hakkama, et ütled, et vot sellest lõigust selleni või võtke see sait lahti sealt, võtavad ilusti, nagu öeldakse.

I 29 (toitlustus) V: ... Asi on selles, et eks see internetiühiskond on tegelikult väga hea asi.. ta laiendab ju noortel silmaringi, aga teine asi... ta võtab ära noorel inimesel suhtlemisoskuse ja mõtlemisoskuse. Ega ta enam ei suhtle... Ja lugemisharjumus, lugemisoskus, eks ole, ta võib seda jah seda lugeda, loeb diagonaalselt ära. Aga arvuti, tegelikult jah, mõnes mõttes on ta hea, mõnes mõttes halb. Mina leian, et võib-

olla jah see praegune põlvkond kes on, ma leian, et see on natukene jah, natukene hukka läinud selles suhtes. Et see arvuti on ära rikkunud ja tõesti, just see mõtlemisoscuse ära võtnud. .. Jah, see on loomulikult, aeg käib edasi, me ei saa jääda 19.sse sajandusse. Aga veel kord tuleme selle juurde eksle, siis kui meie noored olime, meid õpetati ikka suhtlema ..

I 15 (elektroonika) V: ... kasutatakse neid elektroonikaasju, mis võimalikud on. Elektroonika ja IT pool on ikkagi väga kõvasti noortel kasutusel. Palju asju võetakse lihtsalt oma telefoni või läpakasse ja seivitakse ära ja kasutatakse . Ja tehnikaga on selline asi, et ... kontrolltöös mina isiklikult luban neil konspekti kasutada, aga see näitab seda ära, kas tehakse pidevalt tööd või mitte. Pooltel on ikka hinne mitterahuldav. On või ei ole, küsimus on ikkagi selles, kas ta on aru saanud sellest.

I 10 (toitlustus) V: Meil oli siin maitseainete juures vaja siin juba uurida järgmiseks tunniks, igaühel midagi maitseainest, siin juba tunnis hakati (nutitelefonist) uurima, et võisid juba vastata, et noh, see on nii kiiresti tänapäeval kättesaadav kõik. Võib juba kohe hakata rääkima. Jah, selles mõttes on küll arenenud igaüks.

I 12 (elektroonika) V: Eehm, muutunud on see, et et nagu selle tehnika kiire arenguga muutuvad ka õpilased. Mis väga häirib, eks, mis on, mobiiltelefonid näiteks, kasutada ei tohi, aga laua all, kogu aeg mängitakse mängu, nad ei kuula õpetajat enam... või siis ütlen, et järgmine päev toon kasti, kohe kui tundi tulete, telefonid kasti.

Õpetajate arvates on teavitustöö põhikooli noorte hulgas põhihariduse baasil kutsehariduse õppimisvõimaluste, valdkondade, erialade kohta koolis ebapiisav. Nende arvates paljud õpilased ei oma ettekujutust erialast, mida nad õppima tulevad. See toob kaasa õpilaste väljalangevuse õpingute algul või vähese motivatsiooni õppimise kestel. Keskkooli baasil tulejate osas on olukord parem.

I 3 (meedia) V: ...Keskkooli baasil õpilane on vägagi teadlik, miks ta siia tuleb. Ta küll ei tea erialast mitte midagi, (eriala nimetus) on mingis mõttes suhteliselt seksikas, ma ei tea miks. (eriala nimetus) on ka nagu hästi popp, aga ega nad ei tea, mida see tähendab. Nad arvavad, et et see ongi niiõelda ... ja kõik, toodang tuleb.... ja kui nad lõpuks aru saavad, esimese kuuga, milles see milles see asi seisneb, .. siis julgelt üks üks neljandik kaob ära. Mis tähendab seda, et ala kui sellist ei tunta üldse. Või on see lahti rääkimata jäänud või on tal vale nimi lihtsalt. Aga need, kes jäävad, need, neid huvitab see asi, nad saavad hakkama.

Põhikooli omades ja justnimelt jääb puudu sellest, sellest... sotsiaalsest küpsusest, et aru saada, et selle tööga kaasneb ka suur vastutus. Et see ei ole, noh, see ei ole üksinda tegemine. Ja aga... ma ei tea, võibolla on see meie viga, et nad ei suuda justkui väärtustada seda või nad ei saa... neile ei jõua veel kohale, no ilmselt kunagi jõuab, ega palju tahetud on praegu, et kõigest kohe aru saaks.

I 20 (turism) V: ...sest kui meil on sellest piirkonnast õppur, siis ta ei ole näinud ühtegi hotelli, kui ta tuleb meile õppima, ta ei ole käinud ühelgi reisil, ta pole lennanud ühegi lennukiga. Et õppida asja, mis on sinu jaoks hoomamatult kaugel, on väga raske. Aga meie noored tulevad siia üldiselt sihiga ja nad teavad, mida nad tahavad, et selles mõttes on neid hea õpetada. Nad on muutunud iseseisvamaks.

Õpilaste muutumisega kaasnevad muutused õpetajate töös

Õpetajad töid intervjuudes välja, et nad õpivad õpilastelt.

I 31 (muusika) V: No muidugi on. Sest ma... tegelikult ju õpilased õpetavad mind samamoodi, isegi rohkem, tegelikult see protsess on avatud, et selles mõttes ma leian, et ikkagi... niiöelda andekamad inimesed ikkagi peegeldavad ju väga palju tagasi, et kogu aeg, et kujundavad selle õppeprotsessi, selles mõttes, ega igale õpilasele tuleb läheneda individuaalselt.

I 20 (turism) V: Jah, aga teisalt ma ütlen, et sealt tuleb hoopis see kompensatsioonimehhanism, et jällegi ei ole seda alt ülesse vaatamist, vaid ongi selline jagamine ja kutsekool ongi jagamise koht. Kui mõned noored on töötanud ja mõni on välismaalgi tööl käinud ja nad tulevad kaasa, neil on oma teadmised, mida sinuga jagada... kutse õpetamine ei ole ühesuunaline traffick, et see on ikkagi kahe-suunaline..

I 14 (elektroonika) V: Sest noh, nagu öeldakse, et ega õppimine on ju kahepoolne protsess. On ta ükstaskõik, on ta hea õpilane või meie mõistes siis see paha, halb õpilane, aga see õpetab õpetajat.

Intervjuudes toodi esile seda, et õpilased saavad õppeprotsessis kaasa rääkida, et õpilasi kaasatakse.

I 31 (muusika) V: Ja siin on nagu kaks varianti, et kui ma mõtlen, siis... selliste lahtisema peaga poistega, nendel on ikkagi, on see, et oma selle repertuaari me arutame koos läbi, aga seal on nagu väga suur sõnaõigus neil endil, mida nad tahavad ja mida nad kujutavad ette, mida nad on nagu suutelised teostama. Et pigem see teema, et kui ma pean ise valima praegusel hetkel neile eksamilugusid, siis see on suhteliselt äärmuslik minu enda jaoks, et see on pigem kehtib nende õpilaste puhul, kellel on mingid probleemid, kes ei saa hästi hakkama või et siis ma otsin ja aitan neid, et mida teha... Et kes on vähegi niiõelda tegijam olnud, nende puhul kehtib ikkagi see, ta ise on, tal on endal vaba valik, valida see eksam, ütleme õpetajale, noh, ma käin kuulamas kõik õpetajad käivad kuulamas või parandamas ja annavad nõu, mida teha...

I 23 (turism) V: Justnimelt, see on see asi, mis nagu noh hakkab minema koguaeg paremaks see asi, justnimelt näiteks need, kes on pahad, näiteks nende käest küsida, mis moodi võiks teistmoodi teha. Need on ärsamad, kellel nagu öeldakse, nupp nokib... Küsime laste käest, öelge ikka välja, mis ei meeldi ja kui on ikka näha, et väga paljud ikka mingisuguseid ühe aine suhtes mingisugust kriitikat, siis ka tuleb midagi ette võtta. Ei saa nii, et mingi püha lehm ja põhjusi otsitakse kuskilt mujalt.

Arvati, et tänapäeva õpilast tuleb võtta kui võrdset.

I 20 (turism) V: ...On see, et ka inimestevahelised suhted muutuvad. Seesama, meie ajal oli selline autoritaarne kasvatus, eks ole, et sa pead. See on nüüd asendunud natuke sellise üksteist austava kasvatus ja võrdse põlvkonnaga, kus võibolla vanematel ei ole laste jaoks aega, aga samas nad on rohkem partnerid, kui see vanem- laps suhe. Ja see partnerlussuhe tuleb nende inimeste, noorte inimestega ka kooli kaasa ... et ühelt poolt ütled, et peaks nagu kaugendama põlvi, see partnerlussuhe jälle lähendab nagu õpetajat ja õpilast.... Kui õpetaja ise seda barjääri ei tekita ... ma tunnen, et ma saan nende noortega väga head kontakti... Eks muidugi, igal põlvkonnal on oma probleemid, aga just see iseseisvus on tulnud nendele praeguse viimaste aastakäikude lastele hästi paljus juurde.

Kutseõppe ja tööturu suhestumisest rääkides töid õpetajad esile erinevaid seisukohti. Enamik õpetajaid on arvamusel, et õpe on eelkõige suunatud õpilase tööturule suundumiseks, ideaalis nähakse, et peale kooli lõpetamist läheb õpilane erialasele tööle. Ühe valdkonna puhul toodi erilisena välja see, et õpe ei ole eelkõige suunatud mitte õpilaste ettevalmistamiseks tööturule, vaid on sisendiks nende edasisteks õpinguteks. Kahe

valdkonna õpetajate arvamus oli, et õpe on suunatud eelkõige hakkamasaamisele elus või laiemale kultuurialase ettevalmistuse andmisele.

I31 (muusika) V: Jah, et meie kooli eesmärk on ju tegelikult see, et me kasvatame nii öelda õpilasi akadeemia jaoks või siis valmistame ette ka selleks, et kui nad tahavad minna kuhugi välismaale õppima. Paljud on läinud Euroopasse. Meie ei ole, nagu, ei anna lõpp-produkti reeglina, et eesmärk on see, et see eeldatavasti järgneb sellele veel mingisugune õpe, kas siis akadeemia või...Jah, einoh, põhimõtteliselt kui me võtame viimase aasta õpilased, kes lõpetasid, siis....ei julge pead anda, äkki kõik ikkagi, ma arvan, et seal 4-5-6 õpilast läks ikkagi kohe akadeemiasse edasi.

I 13 (metallitöö) V: Selle aasta ma juba need kolmanda kursuse poisid saatsingi praktikale, et otsene side ongi nende poiste juhendamiseks, kuidas nad praktiliselt hakkama saaksid. Ma ikkagi propageerin, et ütleme noh, ega ma ei loodagi, et neist kõigist treialid ja lukksepad saaks. See on tehniline eriala, kui ta saab selle tehnilise eriala kogemuse, siis ta oskab kasvõi müügimeheks minna. Poodigi minna mingi metall või tööriistu müüa, ükskõik mida. Ta ei ole kuhugi nagu hukka läind... Meie töö ei ole ainult see kutseõpetaja töö, et ainult nende oskuste andmine, vaid ka ikkagi see siht neile ellu panna... Minu missioon ei ole mitte ütleme nüüd kõva metallimees tast teha, vaid et ta ikkagi saaks ellu, jalad alla. Ja nad, kuigi nad alul punnivad vastu, et noh, ega me metallitööle ei lähe, lõpuks nad ikka paljud lähevad ka. Kolm aastat õpib, see on ainuke ala, millega ta on kokku puutunud selle aja jooksul, et mingi maailmavaade on juba tekkinud ja lähevad küll... Kui ta esimene aasta, kui ta tuleb, ta on noor, ei jõua kõik kohale. Kolmas aastast ta juba orienteerub tööl, nad on juba praktiliselt olnud, näinud, et see praktikakoht on juba olemas, töökoht ka juba olemas, mõnda kohta võetakse tööle.

Õpetajad tõid välja, et seoses õpilaste muutumisega väga erinevaks nii vanuse, eelneva hariduse, kogemuste, motivatsiooni kui muude omaduste osas on õppeprotsessi juhtimine muutunud keerulisemaks.

I 16 V: Õpilaste poole pealt on, kui nüüd tahta midagi rakendada, siis õpilased on hästi erinevateks muutunud. See teeb selle õppetöö organiseerimise natukene raskemaks. Ühed on hästi motiveeritud, teised on vähem motiveeritud. Siis on mõned mõningase töökogemusega kuskilt juba ja teised on täiesti nii-öelda tühi leht. See on probleem, see teeb tööd keerulisemaks... Õppijad on muidugi erinevad. Ma siin konsulteerisin mõne kolleegiga just, nemad rõhutasid ka, et isegi siis kui näiteks meil

on gümnaasiumipõhised vastuvõtud, siin teatud erialadel, siis sinna tegelikult tuleb ka hästi erinev kontingent. Et me küll loodame et gümnaasiumi põhised, ja noh eeldame ja loodame, et nad ongi kõik sellised, ka juba teavad täpselt mis nad tahavad, nad on motiveeritud, nad kindla sihiga tegutsevad. Sealt tuleb nagu see teine aga sisse. Tihtipeale gümnaasiumipõhistele erialadele tulevad ka inimesed, kes on juba ülikooli lõpetanud. Veel siukseid omaette käärid, et nad on nagu, nad on niikuinii eksju mõlemad tublid, aga teised on kuidagi veel tublimad ja ütleme siis sellest nagu motiveeritumad või nendel on juba väga palju teadmisi olemas. Et need, et siis jälle neid olukordi lahendada, et tunnis kõigil põnev oleks ja kõik sellest tunnist mingit kasu ka saaksid. Et teeb nagu elu keerulisemaks. Et hästi kirjuks on see kontingent läind, ütleme niimoodi. Tõesti igatepidi kirju... Vanuseliselt, tausta poolest, tahte poolest... Käitumine on ka niimoodi, et ilmselt esimesed vabakasvatuse viljad hakkavad siis meile ka jõudma. Et selle koha pealt on selline ühine kasvatus ikkagi parem. Et sa teadsid nagu enam-vähem, kuidas kogu klassiga toime tulla, aga nüüd on igal ühel juba erinev taust, läheb tegelikult tükk aega aga, enne kui sa niiõelda tervest klassitäiest, palju neid seal hakatuseks oli, X tükki, üldse orienteeruma hakkad, et mis temaga nagu seni on olnud ja kuidas talle läheneda ...Ma olen (poole aastaga) ennekõike ilmselt saanud tuttavaks nendega, kellel on mingisuguseid probleeme. Selles suhtes nagu probleeme, kas siis heas või halvas mõttes. Et noh need, kes on selline mingi klassikaline keskmine, kahjuks on seal tagaplaanil, sellel pole vaja nagu tulekahjusid kustutada veel.

Toodi välja sedagi, et hea tulemuse saamiseks tuleb olla kannatlik.

I 31 (muusika) V: Mitte, et ta ei avane, ta avaneb, aga... aga oma värsket juhtumit mõtlen, siis on nagu selline tunne, et kõik muud eeldused lubaks oodata nagu palju suuremat resultaati, aga see ilmselt läheb aega. ..Et see, ma usun, et see on resultaat tuleb, et läheb aega. Et tuleb olla ka, tuleb olla kannatlik.

Toodi välja ka poiste ja tüdrukute erinevusi.

I 2 V:keskkooli omadest mingil põhjusel poisid on need, kes on nagu ärksamad. Poisid on ärksamad... Tüdrukud, ma ei tea, kas see, need on ealised iseärasused. ...aga tüdrukud on justkui passiivsemad ja neid väga, võibolla neid ei huvita, aga ära minna ka ei viitsi. Siis nad kohusetundlikult teevad siin asja lõpuni ja pärast sellele erialale üldse ei jää. Põhikooli omadel on vastupidi. Tüdrukud on hästi ärksad. Poisid absoluutselt ei saa üldse aru, mida nad siin teevad järjekordselt. Noh helgemaid hetki on ka muidugi.

Toodi välja, et kuna õpilasi on vähem, nõuab see iga õpilasega individuaalset tegelemist ja vastutulemist. Samas ei anna ka individuaalsed õppekavad sageli loodetud tulemust ning õpilased langevad koolist välja.

I17(turism) V: Jah, no ja seda me tunnetame juba ka, et õppijaid on vähem ja me peame kõigiga tegelema, kõigile meeles järgi olema. Igale ühele andma individuaalse õppekava, kui ta seda soovib. See ei ole sugugi nii põhjendatud, aga mis me siis teeme? Et see kogemus nende individuaalsete õppekavadega on pigem halb, enamusest nendest ikkagi ei lõpeta. Sest need, kes käivad küll tööl ja annavad teada, et käivad tööl, püüavad käia nii paljudes tundides kui võimalik, siis need on ikka, õpilased on järje peal, on kõigega kursis, saavad hakkama ja lõpetavad tähtaegselt. Aga individuaalse õppekavaga lõpetavad üksikud. Sest neil tuleb siis see õiguse tunne, et ma ei tule täna ja ei tule ka homme ja kõigil ei ole selle põhjuseks ka töö. Osadel on see ja mõni on ka tunnistanud, et ta lihtsalt ei taha, tal ei sobi iga päev koolis käia ja ta ei jaksa iga päev olla koolis kella neljani.

I 14(mehhatroonika) V: Ja muidugi mis on ka nüüd hiljem tulnud, on ühesõnaga järelaitamist. Näiteks matemaatikas, sest kahjuks on need eelteadmised, nagu ma enne mainisin, viletsad või või mõnel peaaegu olematud. Siis on võimalik nädalas korra või kaks, mis ta on, täpselt ei teagi, on ühesõnaga matemaatika järelaitamine. Ta saab küsida enda küsimusi, milles ta nõrgalt ennast tunneb ja ma ütlen, väga kindla peale... Konkreetselt on meie selle aasta esimese kursuse poiss, on mõni aasta vanem, oli peale põhikooli natukese mööda maailma rändand, mis ta kunagi õppis, võrdlemisi ähmaselt mäletas. Aga kuna ta on paar aastat vanem, siis ta lihtsalt tunneb, et ta peab kuidagi järgi saama või noh tasemele. Ta küsis, et kas, kuidas saab, et kas mina teda aitaks, ma ütlesin, et matemaatikaga on meil ikka päris matemaatikaõpetaja. Paar korda käis ja ta tänas isegi mind, et ma sain hakkama sellega, et nüüd on need küsimused selged. Ja noh, ta on enda grupis üks parimaid õpilasi, et kuna ta sai noh need asjad, mida tal puudu olid, mida ta teadis, et ei oska, ta sai hakkama ja ... sellega lähebki edasi.

Enamik intervjuueeritud õpetajatest töötab kas tasemeõppes või täiskasvanute tööalases koolituses õppivate täiskasvanutega. Erinevas vanuses ja erineva taustaga inimeste, sealhulgas töötute osakaalu kasv õppijate hulgas, samuti õppijad kinnipidamisasutustes on kaasa toonud märgatavaid muutusi õpetajate töös.

I 12 (Elektroonika) V: See on muutunud jah, ma olen rohkem hakanud tegelema täiskasvanute õppega. Et see on see, põhikooli õppijaid jääb vähemaks, peabki keskenduma täiskasvanu õppele... See on väga meeldiv, sest täiskasvanud õppija on väga tore variant. Sinna ei lähegi inimene, kes ei suuda paigal istuda, ongi rahulik, hästi hea jah. Põhikoolijärgsed õpilased, minu õpilased olidki palju rahulikumat ja vaguramat ja tasasemat, kui need teiste erialade õpilased, tegelikult ka, sest ikkagi, see eriala on selline, et sa ei saa väga elav olla.

I 29 (toitlustus) V: ... täiskasvanud, jah eks meil on siin need hammasrataste vahele jäänud. Seal on jälle, seal on see lähenemine kuidagi teistsugune eksle. Samamoodi, sa pead sa pead vaatama, et ta avab ennast ja seal on positiivsust jälle, sa pead süstima. See, et ta tuleks eluga toime, see on kõige tähtsam jah, et ta omandaks mingisuguse eriala, kasvõi selle(eriala nimetus)

I 24 (kunst) V: V: ... et ma natuke loodan, et täiskasvanud inimesed, et äkki nad ise ka jälgivad tunniplaani ja õppekava... Siis ma olen avastanud, et tühja nad jälgivad, et ma pean ikka valvama.... Aga ei, üldiselt on ju ikkagi need inimesed tahtnud siia ise tulla. Kõik ei saa hakkama, täiskasvanutel on ka päris suur väljalangevus, nagu meie oma õpilastelgi ...mulle ikkagi tundub, et õppijad peavad õppima ise ka vastutama, et ei saa loota ainult õpetaja vastutusele.

I 14 (elektroonika) :V: Magistrist rääkides, ta oli ... magister ja sai küsitud siis, et no miks sa nagu tahad siia tulla. Ta ütleb, et jaa, et ...on kaks töökohta, üks töökoht on vaba. No maale ka ennast ei taha matta ja näed sellepärast tulebki. Haridust nagu oleks, tahaks nagu elukutset kah.... Ja kõige vanem, kes on noh minu ajal õppinud on 37 aastane olnud... ta sai õpipoisiks, ta on kõige vanem, kes on olnud meil.

I 12 (elektroonika) V: No täiskasvanuid õpetada on hoopis teine teema, eksju. Tema ei vaidle vastu ja tema ei ütle, et ta seda juba teab...

I29 V (toitlustus): ...See on jälle omaette kogemus ju, see (kinnipeetavad) on jälle omaette kontingent, omaette kogemus ja seal on jälle, eksle, sa pead jälle teistmoodi seal lähenema. Samamoodi pead tunni läbi viima, sa pead enne läbi mõtlema, eksle. Hammasrataste vahele jäänud ja. Eluga mitte toime tulev... Jah, ettevõtlikud on nad, aga noh ettevõtlikkusega on nad libastunud. Aga noh sa pead jälle mõtlema, et mismoodi ja ei tohi jälle nendega sõber olla, taktikaline kaugus peab olema.

Venekeelsete õpilastega töötavad õpetajad pingutavad õppijate integreerimise nimel Eesti keele- ja kultuuriruumi ning müütide kummutamise nimel venekeelsete õpilaste suhtes.

I 6 (turism) V: Ja siis see on vist seotud ka sellega, et kui näiteks ma tahan siin ..., kes minu õpilased, näidata, mis on Eesti, siis ma ei vii neid seda põhjajoont, seda põhjatrassi kaudu, ma viin neid lõunasse. Söövad seda setu sööki, võru sööki, ja tutvuvad Tartu linnaga ... et järgmine aasta mul on plaanis kevadel teha Kihnu reisi, siis me sõidame selle Tartu kaudu...

... mina siin rakendan samasugust meetodit, mis oli mul keskkoolis, see eesti kirjanduse tund. Et tekst oli meil ...eesti keeles ja me lugesime, aga mõtteid avaldasime vene keeles. Ja siis samamoodi ma kasutan kõik need õpikud, mis meil on olemas. Mu õpilased loevad seda, neile muidugi see ei meeldi, aga mis siis, .. ma sain värsket tagasisidet, et oo, õpetaja, nüüd ma juba hakkam enamvähem aimama, mis seal nende täpikeste taga on. Et see on, see on vaevarikas ja siuke raske protsess. Aga noh, kui sa teed pidevalt sellega tööd, siis on väga hea. ...näiteks mul lõpueksamil toimub kõik eesti keeles, see test.. ...ja kõik eesti keeles räägivad ...Siis teine, ma kasutan siin ka neid eestimeelseid inimesi. Sest nende jaoks Eesti lõpeb Narva piiri taga ja võib olla see teine osa Eestimaast on Tallinn. Ja siis, kui ma teen küsitluse 1. septembril, kes on käinud siin ja seal, siis on tavaliselt üks-kaks kätt üles tõstetud. See on raske protsess, aga samas see meelsus nagu kandub edasi, et inimesed oskavad juba positiivselt rääkida Eestimaast. Esimene, millega ma kokku pörkan, see on kultuuriline ja mentaalne vastasseis. Kuigi ma räägin nendega samas keeles, aga ma räägin millestki muust, siukestest asjadest ja siis nemad peavad, noh, reeturiks. Aga pärast me juba... on võimalik armastada nii suurt isamaad kui ka seda väikest oma sünnimaad. See on nagu kui ma tavaliselt neile räägin, et minu isamaa on..., kuna isa on sealt, emamaa on Eestimaa, ja sünnimaa ka.

I9 (meedia)V: No tegelikult on need eestikeelsed rühmad reaalselt on need segarühmad, aga enamik saab nendes rühmades eesti keelega hakkama... Tegelikult on küll niimoodi, et enamasti isegi niiöelda eesti nimega ja eesti perekonnanimega noored kipuvad siin vahetunnil või ka tunnis rääkima omavahel vene keeles. Aga minuga nad räägivad eesti keeles, mina räägin nendega eesti keeles. Ja tendents on see, et ka vene õpperühmades viimaseks kursuseks julgevad õpilased, vähemalt proovivad minuga rääkida eesti keeles, kui on vähegi selline individuaalsem olukord, kui ei pea klassi ees kõva häälega...

Õpetajad tõid välja põhikooli baasil õppijate praktika korraldusega seotud probleeme. Praktikakohtade leidmisega alaealistele õpilastele on õpetajatel probleeme.

I 16 (toitlustus) V: ...kui meil ... õpilased tulevad alustavad põhikooli järgselt, et siis nendel on niiöelda ettevõtetes praktikakoha saamisega probleeme. Aga samas praktika on kohe esimesel või teisel kursusel. Ettevõtted ei taha alaealisi, nendel on tööaja piirangud. Nendel on mis iganes muid piiranguid, vastustunnet veel ei ole sellisel määral, kohusetunnet ei ole sellisel määral. Et see tundub nagu, et saab probleemiks olema. Nad ei saa kuskile, isegi kui nad väga tahaksid, nagu suhtutakse pisut eelarvamusega...

Oli neid õpetajaid, kes on oma õppijatega väga rahul.

I 4 I: Ma saan aru, et sa oled väga õnnelik oma õpilaste üle? V: Jah, olen küll. Ja need projektid, kus me oleme nagu käinud ja saanud osaleda. Et selle rühma õpilastega olen ma käinud (riikide nimed)... Et, nad tulevad, nad teevad, nad tahavad, et...

3. Järeldused ja ettepanekud

3.1. Hinnang riiklikule õppekavale

Riikliku õppekavade kohta tõid intervjuueeritud õpetajad välja nii positiivseid kui negatiivseid hinnanguid, mis viitavad vastavalt positiivsele või negatiivsele hoiakule riikliku õppekava suhtes üldiselt või siis õppekava teatud osade või aspektide suhtes. Positiivsele hoiakule viitavad õpetajate poolt välja pakutud riikliku õppekava edasise parendamise võimalused.

Peamised positiivsele hoiakule viitavad aspektid on järgmised:

- Rõhuva enamiku intervjuueeritud õpetajate põhimõtteline poolehoid riiklikele õppekavadele. Õpetajad pidasid riiklikke õppekavasid vajalikeks, seega nende rakendamist üldiselt positiivseks.
- Riiklike õppekavade koostamise protsessis aktiivselt osalenud õpetajate rahulolu töö tulemusega – valminud riiklike õppekavadega.
- Riiklikud õppekavad on aidanud ühtlustada erialase ettevalmistuse taset erinevates koolides, määratlenud nõudmiste taseme. Riiklik õppekava aitab ühtlustada õpet ning on toeks kooli õppekava koostamisel ning õpetajate töökavade koostamisel.
- Riiklikud õppekavad on süstematiseerinud ja lihtsustanud orienteerumist õppekavades, õppekavad on muutunud selgemaks.
- Riiklike õppekavade rakendamisega on kaasnenud paindlikkus ning õpilaste mobiilsuse võimalused erinevate kutseõppeasutuste ning haridustasemete vahel.
- Riiklike õppekavade koostamise töörühmad olid laiapõhjalised ning riiklikud õppekavad on erineva taustaga, kutsekoolidest, kõrgkoolidest ja töömaailmast pärit inimeste koostatud.
- Riiklikes õppekavades on jäetud vabadust koolile oma õppekavasse suuremas matus valikaineid võtta, oma nägu kujundada.
- Riiklikud õppekavad on lähendanud kutseõpet ettevõtluse ootustele.
- Riiklikud õppekavad on koostatud toetudes kutsestandarditele.
- Riiklike õppekavade rakendamise periood on kaasa toonud olulise kvaliteedi tõusu.

Peamised negatiivsele hoiakule viitavad aspektid on järgmised:

- Vastuolu kiiresti muutuva tehnoloogia ja riiklike õppekavade koostamise, rakendamise ja muutmise kohmaka ja aeganõudva süsteemi vahel. Riiklik ja kooli õppekava on juba vananenud, mis on tingitud kiiretest muutustest valdkonnas.
- Riiklikud õppekavad koostati kiirustades, need ei ole hästi läbi mõeldud.
- Riiklike õppekavade töörühmad olid tasakaalust väljas:
 - Riiklike õppekavade koostamisse polnud piisavalt kaasatud õpetajaid.
 - Õppekava koostanud tööandjatel puudub reaalne kokkupuude ja pilt kutsekoolis toimuvast ning seetõttu on kasvatuse aspekt ja õpilase isiksuse areng õppekavasid koostades tahaplaanile jäänud.
 - Riiklike õppekavade töörühmas prevaleerisid kõrgkoolide õppejõud või insenerid, kes tõstsid nõudmiste taseme liialt kõrgele.
 - Riiklike õppekavade koostamisse ei olnud kaasatud piisaval arvul pädevaid praktikuid, need on õpetajate-teoreetikute tehtud.
- Riiklik õppekava on muutnud õppe liiga töömaailma keskseks, liialt keskendunud konkreetsele väljundile töömaailma, vajadus oleks aga laiemapõhjalise ettevalmistuse järgi.
- Riiklike õppekavade rakendamine tõi kaasa õppeaja lühenemise. Õppijad ei suuda lühenenud õppeajaga piisavalt avaraid ja sügavaid pädevusi arendada.
- Riiklik õppekava on õppe muutnud liiga kitsaks ja spetsiifiliseks. Õppijad ei saa tervikvaadet valdkonnale.
- Praktika maht riiklikus õppekavas on liiga suur. Kõiki erialasid käsitletakse ühtmoodi, ei arvestata praktika mahu reguleerimisel erialade spetsiifikat.
- Riiklikes õppekavades on kohustuslike õpingute maht liiga suur, õpe üle reguleeritud, koolidele jääb väga vähe vaba mahtu oma näo kujundamiseks, oma õppijate, regiooni ja kooli vajadustest lähtuva õppekava koostamiseks.
- Riiklike õppekavade moodulid on sisu osas üle paisutatud.
- Riiklikes õppekavades ei ole moodulite sisu ja maht omavahel kooskõlas.

- Riiklikes õppekavades on tuntav kallutatus, näiteks mõnede konkreetsete ettevõtjate liigne mõju.
- Mõnede valdkondade õpetajate arvates on riiklik õppekava kaasa toonud õppe kvaliteedi languse kuna:
 - Õpe on liialt üldine ega võimalda piisavalt süvendatult erialaseid oskusi omandada.
 - Õpe liialt kitsastele töömaailma hetkevajadustest lähtuvatele väljunditele suunatud ega võimalda luua tugevat ning laia valdkonna baasi ja valmisolekut mobiilsuseks töömaailmas või hariduses.

Parendamist vajavad aspektid riiklikes õppekavades on järgmised:

- Riiklikes õppekavades tuleks selgemalt välja tuua eesmärgid ja õpiväljundid.
 - Riiklikud õppekavad tuleks sisu osas või siis moodulite mahtude osas kriitiliselt üle vaadata ning viia õppe maht ja sisu tasakaalu.
- Praktika ja praktilise õppe osakaal riiklikes õppekavades peaks suurem olema.
- Riiklik õppekava peaks võimaldama üldisemat ettevalmistust, võimaldama laiemapõhjalist kutseharidust, mitte pakkuma pelgalt kitsast spetsialiseerumist konkreetsele erialale.
- Riiklik õppekava peaks olema tunduvalt üldistatum, mitte liialt detailne.
- Riiklikes õppekavades tuleks suurendada erialaõpingute mahtu ja vähendada üldõpingute mahtu.
- Riiklikud õppekavad tuleks koostada kiirustamata ja põhjalikult läbi mõelda.
- Riiklikes õppekavades võiks jätta rohkem vaba ruumi koolile õppekavas oma näo kujundamiseks. Valikõpingute maht peaks olema suurem. Riiklikud õppekavad peaksid võimaldama rohkem paindlikkust töömaailma arengutega kaasas käia, spetsialiseerumisi luua.
- Õpetajad, eelkõige kutsekoolides töötavad üldhariduse ainete õpetajad, vajaksid koolitust õppekavade rakendamise osas

- Õppijatele oleks tarvis rohkem selgitada, mida endast kujutab ja mismoodi toimib moodulprintsip, mis on selle kasud õppijale.

Moodulprintsibi rakendumise peegeldus õpetajate hinnangutes

Enamiku õpetajate jaoks oli moodulprintsibi rakendamine täiesti enesestmõistetav ja loomulik.

Üldiselt rääkisid õpetajad peamiselt ainetest, vaid mõned moodulitest ja üksikud moodulite teemadest.

Õpetajad rääkisid sageli vaid oma ainetest, toomata välja seoseid moodulis sees või moodulite vahel. Mitmete õpetajate poolt toodi aga selliste seoste kohta ka näiteid.

Mõned õpetajad rääkisid moodulitest vaid seoses hindamisega.

Mõned õpetajad ei maininud mooduleid kordagi kogu intervjuu kestel.

Mõnede õpetajate ootused seoses moodulõppekavade tulekuga ei täitunud, nad väljendasid selle üle pettumust. Õppe muutumise asemel terviklikumaks ja integreeritumaks, muutus see tingituna õppetöö korraldusest koolis hoopis fragmentaalsemaks ja ainekeskseks.

Sageli peavad õpetajad riiklikest õppekavadest rääkides silmas perioodil 2005-2008 koostatud moodulite passe ja kirjeldusi. See viitab asjaolule, et koolides käib õppekavatöö suures osas, vähemalt õpetajate osas, eelnimetatud mooduli kirjelduste alusel.

Keeruline on täpselt määratleda, kui paljud õpetajad väga selgelt teavad, millised on nende õpetusvaldkonna (paljud intervjueeritud õpetajad töötavad mitme õppekavarühma õppekavadel) riiklik(ud) õppekava(d) ning kui paljud õpetajad neid riiklikke õppekavu süvitsi tunnevad.

Moodulõppekavast ja moodulprintsibist üldiselt rääkides tõid intervjueeritavad välja nii positiivseid kui negatiivseid aspekte.

Moodulõppekavade ja moodulprintsibi rakendumise positiivsed aspektid:

- Õppe loogika on tänu moodulprintsibile paigas.
- Õpe on terviklikum.
- Moodulprintsip võimaldab integratsiooni.
- Moodulprintsip võimaldab mobiilsust koolide ja haridustasemete vahel.

Moodulõppekavade ja moodulprintsibi rakendumise negatiivsed aspektid:

- Moodulõppekava ei toimi nagu loodetud, õpe on hakitud ega paku tervikpilti.
- Moodulprintsipi on keeruline rakendada, kui ühes moodulis õpetab mitu kas sama kooli õpetajat või väljastpoolt kooli tulnud õpetajaid.
- Probleemne on mooduli planeerimine ja hindamine mitme õpetaja poolt.
- Kooli õppetöö korraldusest võivad tuleneda suured takistused moodulprintsipi rakendamisele.
- Varem kasutusel olnud hästi töötavat süsteemi õppetöö korralduses ei õnnestu moodulprintsipi rakendades kasutada.
- Moodulprintsip ei sobi kutsekeskharidusõppe õppekavade rakendamiseks, kuna moodulite rakendamine koos üldharidusainega on probleematailine ja lõhub moodulite tervikut.
- Intervjuudes toodi välja, et keeruline on üldõpingute moodulite rakendamine õppekorralduslikult erinevate õppegruppide puhul, kuna üldõpingute moodulite teemad võivad jaguneda erinevate õppeaastate peale.

3.2. Kooli õppekava väljatöötamise praktika

Kooli õppekava koostamisest rääkides tõid kutseõpetajad välja erinevaid teid, kuidas riiklike õppekavade kinnitamise järel koolide õppekavasid välja töötati.

Koolide õppekavade koostamises osalesid erinevad osapooled:

- valdkonna juhtõpetajad või osakonnajuhatajad,
- kutseõpetajad,
- üldharidusainete õpetajad,
- koostööpartnerid,
- ettevõtjad, tööandjate esindajad.

Üheski intervjuus ei nimetatud, et oleks kaasatud õpilasi. Samas õpilastest rääkides tõid mõned õpetajad esile, et õpilaste käest küsitakse, kuidas õpetust paremini nende vajadustega vastavusse viia.

Valdavalt olid riiklikule õppekavale vastavate kooli õppekava koostamise eest vastutavad juhtõpetajad osakonna juhatajad või kutseõpetajad. Mõnes koolis vastutas selle eest õppekasvatuse protsessi juht, ühes koolis metoodik.

Kooliti toimus õppekavade koostamine erinevalt, õpetajate kirjeldustest eristusid järgmised teed:

- Koolis viidi vastutaja initsiatiivil läbi ühiseid arutelusid, kuhu kaasati kooliti erinevaid sihtrühmi - kas ainult kutseõpetajaid, kutseõpetajaid ja nende kõrval kas üldharidusainete ja / või üldõpingute õpetajaid või koostööpartnereid (tööandjaid, välislektoreid) või nii ühtesid kui teisi. Arutelude tulemuste põhjal koostas protsessi eest vastutaja kooli õppekava;
- Koolis moodustati vastutaja initsiatiivil õppekava koostamiseks töörühmad, kuhu kaasati kutseõpetajaid. Töörühma juhtis vastutaja - juhtõpetaja või osakonna juhataja. Töörühmade liikmetel olid individuaalsed ülesanded, iga kutseõpetaja tegeles konkreetsete moodulite või teemadega. Töörühma liikmed esitasid oma töö tulemused töörühma juhile, kes edastas need läbivaatamiseks ja arvamuste esitamiseks töörühma liikmetele ning kirjutas peale tagasiside saamist õppekava kokku;
- Vastutaja jagas tööülesandeid moodulite kirjelduste koostamiseks oma alluvatele kutseõpetajatele ning koostas töö tulemuste põhjal kooli õppekava;
- Vastutaja delegeeris kooli õppekava koostamise mõnele kutseõpetajale. Kutseõpetaja koostas selle kas üksi või kaasas koostööpartnereid;
- Vastutaja koostas kooli õppekava üksi, konsulteerides vajadusel üldharidusainete õpetajatega.

Õppekavade väljatöötamise protsess koolides toimus erinevas vormis:

- arutelukoosolekud suuremas ja väiksemas ringis
- kirjavahetus suuremas ja väiksemas ringis
- kasutades IT lahendusi (kooli siseveeb, õpikeskkond)

Erinevusi võis täheldada kooli õppekava koostamise protsessis suurtes ja väikestes koolides ning õppekavarühmiti. Erinevusi protsessis oli ka sama kooli erinevate õppekavarühmade puhul.

Suuremates koolides või suure õpetajate arvuga õppekavarühmade puhul toimus kooli õppekavade riiklike õppekavadega kooskõlla viimine formaalsemalt ning etappide kaupa:

- moodustati töörühmad konkreetse eriala õppekava koostamiseks;
- õppekavade üle arutleti töörühmades;
- töörühma liikmetele jagati individuaalsed tööülesanded;
- töörühma liikmed saatsid nende poolt välja töötatud materjalid juhtõpetajale või osakonna juhatajale kokku;
- vastutaja koostas õppekava projekti ning edastas selle uuesti töörühmale;
- tulemused arutati töörühmas läbi;

- juhtõpetaja või osakonna juhataja kogus arvamused ja ettepanekud kokku;
- vastutaja viis parandused ja täiendused õppekava projekti sisse;
- kokkupandud õppekava saadeti laiemale aruteluringile;
- õppekava legitimeeriti lähtuvalt asjakohastest regulatsioonidest.

Väiksemates koolides või kui suures koolis oli konkreetsetes õppekavarühmas vähe kutseõpetajaid, oli protsess mitteformaalsem ja paindlikum:

- protsessi juhtis osakonnajuhataja või juhtõpetaja;
- toimusid ühised õppekavaarutelud õppekava koostamise erinevates etappides;
- vastutaja kogus arutelude tulemused ning pani õppekava kokku.

Mõnel puhul koostas õppekava üks inimene.

Kokkuvõtvalt võib koolide õppekavade koostamise osas järeltada ka järgmist:

- Koolides osales konkreetse eriala õppekavade koostamisel erinev arv inimesi ning erinevaid osapooli.
- Koostöö õppekavade koostamisel oli väga erinev. Mõnedes koolides on koostöö väga tihe ja tõhus, mõnedes koolides see praktiliselt puudub.
- Enamiku intervjuude põhjal võib järeltada, et õppekava koostamisele läheneti üldiselt fragmentaarselt, õppekava koostajatel ei olnud tervikpilti õppekavast, mille koostamises osaleti.
- Võib järeltada, et üld- ja põhiõpingute moodulite ning üldharidusõpingute osas toimus õppekava koostamine reeglina eraldatult, kuna üld- ja põhiõpingute moodulite integreerimisest või üldharidusõpingute integreerimisest moodulite koostamisel praktiliselt intervjuudes ei räägitud.

Kõigi koolide, kus intervjuueeritud õpetajad töötavad, õppekavad vajasisid riiklike õppekavade rakendumise tulemusel muutmist. Või vajas pakutavate õppekavade struktuur muutmist. Kuna koolides varem rakendatud õppekavad olid erinevad, vajasisid need sellest lähtuvalt riiklike õppekavadega vastavusse viimiseks ka erineval määral muutmist.

Intervjuude põhjal võib järeltada järgmist:

- Mõnede koolide õppekavades suuri muudatusi ei tehtud. Põhjused:
 - õppekavad ei vajanud muutmist;
 - õppekavad olid ennast hästi õigustanud ning seetõttu püüti õppekavades säilitada nii palju kui võimalik ja muuta nii vähe kui võimalik.
- Riikliku õppekava rakendudes koostati täiesti uued kooli õppekavad või tehti põhjalikke muudatusi. Põhjused:

- senised kooliõppekavad olid ajale jalgu jäänud ja kooli eesmärgiks oli koostada uued ning ajakohased õppekavad;
- kooli õppekavade kehtivusaeg hakkas lõppema ja oli niikuinii vajadus uute järele;
- koolis avati uusi erialasid;
- oldi ise riikliku õppekava tegemise juures, peeti seda väga õnnestunuks ning taheti kooli õppekava koostades täpselt üle võtta.

Erinevused koolide õppekavade muutmise vajadustes oli selgelt eristatavad õppekavarühmiti.

Mõnede õppekavarühmade (näiteks majutamine ja toitlustamine) puhul, kus õppekavatöö riigi tasandil on toimunud juba eelmise sajandi üheksakümnendate aastate keskelt ja õpetajate võrgustikud on hästi välja arenenud ning koostöö nendes aktiivne, vajasid koolide õppekavad tavaliselt vähem muutusi.

Mõnedes õppekavarühmades, kus töömaailmas, kutsehariduses ning ühiskonnas toimunud muutused on õpet tugevalt mõjutanud, tõid riiklikud õppekavad koolide õppekavadesse väga suuri muutusi (näiteks elektroonika ja automaatika, disain, muusika) või vajaduse muuta erialade struktuuri koolis ning sellega kaasneva uute õppekavade koostamise.

Kokkuvõtvalt võib järeldada, et sõltuvalt kooli vajadustest ja õppekavarühmast vajasid koolide õppekavad kas väheseid muutusi, põhjalikke muutusi või päris algusest koostamist.

Kooli õppekava ülevaatamine, ajakohastamine ja muudatuste tegemine

Kooli õppekava ülevaatamise ja muutmise osas toodi intervjuudes välja erinevaid valikuid, mida koolides on tehtud:

- Toimub õppekavade regulaarne analüüs ja hindamine 1-2 korda õppeaasta jooksul ning vajadusel ka muutmine üks kord aastas.
- Pidevad ja paindlikud muutused - monitooring, analüüs ja hindamine toimuvad pidevalt õppeprotsessi käigus ning formaliseeritakse muudatustena kooli õppekavas.
- Regulaarset ülevaatust pole peale riiklike õppekavade rakendamist tehtud, kuid kooli õppekavades on tehtud üksikuid muudatusi.
- Kooli õppekavades pole peale uute moodulõppekavade rakendamist muudatusi tehtud.

- Uued valdkonna juhid, kes on peale riiklike õppekavade rakendumist koolidesse tööle tulnud, on õppe kaasajastamiseks asunud aktiivselt kooli õppekavadesse muudatusi sisse viima.

Kokkuvõtvalt võib järeldada, et koolid on riiklikele õppekavadele vastavate kooli õppekavade rakendumisel õppekavade ülevaatamise ja muutmise osas toiminud erinevalt:

- Osades koolides on õppekavade rakendamise analüüs ja hindamine ning pidev parendamine tavapärane praktika.
- Osad koolid on otsustanud riikliku õppekavaga vastavusse viidud õppekava kogu ulatuses ära rakendada ja alles tulemuste saamise järel muudatuste sisseviimise vajaduste üle otsustada.
- Osad koolid on kogu ressursi moodulõppekava rakendamisse pannud ning seda pole jätkunud õppekava rakendumise ülevaatamiseks. Kuna aja- ja inimressurss on valikute küsimus, siis ilmselt need koolid ei ole õppekava monitooringut ning parendamist prioriteetseks pidanud.

Võib järeldada ka, et mõnedes koolides on olukord õppekavade arendamisel õppekavarühmiti erinev.

Vabadus kooli õppekava koostamisel ja rakendamisel

Erinevate õppekavarühmade ja koolide kutseõpetajad tunnetavad vabadust riikliku õppekava rakendumisel erinevalt. Osa õpetajaid arvab, et koolidel on oma õppekavu koostades ja rakendades piisavalt vabadust lähtuda kooli, regiooni, õpilaste jt huvigruppide vajadustest. Osa õpetajaid arvab, et vabadust õppekavades välja tuua oma nägu, järgida huvigruppide vajadusi on liiga vähe ning et õppekavad on põhiõpingute osas üle paisutatud.

Osad õpetajad leidsid, et riiklik õppekava annab piisavalt vabadust:

- kujundada kooli õppekavas välja oma kooli spetsiifika ja nägu;
- paindlikult kooli enda vajadustest lähtuvalt õppekava koostada ja õpetada seda, mida soovitakse õpetada;
- suurendada õppijate vajadustest lähtuvalt praktika mahtu või praktilise töö mahtu õppekeskkonnas;
- lülitada õppekavasse kooli poolt vajalikuks peetud valikaineid;

Õpetajad tõid välja selle, et vabaduse annab eelkõige see, et:

- õppekavarühma riiklikus õppekavas ei ole kohustuslike õpingute mahtu viimase piirini täis kirjutatud või sisu üle paisutatud;
- õppekavarühma riiklikus õppekavas on valikõpinguteks jäetud piisavalt suur maht;
- riikliku õppekava moodulid dubleerivad üksteist ja see võimaldab vabadust koolil õppekava koostamisel võtta õppekavasse teemasid, mida vajalikuks peetakse;
- riiklikus õppekavas on jäetud lahti kirjutamata suuremahuline moodul, see annab suure vabaduse koolile õppekava oma vajadust mööda koostada;
- riiklik õppekava on piisavalt üldise sõnastusega ning annab seetõttu kooli õppekava koostamiseks piisavalt vabadust.

Mitmete intervjueeritavate arvamustest võib järeldada, et nad näevad kooli õppekava koostamist kui kompromissi seni harjumuspärase õpetuse vastavusse viimiseks riikliku õppekavaga või isegi kui oskuslikku kombineerimist, et kooli õppekava ei läheks ajaga kaasas käies vastuollu ühelt poolt traditsioonide ja õpetajate väärtustega ning teiselt poolt riikliku õppekavaga.

Osad õpetajad leiavad, et riiklik õppekava ei anna koolile piisavalt vabadust. Põhjused on järgmised:

- valikõpingute maht on minimaalne, jäetud on vaid lubatud miinimummaht (5%);
- moodulite sisu ja maht ei ole kooskõlas. Kas on aega nõutud tulemusteni jõudmiseks jäetud liiga vähe või on moodulite sisu üle paisutatud;
- moodulid sisaldavad teemasid või sisu, mis õpetajate arvates sinna ei sobi ja mooduleid ei saa lahutada.

On neid õpetajaid, kes leiavad, et liiga palju vabadust kooli õppekava koostamisel on pigem negatiivne, eriti põhiõpingute osas ning soovivad, et õppekavad määratleksid põhiõpingud võimalikult täpselt ja rangelt.

Mõned intervjueeritavad toovad positiivse näitena välja standardiseeritud, teaduslike uurimisinstituutide poolt välja töötatud riiklikke õppekavu enne taasiseseisvumist.

Kooli õppekava rakendamisel tunneb enamik õpetajaid, et neil on suhteliselt vabad käed. Nad saavad oma parema äranägemise järgi koostada õpetaja töökava ja valida õppemeetodeid või pakkuda sobivat õppekeskkonda. Loomeerialade õpetajad tõid esile ka õpetajate vahelise sünergia õpetuses.

3.3. Õpilased õpetajate pilgu läbi

Õpilastest rääkides toovad õpetajad välja väga erinevaid ja kohati vastandlikke aspekte.

Järgnevalt vaadeldakse õpetajate arvamusi õpilaste motivatsiooni, ettevalmistuse ja taseme, isikuomaduste, tänase internetipõlvkonna eripära ning õppijate muutuste kohta.

Õpetajate arvamused ulatuvad ühest äärmusest teise.

Osa õpetajaid on oma õpilaste üle väga õnnelikud ja rahulolevad, rõõmustavad nende kõrge taseme ja saavutuste ning küpsuse üle enda õppimist juhtida. On neid õpetajaid, kes väljendavad selgelt austust, imetlust ning armastust oma õppijate vastu, kes võtavad õpilasi kui partnereid ja õpivad oma õppijatelt meelsasti. Mõned õpetajad peavad väga väärtuslikeks oma sidemeid vilistlastega või isegi nendega, kes kunagi õppisid, kuid lõpetamiseni ei jõudnud.

Osa õpetajaid arvab, et kutseharidusel on ebaõiglaselt halb maine. See on nende arvates väär arvamus, et kutseõppesse tulevad vaid need, kes mujal hakkama ei saa. Nad arvavad, et kutseõppes on õppimas väga tublisid ja sihiteadlikke inimesi.

Teised on rahulolematud õpilaste üldise tasemega ja varasema ettevalmistusega õppimiseks kutsekoolis, toovad esile õppimist pärssivaid isikuomadusi ja sotsiaalset ebaküpsust.

On nii neid õpetajaid, kes meenutavad nostalgiliselt eelnenud aegade õpilasi kui häid ja tublisid ning ka neid, kes ütlevad, et motiveeritud õpilasi on kogu aeg olnud ja on ka praegu.

Osa õpetajaid arvab, et õpilased on üldiselt väga muutunud, osa arvab, et õpilased ei ole üldse muutunud.

Üldlevinud müüt õpetajate hulgas näib olevat, et kolmandik õpilastest on väga tublid, kolmandik saab õppimisega hakkama ning kolmandik ei saa üldse hakkama, nemad kas veetakse kuidagi läbi või langevad välja.

Õpetajad arvavad, et see, milline on grupi tase ja motivatsioon, oleneb konkursist ja aastakäigust, et suhtumine grupiti on väga erinev ning et on ka väga säravaid põhikoolijärgsete gruppe. Samas on ka peale gümnaasiumi tulnud õppijate hulgas neid, kes ei tea, mida tahavad.

Kõigi õpetajate arvamusi summeerides tundub, et negatiivsust on siiski rohkem kui positiivsust. Kui lähtuda õppijakesksuse printsiibist kutseõppes, siis on õpetajate hoiakud õpilaste suhtes pigem problemaatilised.

Õpilaste tase ja motivatsioon

Õpetajate arvamusi kokku võttes võib öelda, et õpetajad on õpilaste motiveerituse osas erinevatel seisukohtadel. Üldlevinud seisukoht on siiski, et motiveeritud õpilasi kogu aeg

olnud ja on ka praegu. Gümnaasiumi järel õppima tulnute motivatsioon on õpetajate arvates kõrgem ja eesmärgid on selgemad, kui põhikooli järel õppima tulnutel.

Mitme õpetaja arvates jagunevad õpilased suures plaanis kolmeks (sellel on isegi vastav nimetus- 1/3 seadus). Üks kolmandik õppijatest on väga tublid ja motiveeritud, õpivad hästi ja mõnikord rohkemgi, kui õppekava ette näeb. Teine kolmandik saab õppimisega hakkama, õpib ära, mis õppekavas ette nähtud, kuid vajab õppimise kestel pidevat motiveerimist, õpetaja tähelepanu ning tunnustamist. Kolmas kolmandik ei ole motiveeritud ega saa hakkama, nemad veetakse läbi või langevad koolist välja.

Õpetajad räägivad meelsasti oma õpilastest-pärlitest, positiivsed juhtumid on õpetajatel meeles ning nad on sageli jälginud oma sãdeõpilaste elukäiku ka peale kooli lõpetamist.

Mõnede valdkondade õpetajad rääkisid rahulolevalt, et õpilased on aasta-aastalt aina paremad. Toodi välja kooli vastu võetud õpilaste väga kõrge tase. Ühe valdkonna õpetaja, kes selle välja tõi, ei nimetanud põhjust, kuid teise valdkonna õpetaja sõnul on selles osas tublit tööd teinud vilistlased, kes oma töökohtadel õppima asujaid ette valmistades on aidanud tõsta õppima asujate ettevalmistuse taset. Õpetajad on rahulolevad õpilaste edusammude üle, nende arengu üle õppimise kestel.

Mitmed õpetajad erinevatest valdkondadest on rahulolevad, et õpilased on läbinud kutseksamid või saavutanud lõpueksamitel või konkurssidel ja kutsemeisterlikkuse võistlustel (sh rahvusvahelistel) häid tulemusi. Ühes valdkonnas toodi esile väga suur kvaliteedi tõus lõpueksamite tulemustes, mille põhjusena toodi moodulõppekava rakendamisega kaasnenud õpetajate koostöö paranemine ning sünergia tekkimine.

Õpetajad toovad välja õpilaste taseme ja motivatsiooniga seotud negatiivseid aspekte.

Õpetajad arvavad, et:

- õpilaste motivatsiooni tase on madal,
- õpiharjumused jätavad soovida,
- õpioskused puuduvad,
- tahe ja oskus iseseisvalt õppida on minimaalne,
- õpilaste kohuse- ja vastutustunne on madal,
- suhtumine töösse ja õppimisse on halb,
- õpilastel on probleeme kasvatusesega,
- praktilal on probleeme õpilaste töödistsipliiniga,
- õpilaste suhtumine on selline, et küll kolm ikka kuidagi ära pannakse,

- põhikoolijärgsetel õpilastel jääb puudu sotsiaalsest küpsusest ja vastutustundest,
- põhikoolist tulnud õpilased ei tea, mida nad tahavad.

Peamiste probleemidena näevad õpetajad:

- õppima asujate taseme langust,
- põhikooli õpetuse taseme langust.
 - Võrreldes mõne aasta taguse ajaga on õpilaste eelteadmised reaallainetes oluliselt nõrgemad, eriti tehnikavaldkonnas õppimiseks õpetajate arvates. Probleemiks on ka eesti keele (lugemise ja kirjutamise) oskus, eriti funktsionaalne lugemisokus.
- õppekava maht nõuab marulist tempot, millega põhikoolijärgsed õpilased ei tule toime.

Mõne õpetaja puhul on kadunud lootus töötada selliste õpilastega, keda ta sooviks õpetada.

Muutused õppijates

Õpetajad toovad välja nii positiivseid kui ka negatiivseid muutusi õppijates.

Nimetatakse positiivseid muutusi õppijates ning iseloomustakse õppijaid positiivsest küljest.

Tänaõsed õppijad on nende õpetajate arvates:

- julgemad,
- avatumad,
- iseseisvamad,
- kogenumad (sh saanud rahvusvahelisi kogemusi), ka elukogenumad,
- laiema silmaringiga,
- aktiivsemad,
- entusiastlikumad,
- sihiteadlikumad,
- adekvaatsemad ellu sisenemisel
- targad,

- hästi edasipürgivad.

Tänased õppijad:

- võtavad rohkem riske,
- tulevad elus toime,
- teevad oma eesmärkideni jõudmise nimel tööd,
- käsitsevad osavalt arvuteid ja erinevaid tehnikavidinaid,
- oskavad leida informatsiooni erinevatest allikatest, on selles kohati õpetajatestki paremad.

Täna õppijatel on hoopis teised väärtushinnangud kui olid õpetaja enda koolipõlves.

Õpetajad toovad välja ka mitmeid negatiivseid aspekte. Nad ütlevad, et tänased õpilased on:

- füüsiliselt nõrgemad
- haigemad, neil on palju terviseprobleeme.
 - Õpetajad arvavad, et hariduslike erivajaduste ning terviseprobleemidega õpilasi on üha rohkem, samas on tervisega seotud andmed salastatud ning õpetajad saavad õpilaste erivajadustest ja probleemidest sageli teada läbi ootamatute olukordade, mis on ohtlikud nii õpilasele endale kui ümbritsevatele.

Õpetajate hinnangul tänane õpilane:

- õpib vähem,
- õpib pealiskaudsemalt,
- puudub rohkem.

Õpetajatele teeb muret õpilaste suur väljalangevus, mille põhjustena tuuakse:

- mitte hakkama saamist õppimisega, peamiselt üldharidusainete õppimisega,
- rahaprobleeme,
- tööle asumist,
- isikliku elu probleeme,
- pere loomise või emapuhkusega seotud või muid perekondlikke põhjusi.

Rääkides õpilaste usust oma tulevikku, toovad õpetajad välja majandussurutise tekitatud ebakindluse õpilaste hulgas oma tuleviku suhtes ning vähenenud lootuse peale lõpetamist tööd leida. Mitmed õpetajad toovad välja, et kuulevad õpilasi pidevalt rääkimas, et nad ei lähe niikuinii õpitud erialale tööle.

Rääkides internetiajastu ja tehnoloogia arengu mõjust õppijate arengule, e-õppest ja selle kasutamisest kutseõppes ning õpilaste võimest e-õppe kaudu õppida, on õpetajad arvamisel, et e-õpe ei sobi tänapäevasele põhikoolijärgsele õpilasele, kuna tal puuduvad iseseisva õppimise oskused. Gümnaasiumist tulnud õpilastele e-õpe õpetajate arvates sobib. Internetiajastu tulekul leitakse olevat nii positiivseid kui negatiivseid mõjusid. Positiivsena nähakse õppijate võimaluste avardamist teavet hankida ning oma õppeprotsessi tõhustada ja mitmekesistada. Negatiivsena aga selle negatiivset mõju õpilaste suhtlemisoskustele ning iseseisva mõtlemise oskusele. Õpetajad arvavad ka, et õpilased on väga telefonikesksed.

Õpetajate arvates on teavitustöö põhikooli noorte hulgas põhihariduse baasil kutsehariduse õppimisvõimaluste, valdkondade, erialade kohta koolis ebapiisav. Nende arvates paljud õpilased ei oma ettekujutust erialast, mida nad õppima tulevad. See toob kaasa õpilaste väljalangevuse õpingute algul või vähese motivatsiooni õppimise kestel. Keskkooli baasil tulijate osas on olukord õpetajate arvates selles osas parem.

Õpilaste muutumisega kaasnevad muutused õpetajate töös

On õpetajaid, kes toovad intervjuudes välja, et õpilased saavad õppeprotsessis kaasa rääkida, et õpilasi kaasatakse arendusse. Õpetajad tunnistavad, et nad õpivad oma õpilastelt. Õpetajad arvavad, et tänast õpilast tuleb võtta kui võrdset. Et hea tulemuse saamiseks tuleb olla kannatlik. Kahjuks on need õpetajad vähemuses.

Kutseõppe ja tööturu suhestumisest rääkides toovad õpetajad esile erinevaid seisukohti.

Enamik õpetajaid on arvamisel, et õpe on eelkõige suunatud noore ettevalmistamisele suundumiseks tööturule ja seal püsima jäämisele. Ideaalis nähakse, et peale kooli lõpetamist saab õpilane erialasele tööle, on oma töös edukas ja jääb tööturule püsima. Seega, et õpe on suunatud eelkõige mobiilsusele tööturul.

Ühe valdkonna puhul toodi erilisena välja see, et õpe ei ole eelkõige suunatud mitte õpilaste ettevalmistamiseks tööturule, vaid on sisendiks nende edasistele õpingutele, seega suunatud eelkõige mobiilsusele hariduses.

Kahe valdkonna õpetajate (metalli- ja kunstivaldkond) arvates on õpe suunatud eelkõige hakkamasaamisele elus või laiema kultuurialase ettevalmistuse andmisele. Ehk et õpe on suunatud eelkõige õpilase isiksuse arengule.

Õpetajad tõid välja, et seoses õpilaste muutumisega väga erinevaks nii vanuse, eelneva hariduse, kogemuste, motivatsiooni kui ka muude omaduste osas on õppeprotsessi juhtimine muutunud keerulisemaks.

Tuuakse välja poiste ja tüdrukute erinevusi diferentseerituna põhikooli- ja gümnaasiumijärgsete õpilaste vanusegrupiti.

Õpetajad arvavad, et kuna õpilasi on vähem, nõuab see iga õpilasega individuaalselt tegelemist ja vastutulemist õpilaste vajadustele. Samas ei anna näiteks ka individuaalsed õppekavad õpetajate sõnul sageli loodetud tulemust ning õpilased langevad vaatamata õppe individualiseerimisele koolist välja.

Enamik intervjuueeritud õpetajatest töötab erinevate vanusegruppidega nii tasemeõppes kui ka täiskasvanute tööalases koolituses. Erinevas vanuses ja erineva taustaga inimeste, sealhulgas töötute osakaalu kasv õppijate hulgas, samuti töö õppijatega kinnipidamisasutustes on kaasa toonud märgatavaid muutusi õpetajate töös, nõudes erinevate metoodikate kasutamist ning diferentseeritud metoodikate kasutamist isegi ühe õppegrupi sees.

Osad venekeelsete õpilastega töötavad õpetajad pingutavad õppijate integreerimise nimel eesti keele- ja kultuuriruumi ning teisalt müütide kummutamise nimel venekeelsete õpilaste suhtes tööandjate ning eestikeelsete koostööpartnerite juures. See nõuab õpetajatelt suurt lisapingutust ning on kohati pingeid ja stressi tekitav.

Õpetajad toovad välja põhikooli baasil õppijate praktika korralduses tekkinud probleeme. Need tulenevad asjaolust, et mõnedel erialadel, millele varem võeti vastu vaid gümnaasiumi järel õppima tulnud täisealisi noori, on nüüd õppimise võimalused avanenud ka põhikoolist tulnud noortele. Praktikakohtade leidmisega alaealistele õpilastele on õpetajatel probleeme, kuna praktikakohas võib olla kokkupuuteid alkoholiga, ettevõtte hilise lahtiolekuajaga, paindliku töögraafikuga ning töötamisega ka puhkepäevadel ja pühadel. Või siis nõuab praktilal harjutamine teatavat sotsiaalset küpsust, kõrget vastutustunnet või vilumust.

On neid õpetajaid, kes on õppijatega seotud muutustega ning nendest tulenevate muutustega oma töös väga rahul. Neile meeldib näiteks tegeleda erinevate täiskasvanutega või hea tasemega õpilastega, tegutseda koos õpilastega projektides, valmistada õpilasi ette lõpueksamiteks, kutsevõistlusteks ning kutseeksamiteks. Meeldib töötada väljastpoolt Eestit tulnud õpilastega, erineva kultuuri- ja keeletaustaga õpilastega või stažeerida väljaspool Eestit. Neile meeldivad pelgalt tunni andmise kõrval ka erinevad arendustegevused, erinevad väljakutsed noorte probleemide lahendamisel või ellu aitamisel.

On neid õpetajaid, kes ei ole õppijatega seotud muutuste suhtes positiivsed, kuid otsesõnu sellest ei räägi. Nad lepivad muutuste kui paratamatusega, püüavad kaasa minna ja kohanduda kui vaja, kuid teha kaasa just nii palju, kui vaja. Kõige meelsamini töötaksid nad vanamoodi.

On ka neid õpetajaid, kes on muutuste suhtes õppijates väga negatiivselt meelestatud ning räägivad sellest ka otsesõnu.

3.4. Kutseõpetajate hoiakud õppekavareformi suhtes

Analüüsid õpetajate hoiakuid õppekavareformide suhtes, võib erinevate tunnuste alusel tinglikult eristada viit gruppi. Järgnevalt on neile gruppidele antud tinglikud nimetused ning lühikesed iseloomustused.

1. **Hurraa, teeme ära!** Õppekavareformide uuenduste omaksvõtjad
2. **Kui vaja, siis teeme.** Õppekavareformi uuendustega kaasaminejad
3. **Püüame kohaneda.** Eks me siis teeme, kui peab
4. **Teeks vanamoodi, kui saaks.** No midagi seal toimub ja tehakse, mina teen ikka nii nagu olen kogu aeg teinud
5. **Teeme, aga hambad ristis.** Milleks seda kõike vaja on?

Hurraa, teeme ära!

Selle hoiaku esindajaid iseloomustab positiivne suhtumine muutustesse. Nad näevad muutuste tugevaid külgi ja kasutavad neid enese ja oma töö arendamiseks. Need õpetajad asuvad tegutsema, kui midagi on teoksil ning tegutsevad põhimõttel: kus viga näed laita, seal tule ja aita. Järgnevalt on toodud mõned neid õpetajaid iseloomustavad aspektid:

- Moodulsüsteem on hea, kuna... (mitmeid põhjendusi)
- Riiklikud õppekavad on head, kuna (mitmeid põhjendusi)
- Piisavalt vabadust koolile õppekava arendamisel
- Piisavalt vabadust õpetajale õppekava rakendamisel
- Kooli õppekava arendamisel aktiivsed või proaktiivsed
- Aktiivsed arendajad koolis
- Aktiivsed õppekavaarenduses või õpivara loomisel riigi tasandil
- Vaade ettepoole – väljundipõhisus, hindamine, lävend
- Näevad laia perspektiiviga
- Seotud erinevate võrgustikega, aktiivsed koostöös väljapool kooli
- Ajas ette püüdlejad
- Proaktiivsed

Kui vaja, siis teeme

Õpetajatele on iseloomulik kohusetundlik kaasatulek uuendustega, nad usuvad uuenduste positiivsesse efekti. Kahtlevad rohkem, kui eelmise grupi esindajad ja toovad reformides esilekerkivaid nõrku kohti välja. Vajavad kaasamist, aga siis tulevad meelsasti kaasa. Järgnevalt on toodud mõned neid õpetajaid iseloomustavad aspektid:

- Teevad kõike kaasa, usuvad, et uuendused aitavad kutseõpet parendada
- Suhtuvad riiklikku õppekavasse üldiselt positiivselt, kuid toovad välja nõrku kohti
- Peavad moodulsüsteemi kutseharidusele relevantseks, kuid toovad välja probleeme (hindamisel)
- Koolil on mingil määral vabadust õppekava arendamisel
- Õpetajal on võimalusi teha valikuid õppekava rakendamisel
- Osalevad õppekavaarenduses riigi tasandil, kui kaasatakse
- Osalevad õppekava arenduses koolis, kui kaasatakse
- Keskenduvad peamiselt oma õpetusele ja õpilastele
- Käivad oma erialal ajaga kaasas
- Seotud võrgustikega, peavad neid oluliseks
- Teevad koostööd väljapool kooli (teiste koolide õpetajate, tööandjatega) ja koolis
- Aktiivsed

Püüame kohaneda

Õpetajad on seisukohal, et põhimõtteliselt on uuenduste ideed õiged, kuid nende elluviimisel on tehtud olulisi strateegilisi vigu, kas kaasatud valesid tegijaid või kiirustatud muutustega liigselt. Järgnevalt on toodud mõned neid õpetajaid iseloomustavad aspektid:

- Riiklikud õppekavad on vajalikud, kuid valede inimeste tehtud või vajavad hulgaliselt parandusi
- Riiklikud õppekavad seovad liigselt, standardiseerivad üle, ei anna koolile vabadust
- Peame täpselt nii tegema, nagu riiklik õppekava ette näeb
- Riiklike õppekavadega tulnud muutused on liiga kiired
- Ei usu moodulprintsipi, on ainekesksed
- Püüavad oma senist õpetust suruda moodulõppe formaati, kohandada moodulprintsibiga
- Osalevad õppekava arenduses koolis, kuid peavad seda formaalsuseks
- Näevad lokaalse perspektiiviga (regionaalne, kooli, üksikisiku aspekt)
- Keskenduvad oma õpetusele ja õpilastele
- Teevad koostööd, kui oma õpetus selleks survestab
- Seotud võrgustikega

Teeks vanamoodi, kui saaks

Õpetajad sooviksid pigem jätkata vanal ja harjumuspärasel viisil. On seisukohal, et vanasti oli rohi rohelisem ja taevas sinisem. Õpetuse tase oli parem, õpilased olid paremad, õppekavad olid paremad. Kui muidu ei saa, püüavad kuidagi end uude vormi kohandada, aga samas nii palju vana säilitada, kui õnnestub. Pidevad muutused on tülikad, laske ometi rahulikult tööd teha! Järgnevalt on toodud mõned siia rühma tinglikult paigutatavaid õpetajaid iseloomustavad aspektid:

- Riiklikud õppekavad on asjatundmatult koostatud ja segadust tekitanud
- Moodulprintsibist ei räägi, ainekesksed
- Vanasti... nostalgia
- Varasema õpetuse hea taseme rõhutamine
- Eriala õpe kujunes välja juba kümneid aastaid tagasi ja praegugi sama, teen selle järgi
- Ei pea vajalikuks oma õpetust muuta (alati on nii tehtud ja hästi tehtud)
- Teeme nii palju, kui saame, vanamoodi, hoiame vana ja head
- Keegi kusagil teeb midagi ja meie peame pidevalt kõike ümber tegema
- Ei osale kooli õppekava tegemisel
- Tegelevad vaid oma ainega (enda arvates hästi)
- Toovad üksikuid näiteid õpilaste edulugudest
- Väljundipõhised, teadvustavad selgelt, mis nende käe alt läbi käinud õppija peab oskama
- Teevad koostööd praktikabaasidega
- Kooli ja persoonikeskse perspektiiviga
- Ei ole tavaliselt kaasatud võrgustikesse
- Reaktiivsed

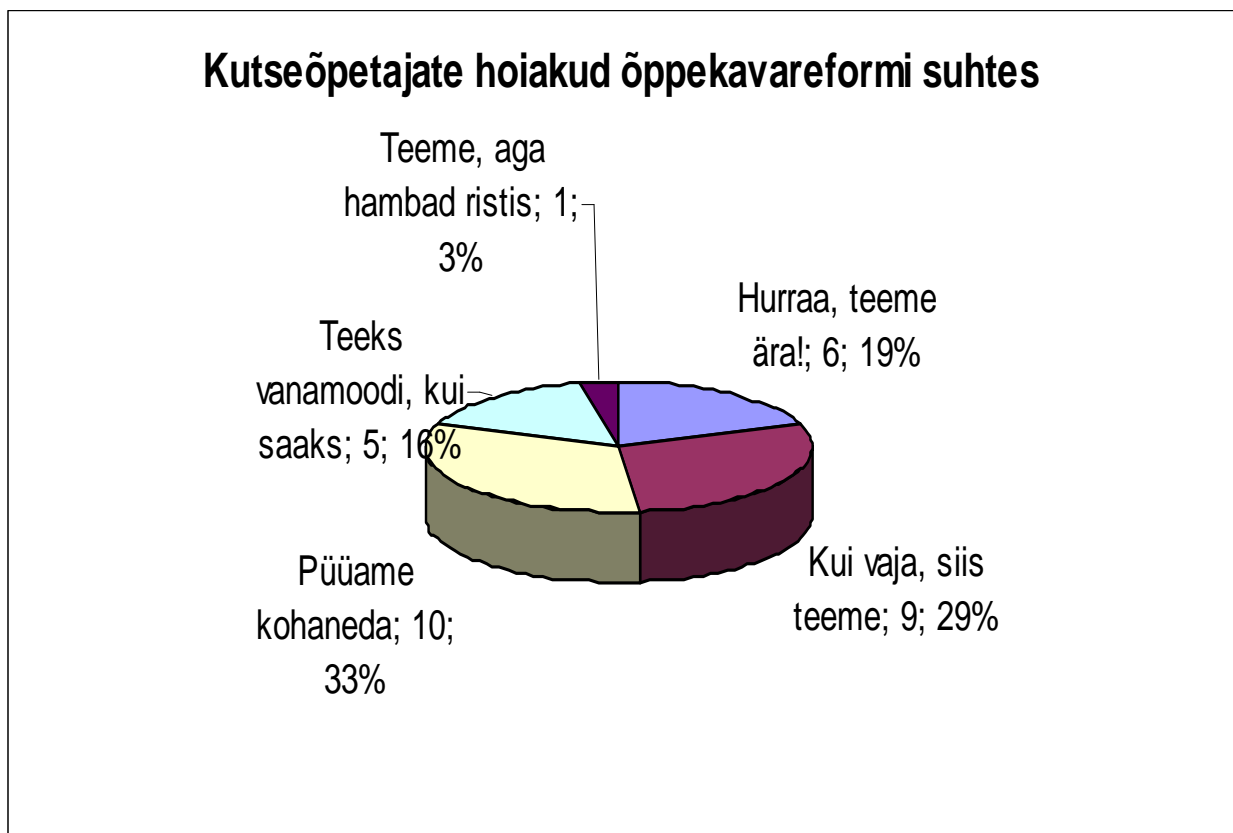
Teeme, aga hambad ristis

Õpetajad arvavad, et kogu sellel sebmisel väljundite, moodulite ja õppekavadega pole mingit mõtet, Ta teab suurepäraselt, mida peab oma õpilasele selgeks õpetama, sest nii on aastakümneid õpetatud. Järgnevalt on toodud mõned neid õpetajaid iseloomustavad aspektid:

- Riiklikud õppekavad sellisel kujul pole vajalikud
- Moodulsüsteem on mõttetu ja mittevajalik
- Pole piisavalt vabadust õpetajale

- Vanasti... nostalgia
- Varasema õpetuse hea taseme rõhutamine
- Ei osale kooli õppekava tegemisel
- Ei osale võrgustikes
- Koostöö üksikute praktikabaasidega
- Persoonikeskse perspektiiviga
- Reaktiivsed

Õpetajate tinglikul (siiski üsna vägivaldsel) paigutamisel ühe või teise hoiaku esindajaks tekib teatud viisil terviklik vaade õpetajate hoiakute üldisest pildist. See on toodud joonisel 1.

Joonis 1. Eesti kutseõpetajate hoiakud õppekavareformi suhtes (N=31).

Jooniselt nähtub, et umbes viiendik õpetajatest on selle põhjal innovatiivsed ja toetavad innovatsioone aktiivselt. Sellele viiendikule on otstarbekas muutusi kavandades ja ellu viies toetuda riiklike õppekavade gruppides, õppekavanõustajate tuumikut luues, koolide õppekavatööd arendades jne.

Rohkem kui veerand õpetajatest on suhteliselt positiivsed ja uuendustega kaasa tulemas kuid vajavad eestvedamist, muutuste kasude põhjendamist jne. Neid oleks otstarbekas

aktiivselt koolituste ja töörühmade kaudu kaasata, et nende innovatiivsust positiivses suunas edasi saaks areneda.

Kolmandik kutseõpetajatest on äraootaval seisukohal, püüavad möödapääsmatute muutustega kohaneda, kuigi need neile meelt mööda ei ole. Peavad paljusid muutustega kaasnenud protsesse formaalseteks (õppekavad, töökavad jne). Nemad vajavad aktiivset eestvedamist kooli õppekavatöös ning kaasamist võrgustikesse ning töörühmadesse. Selle rühma osakaalu õpetajate hulgas peaks püüdma oluliselt vähendada.

Viiendiku õpetajatega tuleks tõsiselt tööd teha. Siin on võtmeküsimuseks kaasamine. Sageli on osade nende õpetajate puhul takistuseks keelebarjäär, nad ei sulandu keelekeskkonda ega söanda seepärast ka aktiivselt erinevates uuendustegevustes kaasa lüüa.

3.5. Ettepanekud

Ettepanekute esitamiseks eristatakse riigi, kooli ja indiviidi tasand (makro-, meso- ja mikrotasand). Ettepanekud on esialgu esitatud üldiselt ning nõuavad kindlasti tegevuskavade väljatöötamist.

Riigi tasandil oleks oluline:

- Kutseõpetajate võimekuse arendamine (*capacity building*):
 - Õppekavaalased koolitused (valdkonniti)
 - Pakutav toetus koolidele, õpetajatele (nõustamine, käsiraamatud, toetavad meetodilised materjalid, infopäevad jne)
 - Õpetajate kaasamine õppekavaprotsessi kõigisse etappidesse
 - Õpetajates huvi tekitamine, osavõtu (osaluse) suurendamine (kommunikeerimine)
- Tulemuste esiletoomine (*implication*)
 - Erinevate hinnangute, suhtumiste, reaktsioonide/ tähenduste süsteemide teadvustamine
- Sotsiaalse kasu kommunikeerimine
 - Õpilaskonnaga seotud kasude aktiivne kommunikeerimine
 - Õpetajaskonnaga seotud kasude aktiivne kommunikeerimine
 - Koolidega seotud kasude aktiivne kommunikeerimine
 - Kogukonnaga tervikuna seotud kasude aktiivne kommunikeerimine
- Läbiviidud uuringute baasil kutseõpetajate kvantitatiivuuringu läbiviimine üldvalimiga (kõik kutseõpetajad ja üldharidusõpetajad), et kaardistada õpetajate hoiakud ja tähenduste süsteemid.

- Uuringu tulemuste põhjal on võimalik planeerida järgmised konkreetsed tegevused hoiakute muutmiseks vastavalt hariduspoliitilistele otsustele

Kooli tasandil oleks vajalik:

- Kutseõpetajate võimekuse arendamine:
 - Õppekavaalased sisekoolitused, seminarid
 - Pakutav toetus (nõustamine, toetavad metoodilised materjalid, infopäevad jne)
 - Kaasamine õppekavaprotsessi kõigisse etappidesse
 - Huvi tekitamine, osavõtu suurendamine (kommunikeerimine)
- Interaktiivsuse suurendamine õppekavaprotsessis (õppimise mehhanismid)
 - Koostegemine (interaktiivne arutelu, mitte ülalt alla arvamuse avaldamiseks saatmine)
 - Koosõppimine / koosareng (pidev analüüs, hindamine ja parendamine)
 - Koostöö võrgustikes (*networking*) – koolisisesed, regionaalsed, valdkondlikud (õpetajad, tööandjad, liidud jne), riigi, rahvusvahelised

Õpetajate võrgustumise toetamine:

- Koolisestest võrgustike väljaarendamine ja nende tegevuse toetamine
- Õpetajate osalemise toetamine koolivälistes erialastes või õpetajate võrgustikes, rahvusvahelistes võrgustikes.

Viidatud allikad

- Al-Daami, K, k; Wallace, G.(2007). Curriculum reform in a global context: a study of teachers in Jordan. *Journal of Curriculum Studies*, 39:3, 339-360. Juhtum: Jordaania.
- Atchoarena, D.; Grootings, P. Overview: Changing National VET Systems through Reforms.
- Driel, J., H.; Bulte, A. M. W.; Verloop, N. (2008). Using curriculum emphasis concept to investigate teachers curricular beliefs in the context of educational reform. *Journal of Curriculum Studies*, 40:1, 107-122.
- Grootings, P. (2009) Overview: Changing National VET Systems Through Reforms.
- MacLean, R.&Wilson, D. (eds). *International Handbook of Education fot the Changing World of Work*. pp 365-378.
- Grootings, P. (2009) Facilitating Policy: Learning. Active learning and the Reform of Education Systems in Transition Countries. MacLean, R.&Wilson, D. (eds). *International Handbook of Education fot the Changing World of Work*. pp 499-512.
- Indoshi F.,C; Wagah,M.O.; Agak, J.O. (2010). Factors that determine student's and teacher's attitudes toward art and design curriculum. *International Journal of Vocational and Technical Education Vol.2 (1)*, pp 9-17 Juhtum: Soome
- Kesküla, Eeva; Loogma, Krista; Piibe, Kolka, Kristiina Sau-Ek. (2012). Curriculum Change in Teachers' Experience: The Social Innovation Perspective. *Pedagogy, Culture and Society*
- MacLean, R.&Wilson, D. (eds). *International Handbook of Education fot the Changing World of Work*. Pp 365-378.
- Tafel-Viia, Külliki; Loogma, Krista; Lassur, Silja; Roosipõld, Anne (2012). Networks as agents of innovation: teacher networking patterns in the context of vocational and professional higher education reforms. *Vocations and Learning: Studies in vocational and professional education*
- Vähäsantanen, Eteläpelto (2011) *Vocational teachers pathways....*

Lisad

Lisa 1 Teemad

Triangulatsiooni käigus esile kerkinud teemad intervjuudes (ei hõlma venekeelseid intervjuusid)

1. Õppekava

1.1 Kutseõpetajate osalemine (riikliku) õppekava arendamise protsessis

1.1.1 osalus erinevatel etappidel

1.1.2. osalus erinevatel tasanditel (riiklik, kool)

1.1.2.1- arutelu aktiivsus/passiivsus kooli tasandil

1.1.3 seos hoiakutega RÕK-i või kooli õppekava suhtes

1.2 Hinnang riiklikule õppekavale

1.2.1 Positiivne hinnang/positiivsed aspektid

- „olen ise autor ja seega olen rahul“
- on aidanud ühtlustada erialase ettevalmistuse taset erinevates koolides
- on süstematiseerinud ja lihtsustanud õpetaja jaoks orienteerumist – kergem ainekava, töökava üles ehitada

1.2.2 Väga kriitiline hoiak/ neg aspektid

- RÕK ja kooli õppekava vananenud (kiired muutused valdkonnas)
- RÕK on koostatud kiirustades
- RÕKi koostamisse polnud haaratud õpetajaid – tööandjatel puudub reaalne kokkupuude ja pilt koolielust (kasvatuslik aspekt)

1.2.3 Tasakaalukalt kriitiline hoiak (RÕK hea, aga on teatud aspektides arenguruumi)

- Vajaks rohkem selgust eesmärkide, õpiväljundite ja hindamise osas
- maht liiga ülepaisutatud
 - ei paku võimalust spetsialiseerumiseks
 - ei peaks pakkuma spetsialiseerumist, vaid erialast üldettevalmistust
 - üldainete maht liiga suur, rohkem erialaaineid
- liiga detailne, võiks olla üldistatum
- suurem võiks olla praktika osakaal

1.3 Probleemid (moodul)õppekava rakendamisel

- keeruline üldainete sidumine erinevate gruppide puhul
- keeruline, kui ühte moodulit õpetab palju õppejõude või välisõppejõude
- sissejuurdunud süsteem (nädal jagunes loengu ja praktika päevadeks) töötas hästi, kuid ei rakendu moodulõppekava puhul

- ei sobi hästi põhikoolijärgsete õppurite jaoks. Üldainete perioodid mooduli vahel hakivad mooduli ära???

1.4. Kooli õppekava

1.4.1 Kooli õppekava väljatöötamise praktika

1.4.1.1 protsessi kaasatud osaliste ring

- protsessi juhib juhtivõpetaja, kaasatakse need, kes ise aktiivsust üles näitavad
- üks juhtivõpetaja ja metoodik, kaasatakse kõik valdkonna kutseõpetajad
- osakonnajuhataja juhib protsessi, kaasatakse kõik valdkonna kutseõpetajad ja vastavalt vajadusele üldainete õpetajaid

1.4.1.2 õppekava väljatöötamise protsessi vorm

- arutelu
- rakendati IT lahendusi õppekava koostamisel

1.4.1.3 mil määral nõudis kooli õppekava ümbertegemist

- kooli õppekava suurt ringitegemist ei nõudnud
- „eesmärgiks oli luua uus õppekava“

1.4.2. „Vabadus“

1.4.2.1 „Vabadus“ kooli õppekava koostamisel

- koolisisene vabadus ehk usaldus ja range kontrolli puudumine
- RÕKi moodulid osaliselt dubleerivad ja võimaldavad kooli õppekavasse tuua sisse asju, mida peetakse vajalikuks
- üks moodul jäi RÕK-s lahtikirjutamata, annab koolile suurt vabadust
- Liiga suur vabadus on negatiivne - saavutamaks ühtlast taset kooliti, on oluline, et üldõpingute osas oleks RÕKi tõlgendamisel vähe vabadust, rohkem mänguruumi valikainete osas
- Balansseerimine, et kooli õppekava ei läheks vastuollu RÕK-ga (rahulolematus RÕK-ga)

1.4.2.2. „Vabadus“ kooli õppekava rakendamisel

- paindlikkus kooli õppekava tõlgendamisel (õpetamispraktika värskem kui õppekava)
- vabadus õppemeetodite valikul
- paindlikkus õpetaja töökavades (pole võimalik kõike ette näha)
- mooduli sees teooriaainete asendamine praktilise õppega

1.4.3. Kooli õppekava ajakohastamine/ümbervaatamine

- pidev õppekava hindamine ja arutelu, plaan teha suuremaid muudatusi????

- poole aasta tagant vaadatakse õppekava üle ja tehakse muudatusi
- Peale aastast õppekava toimimist tehti muudatused üld- ja erialaainete mahtude osas.
- on vahetatud aineid I ja II aasta vahel

Praktika

- positiivne praktika osakaalu suurenemine 100% uues õppekavas
- suurenenud nõudlus tööjõu järele, ei ole probleeme praktikakohtade saamisega
- probleeme on õpilaste töödistsipliiniga
- Praktika korraldus ja läbiviimine korrastunud, eesmärgipärane
- Praktika osakaal õppekavas võiks olla veelgi suurem
- Praktiline kogemus enam seotud teoreetilise teadmise läbi valdkonnaspetsialistide haaramise õppetöösse, ettevõtetepoolne huvi kasvanud koolis õpetamise vastu

Hindamine

- Mooduli hinne tekib erinevate õpetajate antud tööde baasilt; tulevikuplaaniks mooduli hindamine ühitada ühte lõputöösse.
- kutseeksamite ja koolieksamite hindamisel erinevad nõudmised. Koolis rakendatavad hindamisnõuded peaksid olema kõrgemad.
- väljundipõhine hindamine kui eksperimenteerimise koht
- Riikliku õppekava eksami vorm ei ole alati õpilastele jõukohane, ei toimi (nt arendusprojekti koostamine turismikorralduses)

2. Muutused kutseõppevaldkondades

- kutseõppevaldkonna differentseerumine (varem koolitati kokkasid, siis nüüd suurköögikokkasid ja restoranikokkasid)
- Eriala pidev muutumine nõuab pidevat õppimist ja valdkonna arengutega kursisolekut
- tööandjad kujundavad kutseõppe erialasid, kuid koolil ei pruugi olla vajalikke ressursse (õpetajatel pädevusi ja koolitusbaase) erialade ettevalmistamiseks (nt nõudlus võrguelektrike järele)
- teatud professionide taandareng (nt metallitöö spetsialist). Siin oma osa nii koolil (teenindusmentaliteet), kui ka valdkonna ettevõtetel, mis on orienteeritud allhanketele, puuduvad juhendaja pädevused.

3. Materiaalne baas, infrastruktuur

- Õppe- ja praktikabaasid, töövahendid ning -tingimused oluliselt paranenud
- Euroopa rahade toel paranenud töötingimused distsiplineerivad inimesi
- Mure selle pärast, kuidas hoida infrastruktuuri samal suurepärasel tasemel
- „Meie kool elab sotsialismis“, lootus paremasse tulevikku – ehitatakse uut korpust

- Teatud tuleviku erialade, nt võrguelektrik, koolitamiseks puuduvad vajalikud praktilise õppe baasid.
- Hetkel tootmisbaasiga ruumikitsikus, lootus uue maja ehitusega ruume juurde saada.
- Kuigi kooli infrastruktuur on paranenud, oht et hakatakse teistele alla jääma (koolidevaheline konkurents?)
- Materiaalne baas kui oluline õpilaste kooliga rahulolu tegur

IKT vahenditega varustatus

- õppeklassid ja õpetajad IKT vahenditega varustatud
- Pole alati ligipääsu arvutiklassile, ka paberist võib puudu tulla
- hambuni varustatud kõikvõimalike IKT vahenditega

4. Koolisisene töökorraldus

4.1 Teatud ametikohtade tekkimine/isikute roll

- Töökorralduse korrastumisel oluline roll juhtivõpetaja isikul. Suurenenud arutelud ja õpetajate osalus, konkreetsemaks muutunud eesmärgid ja tööülesanded. Vähenenud kollektiivisisesed pinged.
- Projektijuhi ametikoha tekkimine, vähenes õpetajate koormus projektide kirjutamisel ja arendamisel

4.2 e-keskkondade rakendamine õppekorralduses

- Kogu dokumenteerimine (E- päevik, hinded. Kodutööd, õppematerjalid) toimub arvutipõhiselt
- E-päevik võimaldab õpetajal igal pool päevikule ligi saada. Samas õpilased ei valda seda süsteemi täielikult. Ei ole nii mugav kui paberist päevikut lapata

4.3 Info levik

- Läbi õpetajate üha suurema kaasamise igasugustesse arendustesse paranenud ka info levik ja kursisolek kutseõppe arengutega
- Läbi infosüsteemi kasutamise paranenud üldiselt infolevik

4.4. Bürokratiseerumine

- Õpetajalt võetud võim otsustada oma tööaegade üle, puudub võimalus õhtuti kooliruumi kasutada

5. Õppematerjalid

5.1 Õppematerjalide kättesaadavus

- Ilmunud palju uusi erialaseid õpikuid, ligipääs ka välismaistele materjalidele (toitlustuse valdkond)
- Õpetaja koostab kõik õppematerjalid ise (puudub eestikeelne multimeedia õpik)

- Toitlustusvaldkonnas palju õpikuid ja e-õppe materjale. Õpilasel puudub vajadus konspekterimiseks.
- Elektri valdkonnas EETELi eestvedamisel mitmeid raamatuid publitseeritud, siiski teatud valdkondades ühtne õpik puudub.
- Õppematerjalid kõik õpetaja enda kanda (metallitöö ja mehhaanika). Plaan kohandada soomekeelne õpik.
- Valdkonna koostöös kaardistatud õppematerjale, ilmunud palju raamatuid ja e-õppe materjale. Lihtsustab oluliselt õpetaja tööd.
- on e-õppe materjale tehtud, kuid reaalselt kasutatud pole

6. Õpetamine, õpetamismeetodid

- Raske on muuta õpetamisviise ja meetodeid inimeste puhul, kes on ise õppinud loengu najal. Vajab põlvkonnavahetust.
- Loengute konspekterimise kõrval kasutatakse üha enam rühmatöid, arutelu ja diskussiooni.
- katseeksitusmeetod- õpilane on muutunud ning vanad meetodid enam ei toimi, katsetatakse uute asjadega.
- valdkonnas (elektrotehnika) on koostatud palju e-õppe materjale, kuid põhikoolijärgsele õppijale e-õpe ei sobi, pole piisavaid iseseisva töö ja õpioskusi.
- töö keeruliste õppuritega õpetab õpetajat, sunnib otsima uusi metoodilisi lähenemisi
- e-õpe ei sobi kutseõppurile, kellel lisaks õpioskuste puudumisele puuduvad ka suhtlemisoskused
- Kutseõppes peaks põhirõhk olema praktilisel õppel, e-õpe võtaks praktilise töö mahtu maha
- Õpetamine on muutunud õppijakeskseks
- Erinevaid variante on palju, parima õpetamisviisi leiad üles alles pärast mitmekordset katsetamist.
- Suurenenud on iseseisva töö maht
- Õpetaja on muutunud loengupidajast juhendajaks. Palju kasutatakse aktiivõppe meetodeid.

7. Kvaliteedisüsteem, akrediteerimine

- moodustatud töörühmad ja käivitatud arutelud, uuringud erinevates valdkondades.
- koolisisesed arutelud kaks korda aastas
- on suudetud protsessist kõrvale jääda

8. Koolivõrgu ümberkorraldamine

- koolide liitmise tulemusele läinud kaduma kooli algne mentaliteet – tunginud sisse teeninduskooli mentaliteet

- tööd keerulisem organiseerida, kui toimub liikumine mitme õppekorpuse vahel, linnaäärne õppekorpus jääb vaeslapse rolli
- 10 aastat peale ühinemist on süsteem paika loksunud. Algselt polnud töötajatele arusaadav, milleks oli ühinemist vaja. Kui ehitati uued õppehooned ja baasid, siis selgines, et see oli Euroopa finantseeringu saamiseks.
- väiksemas koolis oli rohkem paindlikkust ja sai teha kiireid otsuseid. Nüüd tuleb kõike rohkem ette planeerida ja taotleda.

9. Kutsekvalifikatsioonisüsteem ja kutseeksam

9.1 Positiivsed hoiakud

- Kutseeksam motiveerib õpilast end kokku võtma, võimaldab näha tervikpilti sellest, mida õpitud on (toitlustus)

9.2 Negatiivsed hoiakud (probleemid)

- Osa õpilasi võtab kutseeksamit kergekäeliselt – „läheb proovima“. Suur läbikukkumise protsent kujundab kooli imago, juures ka rahaline aspekt.
- Kutsekvalifikatsioonijärgud problemaatilised. Üleminekul Euroopa ühtsele 8-järgulisele süsteemile arvestatakse „istunud aastaid“, mitte õpilase taset. Koolisisene arendustöö kutsejäredega läks vett vedama (fotograafia).
- Negatiivne hoiak kutse omistaja suhtes – kutseeksamid on bisnes, kukutatakse lapsi läbi, probleemid kutsetunnistuse kättesaamisel (fotograafia).
- Kutsestandardid mõttetu asi. Peegeldavad tööandja soovunelmaid. Kutseliidud näevad vaid hetkevajadust, mitte tööjõuvajadust pikemas perspektiivis. Kutsesüsteemi koostajad ei ole endale kutsejärede süsteemi selgeks teinud (metallitöö)

10. Õpilane

10.1 Õpilaste tase ja motivatsioon

- Õpilaste tase langenud (fotograafia)
- Põhikoolijärgsetel õppuritel jääb puudu sotsiaalsest küpsusest ja vastutustundest
- Oleneb konkursist, milline on grupi tase ja motivatsioon. Suhtumine grupiti väga erinev (toitlustus). On ka väga säravaid põhikoolijärgsete grupe
- Kutseõppel vale maine, on ka väga tublisid õpilasi. Õppija on muutunud elutargemaks, aga ka mugavamaks.
- Võrreldes 5-6 aastaga on õpilaste eelteadmised üldainetes oluliselt nõrgemad (mehhantroonika). Lisaks nõuab õppekava maht marulist tempot, millega põhikoolijärgsed ei tule toime. Sel põhjusel järgmisest aastast enam põhikoolijärgseid grupe ei võeta.
- Õpilasi on alati olnud erineva taseme ja motivatsiooniga, aga vanasti oli suurem konkurss ja võimalus parimad välja valida

- On ka väga tublisid, aga üldine trend on, et õpitakse vähem, pealiskaudsemalt ja puudutakse rohkem
- Erilist vahet 10 aasta taguse õppuriga võrreldes ei ole

10.2 Õpilaste usk oma tulevikku

- Masu ajal kadus õppija usk oma tulevikku – lootus peale lõpetamist töökohta leida.

10.3 Õpilaste võime e-õppe kaudu õppida

- E-õpe ei sobi tänapäevasele põhikoolijärgsele õppurile, kellel puuduvad iseseisvad õpioskused

10.4 Õpilaste töödistsipliin

- Praktikal on probleeme õpilaste töödistsipliiniga

10.5 Kaasnevad muutused õpetajatöös

- Õpetaja töö organiseerimise teeb keerulisemaks see, et õpilased on erinevamaks muutunud – erinev motivatsioon, töökogemus jms (kuidas teha tund kõigile huvitavaks ja jõukohaseks)
- Õpilasi vähem, nõuab individuaalset tegelemist ja vastutulemist – individuaalsed õppekavad ei ole ennast ära tasunud, ikka ei lõpetata
- Rohkem sügavamate (ka psühholoogiliste) probleemidega lapsi, kellega õpetaja peab toime tulema.

10.6 Õpilaste teadlikkus õppevaldkonnast

- Õpilastel puudub teadmine, mis erialale tegelikult õppima tulevad (trükitehnoloogia). Esimese kuu jooksul, kui saavad teada, millega tegu, kaob ¼ õpilastest ära.

11. ÕPETAJA

11.1 Õpetajat toetavad ja takistavad tegurid

11.1.1 Probleemid/takistavad tegurid

töökoormus

- Suur töökoormus
- Probleemid tasakaalu leidmisega huvitava töö ja pereelu vahel

Õppematerjalide nappus

11.1.2 Õpetajat toetavad/motiveerivad tegurid

- Juhtkonna ja kolleegide toetus, meeldiv kollektiiv
- töö on põnev ja nõuab pidevat õppimist ja enesearendamist
- head töötingimused

11.2 Õpetaja tööalane tegutsemine väljapool kooli

11.2.1 Õpetamine teistes koolides/koolitamine

- koolitaja REKKi koolitustel
- töötajate koolitamine
- õpetamine töövõtulepingu alusel teistes koolides

11.2.2 Töötamine erialavaldkonnas

- Ettevõtlik FIE-na erialavaldkonnas
- lisarahateenimine suvel, hoiab end kursis valdkonnaga
- pühendumine 100% ainult koolile
- õpetamine kui hobitöö sügis-talvisel perioodil, tegevus väljapool kooli võimaldab end arendada ja uut teadmist kooli tuua
- erialane stažeerimine Eestis ja välismaal

11.2.3 Muud tegevused valdkonna arengusse

- raamatute, e-kursuste loomine
- osalemine REKK-i nõukogus
- osalemine arendusprojektides

11.3 Õpetaja tase/professionaalsus

- kool on suutnud meelitada endale tippprofessionaalid, kuna valdkonnas pole Eestis konkurente
- Õpetajate tase langenud, seda peegeldavad õpilaste madalad tulemused kutsevõistlustel (elektrotehnika)
- Õpetajatel puuduvad vajalikud pädevused õpetamiseks uusi nõutavaid erialasid (võrguelektrikud)

11.4 Muutused õpetajatöös

11.4.1 Muutused seoses IKT levikuga

- õppeinfo elektrooniline haldamine ühelt poolt võtab aega, teiselt poolt aitab aega kokku hoida, kui midagi vaja leida, kokkuvõtteid teha jms

11.4.2 Muutused seoses õpilaste kontingendi mitmekesisumisega

- Õpetaja töö organiseerimise teeb keerulisemaks see, et õpilased on erinevamaks muutunud – erinev motivatsioon, töökogemus jms (kuidas teha tund kõigile huvitavaks ja jõukohaseks)
- Õpilasi vähem, nõuab individuaalset tegelemist ja vastutulemist – individuaalsed õppekavad ei ole ennast ära tasunud, ikka ei lõpetata
- Rohkem sügavamate (ka psühholoogiliste) probleemidega lapsi, kellega õpetaja peab toime tulema
- Suurenenud õpetajatöös kasvatuslik, sotsiaaltöö komponent

11.4.3 Muutused õpilase toetamises

Uued õpilase toetamisele suunatud tööfunktsioonid

- puhas rühmajuhataja funktsioon; muu töö kõrvalt jääb rühmajuhatamise funktsioon nulliks
- igal kursusel oma rühmajuhataja
- tugisüsteem/ tugitöötajad (sotsiaalpedagoog, psühholoog, karjäärinõustaja)

Materiaalne toetus

- stipendiumid hea õppeedukuse korral
- tasuta koolilõuna
- sõidutoetused
- toetus raske majandusliku olukorra puhul

Järeleaitamine üldainetes

11.5 Õpetaja professionaalne areng/arengu toetamine

11.5.1 Õpetaja arengu toetamine läbi mentorluse.

- sisuliselt alati niimoodi toiminud, et noorel õpetajal tugiisik, nüüd ametlikult vormistatud

11.5.2 Õppimine

11.5.2.1 Eneseharimine

11.5.2.2 Koolitustel osalemine

- palju (tasuta) võimalusi enda koolitamiseks
- koolitustel osalemisel õpitakse ka teiste koolide kogemusi
- Väga spetsiifilistes valdkondades on olnud koolituste puhul rahapuudusel äraütlemisi (elektri valdkond)
- Praktika juhendajatel keerulisem leida aega koolitustel osalemiseks
- Enam koolitusi puudutanud pedagoogilist poolt, enam oleks vaja erialalist enesetäiendamist
- Majasisesed koolitused reeglina üldharivad, erialased koolitused peamiselt väljapoolt maja

11.5.2.3 Õppimine väliskogemusest

- külalisvisiidid teistesse riikidesse/koolidesse

- tutvumine sealsete õpetamispraktikatega
- erialane stažeerimine välismaal

12. Koostöö

12.1 Koolisisene koostöö

- Moodulipõhine õppetöö hindamine paneb õpetajaid tihedamalt koostööd teha
- Koostöö õpetajate vahel integreerimaks kursuses õppeaineid
- Koostöö paralleelgrupi juhendajate vahel
- Koostöö õppekava uuendamise raames

12.2 Koolidevaheline koostöö (valdkonnapõhine)

- Info ja teadmiste vahetus
- Ühisüritused õpilastega

12.3 Valdkonnapõhised võrgustikud

REKKi võrgustik

- ühiste arusaamade tekkimine, motivatsiooni tõus, kogukonna tunne (majutus-toitlustus valdkond)
- koolitused, õppekavade arendamine

Mitte-formaalne võrgustik valdkonna inimestest, kelle poole probleemide puhul pöörduda, teadmiste vahetamine, tutvusringkond valdkonna inimestest

12.4 Koostöö sektororganisatsioonidega

- Ühised üritused
- Infovahetus

12.5 Koostöö ettevõtetega

- Koostöö praktika korralduse ja läbiviimise raames
- Praktika perioodil suhtlus ettevõttepoolsete juhendajatega kas telefoni teel või näost-näku
- Praktikaalane suhtlus võimaldab koolil end kursis hoida valdkonnas toimuvaga
- Plaan kaasata ettevõtete esindajad eksamitele ja kaitsmistele
- Enne töötaja palkamist uuritakse koolist järele

- Ettevõtete esindajad kutseeksamil
- Otsekontakt vanemate ettevõtetega, uuematega puudub kontakt (metallitöö)
- Paranenud on kutsekooli maine ettevõtete hulgas, pole probleeme praktikakoha leidmisega, õppevisiitide korraldamisel ettevõtetesse
- Ettevõtjad soovivad ise kooli õpetama tulla; sedakaudu jõuab kooli värske teave reaalsest tööelust

12.6 Rahvusvaheline koostöö

- Projektide raames koostöö välismaiste koolidega
- Vastastikused tutvumisvisiidid
- Õpetajate ja õpilaste vahetused
- Väliskoolitused ja konverentsid

Funktsioonid

- Teadmiste vahetus
- Motiveerib õpilasi/õpetajaid
- Välismaiste õppekavade, praktika korraldusega, õppematerjalidega tutvumine, kohandamine Eesti oludele

Lisa 2. Intervjuu plaan

Intervjuu plaan

Uuringuga püüame leida vastuseid küsimustele:

Kuidas on mõjutanud Eesti kutsehariduse õppekavareformid kutseõppeasutustes töötavaid õpetajaid?

Kuidas peegelduvad õppekavareformid õpetajate praktikas?

Millised on õpetajate hoiakud õppekavareformide suhtes?

Uuring on anonüümne.

1. Palun rääkige lühidalt endast.

Vanusevahemik (30-39, 40-49, 50-59); Haridustee? Väliskogemus? Valdkond, millel õpetate?

Kui kaua olete töötanud oma koolis / kutsekoolis üldse?; Kas tegutsete kusagil mujal veel?

2. Palun rääkige, millised uuendused (*nii positiivsed kui negatiivsed* muutused) on toimunud teie töötamise ajal kutsekoolis? Kuidas ja teie tööd /praktikaid mõjutanud?

- Uuendused olulised koolis.
- kooli õppekavade arendamine (õppekavade avamine, sulgemine, muutmine)
- uuendused õppemeetodites, e-õppe rakendamine, uued õppematerjalid, uuendused praktika korraldamises
- uuendused õpetajate arengu toetamisel (mentorlus, koolitused jmt), õpetajate kaasamine arendustegevusse
- uuendused õppekorralduses, juhtimises
- uuendused õppija toetamises, kaasamises arendustegevusse
- uuendused kooli õppebaasides
- kutseeksamid, muu

3. Palun iseloomustage oma valdkonna riiklikku õppekava

- Kas uuendused on meeldinud või mitte. **MIKS?**
- Autonoomsus / reguleeritus

4. KAART Palun rääkige oma kogemustest õppekavareformi käigus.

Milliste muutustega / uuendustega olete kokku puutunud? (riigi, kooli tasandil)

- Kuidas olete olnud uuendustesse kaasatud?
- Kas uuendused on meeldinud või mitte. **MIKS?**

5. Palun rääkige kuidas on toimunud õppekavade arendamine teie koolis.

- Millist osa õppekava reformid selles mänginud on? (kaardi alusel etapiti)

- Milline on olnud teie roll arendusprotsessis? Kaasatus?
- Strateegiline suunitlus, etapid, koostöö (koolis, väljapool, RV)

6. Palun iseloomustage kuidas arvestate ja kasutate oma igapäevatöös seda õppekava, millel õpetate

- Kas uuendused on meeldinud või mitte. **MIKS?**
- Autonoomsus / reguleeritus õpetaja vabadus
- Mida teed nüüd teisiti, peale kooli õppekava uuendamist?
- Mis muutunud on?

7. Millised on olnud õppekava rakendamist soodustavad / takistavad tegurid?

- **MIKS?** / kuidas soodustab v takistab?

8. Kellega teete oma töös koostööd? Kes on peamised partnerid?

Kuidas ja kui tihedat koostööd Te nende koostööpartneritega teete?

9. Kelle poole pöördute, kui on tegemist mingi probleemiga, kui vajate toetust õpetustöös, õppekava arendamisel või rakendamisel?

10. Palun rääkige oma õppijatest. Millised muutused on õppijates toimunud teie töötamise aja jooksul?

- õppimisest
- käitumisest
- motivatsioonist

Lisa 3. Abistav tabel

Kutseharidusreformi / õppekavareformi ajaline kulg 1991-2011

Aasta	Seadusandlus	Õppekavaarendus
1995		Phare projekt 1995-1998 13 pilootkooli moodulõppekavade koostamine
1998	Kutseõppeasutuse seadus Erakooliseadus Kinnitati riiklike õppekavade üldnõuded	Esimeste riiklike moodulõppekavade projektide koostamine
2000		Valmis 14 kutsealade valdkondade RÕK projekti
2005	Riikliku õppekava mudel Moodulite koostamise, muutmise ja vormistamise kord Töötati välja õppekavade rühmad	Õppekavade sisude väljatöötamine, moodulite passide ja kirjelduste koostamine
2007	Kinnitatud 5 esimest valdkonna RÕK	Moodulite passide ja kirjelduste koostamine Riiklike õppekavade koostamine Koolide õppekavade vastavusse viimine ja rakendamine
2008-2011	Kinnitatud X valdkonna RÕK	Riiklike õppekavade koostamine Käivitus ESF projekt õppematerjalide koostamiseks ja õpetajate täiendkoolitamiseks Koolide õppekavade vastavusse viimine ja rakendamine

Koostaja: Sirje Rekkor

Lisa 4. Transkriptsioonid

Eraldi failis